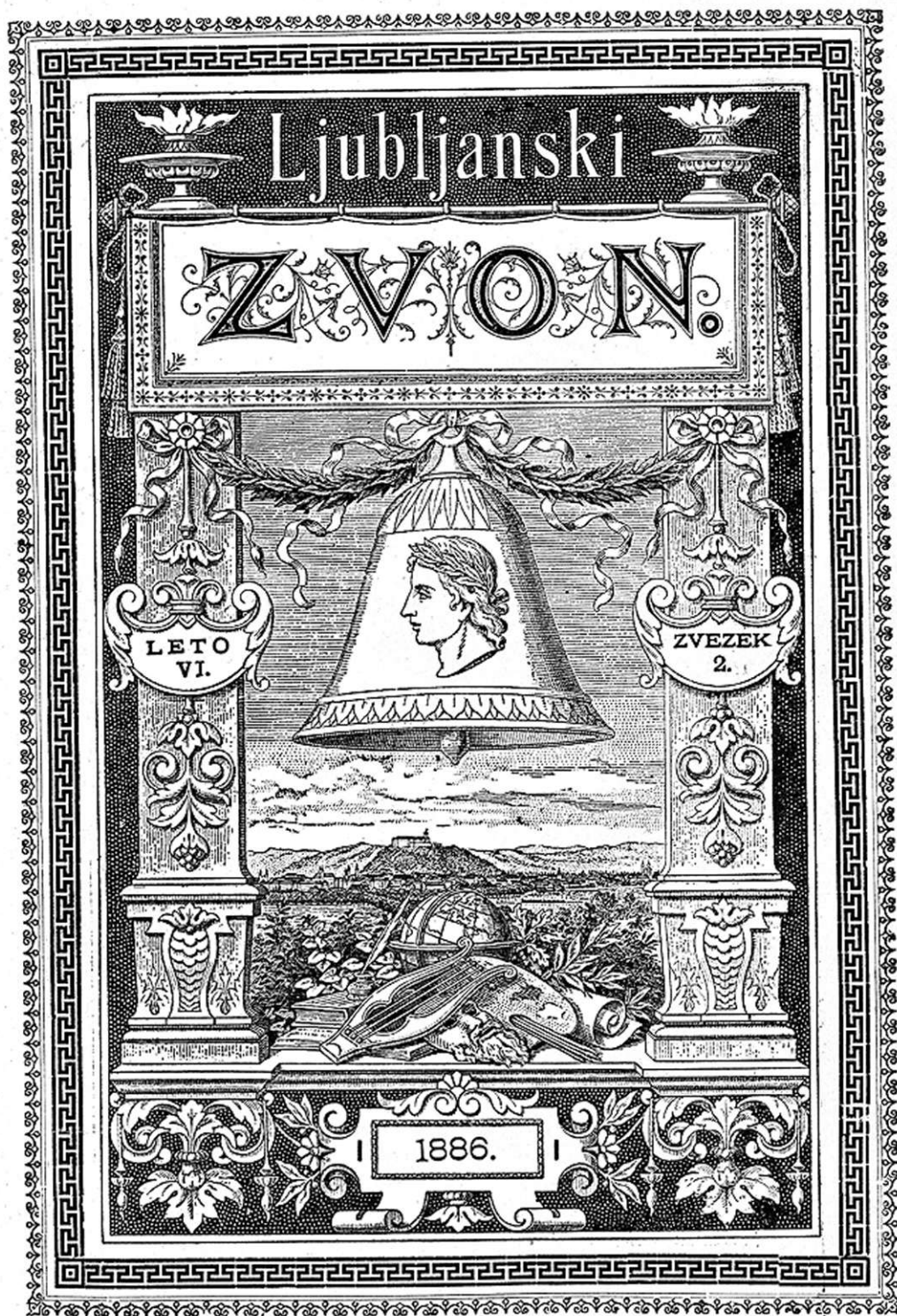

Vsebina 2. zvezka:

1. Svoimir: Moj ovenéli cvet. Pesem	65
2. Svoimir: Zaželjeni dan. Pesem	65
3. Josip Staré: Prvi sneg. Povest (Dalje)	66
4. Anton Funtek: Kraljica pač lehkó si ti! Pesem	72
5. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih. 27. Puščavnik Florče	73
6. Josip Jurčič: Slovenski svetec in učitelj. Zgodovinski roman. II. Sloveni v 9. stoletji. — III. Vitoglav, knez v Gradišči.	77
7. Ivan Vrhovec: Iz domače zgodovine. II. Pasijonska pro- cesija na veliki petek v Ljubljani	87
8. Anton Funtek: Božji poslanci. Pesem	93
9. Josip Staré: Pisma iz Zagreba. XIII.	94
10. Anton Funtek: Nevesta. Pesem	99
11. Anton Funtek: Po bolezni. Pesem	99
12. Dr. Fr. J. Celestin: Vissáron Grigórjevič Bělinskij. (Dalje)	100
13. And. Fekonja: O početkih slovenske književnosti. (Dalje)	105
14. Janko Kersnik: Mačkova očeta	108
15. Književna poročila: Dr. Janko Babnik: I. Dr. Fr. S. Krauss: Sitte und Brauch der Südslaven	112
Fr. Wiesthaller: II. Jezičnik	116
16. Evgen Lah: Matica Slovenska in Družba sv. Mohorja	118
17. Listek: Nove knjige slovenske. — „Kres“. — „Rogač“. — „Edinost“. — Pisateljsko podporno društvo. — † Toma Gajdek. — Tiskopis, a ne rokopis slovenski. — „Droben spisek Truberjev“. — „Prinos k na- glasu u novoslovenskom jeziku“. — Japljevo pismo iz l. 1803. — „Archiv für slavische Philologie“. — Pro domo.	128
18. J. Kalan: Šah	128

Letnik. G. J. V. na T. „Zadnja srna“ slika poetični prizor v nedo-
statni pesniški obliki; pozna se ji, da je nje pesnik najbrž večji čestitelj sv. Hum-
berta nego boga Apollona. — G. I. V. k. v D. Hvala za prijazno opomnjo. Ka-
kor vidite, porabljena je stvar že v denašnji številki. — G. I. K. K. v Lj. Sonet
nam ne ugaja; premalo izviran je po misli in še manj po obliki — vstalo: vije:
žije: poslalo; prikrilo: zakrije: sije: postalo. Sami glagoli! Taki stiki so že pre-
obrabljeni. Berite Preširna in učite se kaj iz njega! Druge dve pesmi o priliki. —
G. A. P. v P. Zdal res nimamo prostora, pozneje. — G. T. D. v Lj. V tehničnem
oziru so pesmi hvalevredne; samo premalo izvirnosti, premalo življenja je v njih.
II. natisnemo. — G. Fr. K. D. v Lj. Zal nam je, a ugenili ste: v koži! Verujte,
boste nam še hvaležni, da tako strogo ravnamo z Vami. — G. B. Van. v Gr. Ka-
kor vidite, letos ne priobčujemo skakalnic, ker nam šah jemlje že dovolj prostora.
Za poslano lepa hvala! — G. P. i nad Kr. Nezrelo. — G. M. G. v G. Tudi tako
— N. v G. „Solncu“ je prav navadna proza v verzih. — Nekdo v Ljubljani bi
rad prodal Stritarjevo „Zvona“ I. letnik (1870.). Cena ti zdaj že redki, dobro
ohranjeni in lepo v ružavo platno vezani knjigi je 7 gld. Prodajo posreduje iz pri-
jaznosti uredništvo.

Ljubljanski ZVON Leposloven in znanstven list.

Štev. 2.

V Ljubljani, 1. februvarija 1886.

Leto VI.

Moj ovenéli cvet.

Ob tihem grobu jaz klečim,
Po zemlji piš buči;
Zamolκλο stokam in ječim,
Saj v grobu tem leži
Moj cvet, moj ovenéli cvet.

Ko tebe, sèn, ni več biló,
Ostávil dom sem svoj;
Podobo v srci sem bledó,
Spomin sem nesel tvoj,
Moj cvet, moj ovenéli cvet.

In tod in tam sem potováł,
Čez hrib in plan in dol;
Tvoj bledi kip me je spremljál,
Spremljala me je bol . . .
Moj cvet, moj ovenéli cvet!

Mirú sem ískal za srcé,
O njem pa ni sledú;
Povsod le bol, povsod gorjé,
Nikjer, nikjer mirú,
Moj cvet, moj ovenéli cvet! . . .

Krog mene oster piš buči,
Ob grobu njé klečim;
Solzé mi nánj okó rosi,
Zamolκλο jaz ječim:
Moj cvet, moj ovenéli cvet! . . .

Svojmir.

Zaželjeni dan.

Dan prišel bo zaželjeni
Semkaj gori na planjavo,
Venec vila boš zeleni,
Ž njim ovila svojo glavo.

Glej v dolino, mila deva,
Cerkvica stoji tam zala;
Težko pričakujem dneva,
Ko se bova tjá peljala.

Kaj le misliš, dèkle moje,
Kaj okó solzé preliva? —
Z máno srčece i tvoje
O bodoči sreči sniva!

Svojmir.

Prvi sneg.

Povest.

Spisal Josip Starè.

III.

V véliki dvorani pevskega društva se je kar bliščalo od brezštevilnih plinovitih lučij. V gornjem konci pod galerijo in še nekoliko pred njo je bil za ta večer narejen prostoren oder, a na njem je stal klavir. Od odra so se vristile po vsi dvorani miza za mizo, in tudi po stranskih sobah jih je bilo dokaj nameščenih, da ne bi bilo zadrege, ko bi se nabralo kaj več gostov. Ni še bilo nikogar razven točajev, ki so nekako praznično stopali sem ter tjà, ter se zdaj ozirali po mizah, če je pač vse v redu, zdaj se zadovoljno ogledovali v visocih zrcalih in si popravljali belo zavratnico ali pa gladko počesane lase. Časih je kdo tudi dobil kako naročilo ter je tu ali tam prislonil stole na rob mize, v znamenje, da je prostor oddan.

Ko se je pa bližal napovedani čas, jeli so dohajati gostje drug za drugim, ali pa njih po več skupaj. Navadno so po dve ali tri med seboj znane rodbine sedle za jedno mizo. Gospodje so bili črno oblečeni, gospé in gospodične pa so se nališpale, kolikor se je spodobilo za tak društven večer, ne preveč, ne premalo. Ni minilo pol ure in dvorana je bila vsa polna in tudi v stranskih sobah si težko našel prazen prostor za mizo. Ženske so živahno šepetale med seboj, skrbni možje pa so dozivali točaje ter jih priganjali, naj jim hitro postrežejo, da ne bi pozneje z rožljanjem nožev in vilic motili petja. Glasen šum se je tedaj razlegal po vseh prostorih, zrak se je razgrel od velike množice ljudij, in točajem je s čela tekel pot, ko so se s polnimi posodami potiskali med gosto nastavljenimi stoli.

Na dolnjem konci dvorane so sedeli za jedno mizo naši znanci: gospá Kolarjeva s hčerjo in sestrično, Mirko, Čermak in Ilovski. Bili so vsi dobre volje in isti Čermak je postal zgovoren, kakor že zdavnaj ne. Pa saj je dobra ali slaba volja nalezljiva, kakor kakšna bolezen, in kjer se okoli tebe vse veseli, ne moreš niti ti žalosten

ostati, vsaj za tisti trenutek ne. Zato so pevska in druga zabavna društva prav modra naprava. Ljudje se snidejo, in še predno se začne naznanjena veselica, vidiš na obrazih nekako splošno zadovoljnost, drug drugzega prijazno pozdravlja, in tudi v pogovorih boš težko čul kaj neprijetnega ali žalostnega. Skoraj da je tako, kakor bi človek z delavno obleko odložil tudi vsakdanje misli in skrbi svoje.

Elzi so se v praznični opravi lica žarila od radostnega nemira, kajti dasi ni bila nečimerna, bila je vendar ženska in takoj je zapazila, če jo je kdo skrivaj pogledal. Še bolj pa ji je utripalo srce, ko je Ilovski nekako začuden oči upiral v njo, kakor bi hotel reči: nisem mislil, da si tako lepa. In bila je res lepa. Čez rame si je prav mično naravnala čipkasti robec, okoli vrata si je obesila niz biserjev, a kodraste lase pepelnaste barve si je lepo zvezala s svilnatim trakom ter si v nje zateknila belo in rudečo rožo, pravo priliko nedolžnega in gorečega njenega srca. Tudi Ema se je bila nekoliko nališpala in si umestno spletla črne svoje lase, ali nji je bilo malo mari za ostali svet; ona se je pečala jedino s Čermakom, le on je bil vir njenega veselja in njenih skrbi. Zato se je danes tudi nji čelo zvedrilo, ker ga je videla tako zgovornega, in vse je storila, da bi ga obdržala v ti redki volji; zato mu je vsak čas kaj povédala ali ga opozorila na kako stvar, da se ni mogel pogrzniti v stare otožne svoje misli.

Mirku se je pokazala nova stran društvenega življenja in radovedno se je oziral po dvorani ter zvedljivo povpraševal zdaj to, zdaj óno. Toda bolj ko je opazoval veselo živahnost okoli sebe, bolj je čutil, da nekaj pogrěša, in nove želje so se porájale v mladem njegovem srci. Videl je, da so se mladi ljudje, kakor po kakem dogovoru razvrstili med deklice, da skoraj vsak posluša le jedno, govori le jedni, in da ima sploh vso skrb le za jedno, in če se tudi vtika v druge pogovore, pozna se mu takoj, da je to le na videz. A on? — On je tako rekoč sam v velikem tem društvu, in vsa ljubeznivost dolrih njegovih znancev se mu je zdela v tem hipu prisiljena; zdelo se mu je, kakor da je peto koló, ki ga treba ni.

Tako je umoval, ko se Ilovski vzdigne, posloví za nekoliko časa ter Mirku v posebno varstvo izročí Elzo svojo. Koncert se je imel začeti, a ker je bil Ilovski pevec in odbornik, imel je ta večer še drugih skrbi in opravil. Nihče mu ni mogel zameriti, da je zapustil tovarišijo, le Čermak je čudno gledal za njim, češ, kmalu bom védel, če se motim ali ne. Mirko pa je zdaj imel, kar si je ravnokar tolikanj želel. Pomaknil se je bliže k Elzi in jo kratkočasil, kakor je najbolje védel in znal. Pa saj Elza ni bila razvajena; temveč neskušena in

nedolžna je bila, kakor on. Pazljivo ga je poslušala, če ji je pravil o domovini svoji, o prijaznih dolinah in visokih gorah, o zelenih gozdih in golem pečevji, o šumljajočih potocih in bučečih slapóvih. In ko je govor napeljal na druge stvari ter jo vprašal, kaj ona misli o tem, odgovarjala mu je odkritosrčno in bistroumno in obema je le prehitro potekal čas.

V tem se je oder napolnil s pevci; kar jih je bilo jednega glasú, stopili so skupaj in ko je pevovodja mahnil s palčico, zazveneli so krepki moški glasovi, da se je razlegalo po vsi dvorani in po sosednih sobah. Vse je strmeló in poslušalo veličastni zbor in ko so potihnili zadnji glasovi, ploskali so zadovoljni poslušalci, da se je vse treslo, in pevci so se zopet morali vstopiti ter ponoviti lepo pesem. Prišla je na vrsto deklamacija, ki je obudila mnogo smeha, potem četverospév in težko pričakovano igranje na klavirji. Vrata za odrom se odpró in Ilovski ponosno privede Ido Strnadovo pred klavir. V tem zagrmí po dvorani svečano ploskanje, s katerim je prijazno občinstvo pozdravljalo novo igralko, in hoté ali nehoté je morala Ida stopiti za korak dalje ter se zahvaliti za nepričakovano odlikovanje. Kakor kaka izkušena igralka se je okretno naklanjala na vse plati, in se izpod očesa ljubko nasmehljala ali pa živo pogledala z gorečimi svojimi očmi, da je ta mah začarala vso navzočno gospódo. Z njenim vedenjem se je ujemala tudi vsa njena oprava. Nova svilnata obleka rožaste barve se je prilegala vitkemu telesu, kakor bi bila vlita; na vrátu se ji je svetil zlat križec, a v prelepih plavih laseh, ki so ji čez rame razpleteni sezali do pasa, imela je belih in pisanih kamelij. Od kamelij je bil tudi umetno povezani šopek, ki ga je držala v roki. Ni čuda, da so nekemu gospodu ušle besede: „Oho, gospá s kamelijami.“

Ploskanja je bilo konec in Ida je zopet stopila pred klavir. Prekrasen šopek je za ta čas poverila Ilovskemu, sedla, in ko si je pogledujé po notah, prav lično slekla dolge bele rokavice, jela je z drobnimi prsti prebirati po koščenih tipkah, kakor dovršena umetnica. Vse je strmeló, nihče ni zinil besede, ampak vsakdo je kar gledal okretno igralko. Le jedna je imela oči svoje drugje. Bila je Elza, ki je s svojim pogledom sledila vsak korak, vsako gibanje Ilovskega. Le-tá je imel igralki liste preobračati, ali bil je tako raztresenih mislij, da si je morala Ida večkrat pomagati sama. Lepa plavka ga je danes še bolj začarala, nego takrat o prvem snegu. Bistro Elzino okó je videlo vse to in čudne, doslej neznane misli so ji jele rojiti po vroči glavi; mlado njeno srce je vse drugače utripalo, nego pri vstopu v bliščečo dvorano.

Igranje je bilo pri kraji in znova je občinstvo z navdušenim ploskanjem odlikovalo samoljubno igralko. Mirko poprime zopet besedo in vpraša zamišljeno sosedo svojo:

„Gospodična, kako Vam je ugajalo igranje? Jaz bi rekel: tehnika je dobra; vidi se, Ida Strnadova se je mnogo mnogo urila, in gotovo ima tudi ostrega učitelja.“

„Mislite?“ odgovorila je Elza, da ne užali dobrega svojega prijatelja; ali bila je vsa zmedena in niti besedice ni mogla več iz sebe spraviti. Hitro si je z mahalcem hladila žareči obraz ter le na videz poslušala Mirka, ki je nadaljeval:

„Prav tako mislim. Dobra tehnika, ali premalo razuma. Premlada je, pa se še ne more vtopiti v globoko čutje slavnega skladatelja.“

„Tako, tako,“ sili se uboga Elza, pa zopet ne more dalje. Zdjaci se oglasi Čermak, da bi ji pomagal iz zadrege in pravi:

„Premlada, pa še kaj družega. Dekle je preveč samó v sebe zaljubljeno, in kakor bi sodil po njenem vedenji, ne bode njeno srce nikdar imelo pravega občutka za kaj plemenitega, za kaj vzvišenega. Pri nji bo menda vse gola nečimernost in družega nič; kakor se rada kaže v lepi opravi, tako bi se rada skazovala s svojim igranjem. Toda za-stonj; kdor nima blagega srca, ne bode nikdar umetnik!“

Tako se je med našimi znanci razpredel živahen pogovor ob umetnostih in umetnikih, in ista mati Kolarjeva, ki je prej le opazovala in mirno poslušala, rekla je zdaj kako vmes ter dostavila napósled:

„Radovédna sem, kaj poreče Ilovski; on bi utegnil o tem biti drugih mislij.“

„Gotovo,“ zavrne mu Čermak, „saj tudi on ne čuti globoko. Lahkoumen je bil zmerom, ali človek si je mislil: mlad je in srečen, pa mu je odpustil. Zdaj pa se jasno kaže, kako je površen in plitek; da ne gleda na drugo, nego na samo zunanost, in da prav nič ne misli na prihodnost.“

Elza je le predobro čutila, da je Čermak govoril resnico, ali delala se je, kakor bi ne čula nobene besede. Z mahalcem se je igrala ter se ozirala po dvorani, kje bi ugledala Ilovskega, in če se bo pač kmalu povrnil k nji. V tem jo strese po vsem telesi; mraz in vročino je čutila ob jednom, in komaj je zbrala toliko moči, da je pred svetom zatajila notranji svoj nemir. Iz sosedne sobe je Ilovski privedel Ido. Bila sta, rekel bi, razposajeno vesela. Ona mu je visela ob desni roki, in z velikim odprtim mahalcem si je zakrivala obraz, da mu je lože šep-

tala; on pa je smehljaje zrl v njo ter ji nosil krasni šopek. Tako sta se počasi prerila skozi dvorano do mize njenih roditeljev.

Oče Strnad je bil nekdanj preprost obrtnik, ali s trudom in srečo si je pridobil toliko imetja, da so ga šteli med prve tovarničarje. Bil je tudi zdaj še preprostega vedënja, kakor smo ga videli „pri ruskem kozaku“, ali svojim otrokom je namenil gosposko vzgojo ter je prvorojenki najel najboljšega učitelja za pouk na klavirji. Mirno in zadovoljno je sedel za mizo, ko je videl prvi plod takšne vzgoje. Drugače se je vëdla mati Strnadka. Od veselja ni vëdela, kaj bi počela. Zdaj je zaljubljeno gledala v svojo hčerko, zdaj na desno in na levo govorila o njenih vrlinah ali pa se je bahaško ozirala po dvorani. Ko je Ilovski privëdel Ido, ponudila mu je hitro stol poleg sebe in se mu jela zahvaljevati za njegovo skrb. Sedé med materjo in hčerjo Ilovski sprva nikakor ni bil zadovoljen s svojim stanjem; ali Strnadka se je kmalu zapletla v dolg pogovor z brbljavo svojo sosedo in ni se dalje zmenila, kaj imata mlada med seboj.

Toda česar ni videlo zaslepljeno máterino oko, videle so bistre oči Elzine, katere so takoj zapazile vsako najmanjšo stvarco, ki se je godila med Ido in Ilovskim. Dobro je Elza videla in razumela vsako znamenje z mahalcem; videla je, kako je Ilovski Idi skrivaj stisnil roko; videla je tudi, kako je ona vzela cvetko iz krasnega šopka in jo podarila njemu. To ni samó tako iz uljudnosti, to je kaj več. In če tudi Ilovski ne čuti globoko, za zdaj ga je Ida očarala, da na nobeno stvar toliko ne misli, kolikor na njo. Koncert se je nadaljeval in pele so se skladbe, ki so morale razgreti vsako čuteče srce, kakor je kazalo navdušeno odobrãvanje občinstva. Ali slavljena „umetnica“ na klavirji je bila ves čas jako razmišljena; na njeno uho je slaje donelo šepetanje Ilovskega, nego ubrano pevanje prelepih skladb.

Razmišljena pa je bila tudi Elza, in ni mogla kakor sicer uživati slastij pevskega večera, na katerega se je tolikanj veselila. Preveč se je bila veselila nánj, a to, pravijo, da ni dobro. Nekaj pa je pri tem vendar tudi za njo bilo dobrega. Med petjem je mogla mirno strmeti pred se, in ni se trebalo pritajevati ter poslušati, kar ni poslušala. Pa vkljub groznemu nemiru, ki je razdeval dušo njeno, povzdignilo je zvoneče soglasje tudi zdaj še rahlo čuteče njeno srce, in dalo ji je moč, da je do konca ostala na mestu svojem. Ali bilo je le mamílo, ki človeka za trenutek oživí, da potem le še bolj čuti slabost svojo.

Koncert je bil pri kraji in začela se je slobodna prijateljska zabava med društveniki. Mirko je hotel ravno zopet izprožiti kak pogovor, v tem planeta mati in Ema po konci in, ko bi trenil, bili sta pri Elzi.

„Kaj Ti je, blaga duša moja?“ vpraša skrbna mati jedino hčerko svojo; pa Elza ni mogla ničesar odgovoriti. Bleda je bila kakor smrt, in toliko da ni omedlela. Požirek hladne vode ji je dal moči, da je mogla opiraje se na Emo in Mirka, iti iz dvorane v malo stransko sobo, kjer ni bilo ljudi. Mati in Čermak sta prišla takoj z robci za njimi in sklenili so, da pojdejo domov. Mirko je hotel iti po voznika, ali Elza je lepo prosila, da ne; le po zraku je hrepenela in zato je želela, da bi se malo sprehodila. Že v sobi, kjer ni bilo soparno kakor v dvorani, odleglo ji je in kmalu so se mogli pripraviti na odhod.

Mirko se je skazal na vso moč postrežnega in ko je Elzi ponudil roko svojo, ni je odbila, ampak prav ljubeznivo se mu je zahvalila in se obesila v njo. Ž njima vstric je stopala mati, da bi bila takoj na pomoč, če bi hčerki zopet hudo prihajalo. Toda čist, hladen zrak je Elzi dobro del in tudi Mirkova skrb za njo in za prestrašeno mater je zelo ugajala dobremu njenemu srcu. Že ga je začela primerjati z Ilovskim, ali isti trenutek jo je bilo tudi groza take misli in pustila jo je. Vkljub temu je spremljevalcu svojemu pri ločitvi prav presrečno stisnila roko, on pa je njeno poljubil.

IV.

Dogodbe na pevskem večeru so se Mirku globoko vtisnile v spomin; marsikaj so ga naučile. Videl je gizdavo Ido, katero je Ilovski zaradi njene lepote v zvezde povzdigoval; a spoznal je tudi blago žensko srce rahločutne Elze. Ko bi mu bilo razsojati vrline jedne in druge, ne bi niti trenutek premišljeval, ampak kar takoj bi Elzi določil prvo mesto. Pa saj ga za to nihče ne vpraša, sam pa itak še ne misli voliti, in ko bi se kdaj čutil osamljenega, ne bo si na tujem iskal tovarišice, ampak izbral si jo bo doma med svojimi rojaki. Tako je Mirko sam s seboj umoval in sklenil je, da ne bode prepogostoma zahajal h Kolarjevim. Mogli bi misliti, da ima kakšne namene, zlasti ko bi se jim Ilovski res izneveril. Ali kje je še to! Praznemu njegovemu srcu zdaj ugaja, da si pred svetom namigava z lepo hčerko bogatega tovarničarja; kadar se bo pa treba odločiti, bode tu in tam zadržkov in premislikov, in vesel bo, če ga bode Elza še hotela pogledati.

Kakor on, sodil je tudi Čermak, ki je razmere bolje poznaval. Ko sta se po tistem večeru prvič sešla in ga je Mirko med drugim vprašal:

„Kaj pa Ilovski?“ odgovoril mu je:

„I, kaj, drug dan je prišel h Kolarjevim in ves zavzet je povpraševal, zakaj so odšli tako zgodaj; kajti da jih je po dovršenem koncertu iskal, pa jih ni več našel.“

„A Elza?“ vpraša zopet Mirko.

Hladno ga je sprejela ter mu na kratko zavrnila, da jo je od velike soparice bolela glava, pa da so takoj po zadnji pesmi šli domov. Ilovski jo je miloval, potem pa, kakor da se ne bi bilo pripetilo ničesar.

„Čuden človek!“

„Ne čuden, ampak lahkoumen in nespameten je. Verjemite mi, to novo poznanstvo mu nikakor ne bo na srečo. Da bi bogati Strnad hčer svojo dal malemu zavarovalnemu uradniku, to ni misliti; in tudi sama Ida, ne vém, če si bo baš Ilovskega izvolila, kadar se bodo oglasili drugi, veljavnejši snubači. Sicer pa sem prepričan, da Ilovski o tem še nikdar premišljeval ni. H Kolarjevim hodi posédati, za Ido pa troši. Zarad nje si je za pevski večer kar po nepotrebnem omislil novo črno obleko, in uverjen sem, da jo bo pred pustom zalezoval po vseh plesih. Tudi dragocene šopke bi ji utegnil pošiljati; pravijo, da je zadnjič tisti lepi od kamelij bil njegov. Vsega tega on nikakor ne premore, kajti plače ni toliko, družega imetja pa nima. Zabrede v dolgove, pride oderuhom v pest, kaj potem, to si lahko mislite.“

Mirko se je popolnoma ujemal s treznim svojim prijateljem Čermakom, in delj ko se je ž njim družil, bolj je uvidal, koliko lepega, zdravega jedra je skritega v tem človeku. Pa saj mu je bil takoj všeč, ko se je prvokrat seznanil ž njim. Če le ne bi bil zmerom tako strašno otožen. Hudo je že, ali tako pa tudi ni, da bi moral obupati, zlasti zdaj ne, ko bo skoraj konec skrbij. Pa tudi to bi še bilo; ali njegov pogled je časih takšen, da je človeka kar groza. Nikdar še nisem videl, premišljeval je Mirko, da bi kdo tako čudno gledal, razven v blaznici. Tam mu je bil jeden ves podoben, in kar streslo me je, nehoté sem se spomnil Čermaka. —

(Dalje prihodnjič.)

Kraljica pač lehkó si ti!

Kopnèč očesce tvoje modro
Ozira se v cvetoči svet:
Veselje v njem igra ti bodro
In bláženstvo deklíških let.

Glej! Dijadem na zlate láse
Poklada zdaj ti solnéni dan —
Oj, to žari, to lesketá se,
Nobèn ni biser bolj krásán!

Pa dasi krona ni kraljéva,
Ki solnéni žar ti spléta jo,
Pa dasi zopet s tebe, deva
Ti zlati žarki létajo:

V radósti zrè okó te moje:
Kraljica pač lehkó si ti,
Ko srcece kipeče tvoje
Kraljestvo sreče nòsi ti!

Anton Funtek.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Ivan Trdina.

27. Puščavnik Florče.

Kakovi omilovanja vredni bogci so bili nekdam novomeški dijaki! Lačni, slabo oblečeni in zaničevani so tavalj sèm ter tjà kakor izgubljeni. Stanovali so, kar je bilo vnanjih, skoraj vsi pri blatnih in razcepanih babélah v zaduhlih, temnih hramčkih tamo na Bregu ali, kakor zdaj pravimo, na železnici. Željno so se ozirali z višave svoje po šmihelskih vrtéh, zasadih in njivah in v tihi noči so prhnili marsikdaj čez most in se nasitili s tujim sadjem, grozdem, lukom, česnom in retkvijo, česar jim pa nihče ni zameril, kdor je poznal neskončno njihovo revščino. Ob učenosti teh dijakov se je bil razširil po svetu precèj grd glas. Bedak, ki so ga povsod zapodili, priromal je v Rudolfovo in na konci leta so mu dali gotovo prvi red, če se je dobro hlinil in pridno vohunaril, pa tudi še kaj boljšega. Fantje so morali znati prav za prav samó jedno reč: nemški jezik. Naučila jih ga je batina, ki jim je strojila do malega vsak dan potrpežljive in čudovito utrjene hrbte. S to svojo nemščino pa so se tudi presneto rebrili in šopirili. Vsi so bili trdo zapečeni nemškutarčki, rojake svoje so prezirali in jih pred tujci objedali in sramotili. Zdelavši šesto šolo, ki je bila takrat najvišja, šli so na graščino ali v cesarske urade za pisarčke in iblajtarčke, ker praznoglavec za kaj drugega niso mogli porabiti. Tisti redki učenci, ki so imeli bogate roditelje in ob enem dobre duševne sposobnosti, napotili so se kdaj v Ljubljano in se izučili za duhovnike. Na vélike šole v Gradec in na Dunaj pa se ni usodil iti skoraj noben kmetiški sin iz dolenske naše deželice. L. 1848. je prineslo večjim dijakom take pravice in svoboščine, da so se izkopali brzo iz smrdljive močvare, v kateri so tičali. Tisto leto so bili v našem mestu vsi fantje in možje vojaki. Učence so zapisali v posebno kompanijo. V službi so se odlikovali mimo vseh drugih z natančnostjo in zastavnim vedenjem svojim. Gospodje so jih vzeli med se in so občevali ž njimi po prijateljsko, kakor da so jim vrstniki. Šolska palica je morala iti v zasluženi pokoj, učitelji so začeli postopati z mladino po človeško in ona je dokazala, da je spoštovanja tudi vredna. Sedanji študentje so tako krasni in ponosni korenjaki, da me obide vselej veselje, kadar jih vidim. Oblačijo in vedó se čedno in olikano kakor gospodje, vsak človek jih časti in rad ima. Celó urad-

niki se pomenkujejo ž njimi prav drage volje, slišala sem baš iz njihovih ust, da dan danes nadarjen in priden šestošolec več vé in zna nego pred l. 1848. kak napihnen osmošolec. Nekdaj smo se skoraj ustrašili, če je stopil v krčmo dijak, ker nas je učila skušnja, da nas je prišel prosit ostankov ali kake druge miloščine. Zdaj pa se veselé študentov, kamorkoli pridejo in po pravici. Za vino dajó, da teče kdaj na vseh štirih straneh od mize in plačujejo vse pošteno: nikoli ne utajé ni za krajcar vrednosti. Pa saj ni čudo, da so denarni. Tisti, ki poučujejo po hišah male dečake, dobivajo za ta trud tako mastna plačila, da bi bil pred štiridesetimi leti menjal ž njimi iz srca rad marsikateri grajski oskrbnik. Pa kako kratkočasni fantje in prebrisane glave so vam naši dijaki! Govoriti znajo gladko in po vrsti, kakor bi rožice sadil. Mnogi pridigajo, če hočejo, tako modro in zmiselno, da bi nadomestili lahko na prižnici vsakega kapelana in župnika. Kadar so nam zapeli, nismo se jih mogli naslušati. Jaz ne poznam ni treh deklet, ki bi se za milo in zvonko petje smele kósati z novomeškimi dijaki. Nekateri znajo tudi preizvrstno slikati. Človeka narišejo, kakor bi bil živ, misliš, da bo zdaj zdaj izpregovoril. V krčmo so nam prinesli pokazat Vodnika, doktorja Prežirja, lepo Rozmanovo Mimico in še nekoje druge slike. Ne le me neumne babe, ampak tudi učeni gospodje so strmeli, čestitali mladim umetnikom ter jim prerokovali najlepšo bodočnost, ako na potu svojem ne opešajo ali ne zajdejo. Novomeški učenci govoré tudi zdaj prav dobro nemško ali se ne bahajo in ne spakujejo po neumnem s to znanostjo in ne zatajujejo radi nje svojega rodú in jezika. Mislim vsi od prvega do poslednjega bi skočili rajši stokrat v vodo ali v ogenj nego se prodali in služili bogatim našim sovražnikom. Povédala bom prav čudno prigodbo, ki se je vršila pred mojimi očmi.

Okoli mize se je bila zbrala precejšna množica cvetočih, šestnajst- ali sedemnajstletnih mladeničev. Iz ust so se jim usipale goreče besede o svetih pravicah, ki nam gredó in o groznih krivicah, ki se nam gode. Kakor bi trenil, skočijo s sedežev, ter se odkrijejo, zapojó, preginljivo, domoljubno pesem in prisežejo s povzdignjenimi rokami zvestobo materi Sloveniji. Zdajci si nalijó kupice pa si puščajo na desnici, vsakemu pade v vino kaplja krvi. Z oduševljenimi vskliki zamené krpice in jih izpijó v znamenje neminljive svoje bratovščine in v potrjenje, da so pripravljeni dati zadnjo kapljo gorke svoje krvi za predragi slovenski narod. Noben človek si ne more misliti, kako silno me je genila in pretresla ta samobitna zakletev mladine naše, ki se zdaj boje vsako leto ponavljja. Že marsikdo je dejal in to velím tudi jaz,

da so mladi slovenski rodoljubi, ki so z večine dijaki, za novomeško življenje isto, kar je smetana za mleko ali med in orehi za potvico. Kadar odidejo na počitnice, véste sami, kakova neznana tihota in puščoba se uleže kakor môra na Rudolfovo. Dostikrat sem že čula, da naša gimnazija zdaj ni nič slabša od ljubljanske ali katere koli druge. Kdor naredi izpit tukaj, naredi ga lahko povsod. Vlada dan danes prav rada sprejemlje med uradnike svoje bivše novomeške dijake. Vsako leto jih mahne nekoliko v Gradec ali pa celó na Dunaj, da se pripravijo in izurijo za profesorje, doktorje, zdravnike in sodnike. Ti velikošolci žive brez vse skrbi in bi bili najsrečnejši ljudje na svetu, ko bi imeli kaj več denarja. Kadar pridejo domóv na praznike, mika jih se vé da na vso moč, da bi se zabavljali z znanci svojimi v kavarni in v gostilnicah. To pa se ne dá in ne dá, ker so največkrat suhi kakor poper. Če potožijo nadlogo svojo očetu, odgovori jim černo: Kaj ti treba pohajkovati? Mojih žuljev ne boš zapravljaj po neumnem, ne. Dokler si na počitnicah, ostani doma, jedel in pil boš z nami zastonj. Tako modrovanje je gotovo prav pametno, ali ne ugaja gizdavam mladičem. V teh letih se ozirajo mnogi že po dekletih, preskrbé se z ljubicami, katerim obetajo véčno zvestobo in sv. zakon. Njim se mora zdeti posebno bridko, da ne morejo dokazati milicam vroče svoje ljubezni s kakim lepim, dragocenim darilom in spominom. Denarne potrebe in stiske razdrle in razbile so na kosce že dostikrat vso prijaznost med sinom-dijakom in očetom, njega rejnikom in plačnikom.

Takov hud razpor se je vnel pred nekoliko leti tudi v šmihelski občini in dva vrla mladeniča sta se ločila zaradi njega popolnoma od svojih rodovin in živela celo poletje za se, toliko da ne brez človeške družbe in družčine. Ta dva podgorska puščavnika sta bila Boldinov Florče in Zalotnikov Dorče. Razložila vam bom zgodovino njijinega samovanja, ker vas utegne kolikor toliko zanimati. Florče se je porodil v trdni kmetiški hiši. Oče njegov Andrej bil je jako umen gospodar in zajedno spreten rokodelc. Sina je pošiljal v novomeške šole. Florče se je učil prav pridno in védel v vseh rečeh spodobno in pošteno. Bil je tih, sramožljiv fant, in morebiti baš zaradi te lepe čednosti ponašal se je v društvu nekako okorno, leseno, nepriljudno. Oče je želel, da bi šel v semenišče. Florče pa je dejal, da ga ne veseli duhovski stan in je popihal v Gradec. Za Boldina je bil to težak udarec, ker je mislil, da bo trošil silne denarje brez koristi, da jih bo metal, kakor pravimo, na cesto. Sin mu se je videl preveč mrtev in préprost in premalo prekanjen, da bi mogel postati kdaj kakov premeten in sloveč doktor ali uradnik. Bil je uvérjen, da bo obtičal kje na sredi pota in ne bo

napósled ni prav kmet, ni prav gospod. Ko se je vrnil Florče iz Gradca še pred koncem šolskega leta nekako okoli kresa, prosil je očeta, da bi mu dal nekoliko petakov, ker bi šel rad na Toplice in potem proti Ljubljani. Boldinu se je je zdelo to popotovanje povse nepotrebno. Jel se je s sinom porekati in pričkati. Ker je bil nagle jeze, razpalil se je in dejal Florčetu, da se je naveličal zanj plačevati. Naj se sramuje, da ga mora rediti oče kakor malega otroka. Ko je imel on ta leta, služil si je kruh svoj sam in ni visel ni svojim ni tujim ljudem za brado. To očitjanje je sina strašansko zapeklo in razburilo. Ponosno je odgovoril: Oče, ne bojte se, odslej Vas ne bom nadlegoval več ni za denar, ni za živež. To rekši se je zaklenil v spalnico svojo in je ostal v nji do jeseni. Od konca so ga hodili domačini klicat na zajutrek, obed in večerjo, ali on je bil tako uporen, da jim se ni hotel niti oglasiti. Boldin je nejevoljno rohnél: Pustite svojeglavca, kadar se bo napostil, prišel bo rad sam, še bog, če mu bomo hoteli dati žlico. Preteklo je osem, štirinajst dni, jedli so še vedno brez Florčeta. Jeli so se spogledovati, starca sta obhajala kes in žalost, da je govoril sinu tako nepremišljene besede. Še bolj pa se je smilil Florče teti Mici, ali niti milim njenim prošnjam ni se dal omečiti, da bi odprl spalnico in živel zopet prijazno z ljudmi svojimi. Dopoldne ga ni bilo nikoli nič slišati, popoldne pa je večkrat nekaj godrnjal, kakor da bere na pol glasno ali poje zamolklo najljubšo svojo pesem:

Mi smo štirji

Vsi pastirji.

Tako se je zdelo drugim, blaga Mica pa je mislila, da moli. Menila je, da so vsake bukve pobožne. Ker je imel Florče polno polico knjig in jih je rad prebiral, zmatrala ga je ne le za jako učenega, ampak tudi za silno bogoslužnega mladeniča. Ko so ugibali družina, kako in o čem zdaj živi, videl se ji je takov pogovor neizrečeno smešen. Nje ta reč ni skrbela čisto nič, dasi je ljubila Florčeta z vso dušo, kakor bi bil nje sin. Dejala je: Kdor se je toliko učil kakor naš velikošolec, naredi si jed in pijačo, kakersne zaželi, saj vémo, da znajo coprati že sedmošolci. Florče dela lahko, če le hoče, bankovce po sto goldinarjev. Taki glavici ni potreba stradati ni štruce, ni pečenke. Če zavpije: Miza, pogrni se! prifrče mu najslastnejše jedi, kakor bi bil povabljen na kako svatbo. To govorjenje spričuje, da je bila Boldinova Mica grozno trapasta bábnica, ali se ji zato ne bomo ni čudili niti, je obsojali. Saj je sploh znano, da se na Dolenjskem nameri človek na takovo praznovérje brez dolgega iskanja in povpraševanja tudi med bahavastimi dedci, ki se štejejo za občinske veljake in prvake.

(Dalje prihodnjič.)

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

II.

Sloveni v 9. stoletji.

Nijeden narod v Evropi ni tako velik, kakor je narod slovanski. Po tem svojem velikem številu pak bi bili imeli naši slovanski dedje v starodavnosti priboriti si in ohraniti v zapadu Evrope večje samostalne države. Res so si jih bili priborili, in ustanovili, ali žalibog niso jih ohranili. Da jih niso ohranili, da so celó izgubili mnogo slovenskega ozemlja in mnogo rodnega svojega plemena v teku dolgih stoletij prepustili tujcem v pogubo, to nas uči občna historija.

Ali uči nas tudi, da so Slovenje narejali v posameznih dobah velikanske trude in napore za samostalnost slovenskega rodú, za svobodo slovenskega imena.

Jedna teh velikih ali največjih dob Slovenstva je óna, v kateri se vrši naša povest.

Ko se Slovenom, kateri so tačas zavzemali vse osredje Evrope, ni bilo posrečilo pod Samom (od leta 623. do 658.) niti pod Ljudevitom (819. do 823.) osnovati v zapadnem jugu trajno večjo svojo samostalno državo, rinili so Nemci vedno globlje med Slovence in si jih ukrotili v pokorščino. Slovenski knezi so se klanjali oholemu Nemcu, dajali mu davek ali danj in bili tako od tujcev odvisni: nekaj časa sicer še samó sence samostalnosti, potem sužnji glavarji sužnjih svojih hlapcev.

Onkraj Dunava, v Nitri, v moravskideželi je vladal takšen slovanski knez, Pribina po imeni. Iz bojazni pred nemškimi frankovskimi sosedi, kateri so z orožjem v roci bili podvrgli si že skoraj vse Slovence, stanujoče od Jadranskega morja navzgor proti Savi, Dravi in Dunavu, — ali tudi prisiljen od nemških vojaških krdel, šel je Pribina sam poklonit se frankovskemu kralju Ljudevitu Nemškemu in se dal krstiti. Njegov slovanski narod ni bil še krščansk.

Zatorej je Pribina kristijan v Nitri med slovenskim ljudstvom zaupanje izgubil in lahko je bilo pregnati ga družemu slovenskemu moravskemu vojvodi Mojmiru, kateri je vladal v Velegradu na reki Moravi. Bežal je Pribina pred Mojmirom proti jugu, kjer so še Sloveni

stanovali, in je bil med panonskimi Slovenci pri knezu Ratimiru gostoljubno sprejet. Ratimir je imel baš vojno z bavarskimi Nemci, da bi ohranil samostalnost svojo. Vendar imel je nesrečo. Ko je v bitvi premagan bil in se umeknil, ostal je pribegli Pribina v njegovi deželi, prikupaval se Nemcem in dobil od njih za prejšnjo svojo pokornost spodnjo Panonijo: t. j. jeden del zdanjega Ogerskega in tačas še skoraj vse slovensko Štajersko, ter je zidal pri Blatenskem jezeru mesto, katero je imenoval po nemško Mosaburg, t. j. mesto pri močvirji. Pri močvirji je stavil mesto zato, da ga je bilo lažje braniti.

Solnograški škofje so tu začeli širiti krščanstvo. Ali slabo so opravljali posel svoj, ker njihovi duhovniki so znali samo svoj nemški jezik. Sloven jih ni razumel in ni hotel sv. vere poslušati in sprejemati v tujem nerazumljivem jeziku. Po pravici je Sloven slutil, da mu Nemec nosi vero in božjo propoved zato, da bi tudi gospodoval v deželi in Slovena žulil. Vendar so mogočnejši Nemci zidali cerkve na mnogih krajih po slovenski deželi in nastavljali duhovnike svoje.

Meja Pribinovega novega slovensko-frankovskega kneževstva sicer ni natanko določena, to pa je gotovo, da je naše štajersko slovensko mesto Ptuj bilo tudi njegovo. Nemci, imejoči na vse strani prostrane svoje države polne roke posla, pustili so Pribini, ker so mu zaupali, kasneje vedno več samostalnosti, tako, da se je njegovemu sinu in nasledniku Kocelju že reklo „vojvoda vse Panonije“.

Kocelj je bil tudi bolj odločen in moževski Sloven nego li oče mu Pribina.

Na severu Panonije pak Moravci pod vojvodom Mojmirom, kateri je bil sédel na prvotni prestol pregnanega Pribine in vladal nad moravskimi Sloveni, niso bili še Nemcem pokorni; zatorej so se Nemci bali rastoče Mojmirove moči.

Leta 846. je tedaj sam nemški kralj brez uzroka z vojsko šel na Moravce, da bi jih premagal in obvladal, kakor je bila to nemška šega tačas. Hoteli so, da bi jim bilo vse pokorno. Res se posreči nemškemu kralju pregnati kneza moravskih Slovenov, Mojmira in postaviti njegovega netjaka Rastislava na njegovo vladalčevo mesto. Tujca si vendar ni upal postaviti niti Nemec za kneza moravskim Slovenom, ker je védel, da bi se précej za njegovim hrbtom vzdignili.

A če je mislil, da bode Rastislav delal na nemško korist, motil se je.

Baš Rastislav je temelj postavil veliki slovanski moravski državi in podstavo sezidal slovanski narodni cerkvi, dve veliki ideji izvel, kateri bi bili vso Evropo preobrazil, da sta kasnejše

viharje prebili, da se nista morali umekniti nemškim zvijačam in zavistim.

Prvo, kar je storil Rastislav, bilo je to, da je pomagal Nemce razdvajati. V boji, ki ga je namreč Karlman vodil proti svojemu očetu kralju Ludeviku Nemškemu, podpiral je Karlmana, a tačas svojo deželo Moravsko osvobajal in osvobodil tudi sosedno slovensko Pano-nijo, ki je sezala do naše zdanje ožje domovine, s tem, da je Nemcem prijaznega Pribino dal umoriti leta 861. in dozdanjega koroškega mej-nega kneza pomagal izpodriniti.

Namesto Pribine je na vladanje v Mocaburgi, Dudlebi in Ptui nastopil sin Pribiniov, vojvoda Kocelj, kateri se je, kakor že rečeno prej in kasneje vedno rodoljubno slovensko in bolj samostalno vladal.

Rastislav je hitro spoznal, da, če hoče njegov slovenski narod svoboden biti od Nemcev, mora kulturno osvoboditi se od teh sosedov. Kultura pak je bila zlasti v óni dobi v prvem mestu iskati v razšir-jenji krščanstva. Med Sloveni, tudi med moravskimi, bilo je že neko-liko kristijanov.

Nemški škofje so namreč, kakor smo tudi že omenili, pošiljali iz Solnograda, Regensburga, Pasove in od drugod med Slovene nemške svoje duhovnike, da bi učili vero. Pa posebno Rastislav je uvidel, da nemškemu višjemu in nižjemu duhovenstvu ni bila tolikanj pri srci pravo-vérnost slovenskega naroda, temveč gospodovanja željnost, razširjeval-nost nemške narodnosti in nemške države, ali ponemčevanje drugo-rodnih sosedov.

To je knez Rastislav opazil najbistreje in prvi. Zatorej je sklenil drugod učiteljev iskati za svoje Slovene, in sicer národnih. Stopil je v zvezo s slovenskima knezoma Koceljem v Ptui in svojim mladim sorodnikom Svetopolkom v Nitri in pomenil se ž njima po po-slanikih. Ko je videl, da ga hočeta tudi ta dva kneza podpirati, poslal je — ne v latinski Rim, — a v grški Carigrad po slovanske učitelje in oznanjevalce Kriščeve vére.

Rastislavlji slovenski poslanci pridejo v Carigrad h grškemu ce-sarju Mihaelu in so mu govorili, kakor staroslovenska kronika préprosto pa veličastno in lepo pripoveduje tako-le: „Kakor je božja milost, zdravi smo. In prišli so k nam mnogi krščanski učitelji iz Vlahov in iz Nem-cev, učeči nas razloček zlega in dobrega. Ali mi smo Sloveni, prost narod. Mi nimamo nikogar, ki bi nas učil istine, in ki bi nam razum svetega pisma razkladal. To, dobri vladika, pošlji nam takih móž, da nas bodo učili vsake pravice.“

Carigradski cesar je dobro razumel, kako važna je prošnja, s katero mu dohajajo poslaniki slovenskih knezov. Vedel je, kaj bi politično veljalo, zlasti nasproti nemškim Frankom, ako si krščanski iztok moralno pridobode razširjene rodove slovenske. Zatorej je poklical učenega filozofa Konstantina, kasneje imenovanega Cirila, in mu rekel, kakor panonska, staroslovenska legenda od besede do besede pravi: „Slišiš li, filozofe, to reč? Brez tebe se ta stvar ne opravi. Ná mnogo darov! Vzemi brata svojega Metoda in pojdiva. Vidva sta Solunjana, a Solunjanje vsi čisto slovenski govoré.“ Konstantin in Metod se nista odrekla, šla sta med Slovene, blagovest Kristove vere oznanjat.

Cesar Mihael ni mogel boljših móž izbrati, nego li sta bila brata Konstantin in Metod. Prvi je bil učen, a skromen in ponižen, drugi, Metod, bil je poln moževske odločnosti, trde volje in neupogljive nravi. Oba sta bila že izkušena. Konstantin je bil že pri azijskih Kazárjih učitelj Kristove vere, Metod je prej bil višji uradnik in si je s tem pridobil dejanskih upravnih in političnih modrostij in državnih nazorov, katere je kasneje, cerkveni organizator, pri panonskih in moravskih Slovenih, in v ljutem diplomatičnem boji z nemškim popovstvom in s svojimi obrekovalci in klevetniki na rimskem dvoru in pri Svetopolku samem tako krasno razvijal.

Prišedši leta 863. iz Soluna med Slovene, skrbela sta brata Konstantin in Metod najprej za slovensko knjigo. Konstantin je te pismenke stoprav po grških pristojil za slovenščino in jeziku pravilo določil. Občudovanja vredna točnost in narávnost, katero vidimo v tem oziru v vseh ohranjenih nam staroslovenskih cerkvenih knjigah, dokazuje, da sta mogla kaj tacega ustvariti le dva Slovena iz Soluna, grški izobražena. Tudi nadaljno trudovito delo za Slovene, prebite muke in prestana proganjanja, mogel je le Sloven Ciril, le Sloven Metod za svoj narod pretrpeti, tujerodec Grk bi tega ne bil mogel.

Sveta učitelja sta précej uvela slovenski jezik v cerkvah in pri vsi službi božji, kjer je prejšnjim nemškim duhovnikom rabil le tuji latinski. S tem sta se narodu povsod prikupila in krščanstvo se je širilo brzo in daleč na okoli po zemlji slovenski.

Videča, da samá ne moreta delati, da je treba v obširnem vinogradu gospodovem mnogih sodelavcev in da bodo ti delavci najboljši, ako vzrastó naravnost iz samega naroda, zbirala sta Konstantin in Metod slovenske dečke in mladeniče okoli sebe v učilnice in jih poučevala ter pripravljala za svečenike in propovédnike besede božje.

Tako sta delala slovenska sveta brata nad štiri leta in njiju ime se je blagoslavljal po vsi slovenski zemlji, dokjerkoli je sezal njiju in učencev glas.

Zarad tega so pa nemški duhovniki pasovske in solnogradske biskupije, kateri so menili, da so jim slovenski kraji in narodi že v gotovo gospodstvo izročeni, silno razljutili in razsrdili. Sklenili so ti Nemci na vsak način uničiti slovenska učitelja in izriniti slovenski uk iz cerkve. Jeza nemških popov je rasla v óni meri, v kateri se je blagodejni vpliv Konstantina in Metoda vekšal med Sloveni. Nemci so pa tudi dobro čutili, da, ako pusté slovenske učitelje narod poučavati, bode Slovéen zjedinil se v svoji državi, ukrepčal se in se ne bode dal Nemcu v pokorščino upreči, kar je bil njim glavni in končni namen razširjevanja vere.

Vse spletke nemškega duhovenstva, kar ga je bilo že od prej med Sloveni in kar ga je delovalo z Nemškega, bile so za Rastislavljeva časa zastoj. Vojvoda Rastislav je vedno bolj spoznaval, kako silno važnost za samostalnost Slovenov in njih bodočnost bi bilo, če svoj jezik izobrazijo, če se svoje knjige držé in cerkev svojo ohranijo neodvisno od sosedov Nemcev. Zatorej je bil Rastislav močan zaščitnik svojih poklicanih učiteljev, Konstantina in Metoda, in vse rovanje in krtovanje nemškega duhovenstva ni nič opravilo, dokler je on živel.

Zdaj so Nemci začeli misliti, da je treba Rastislava odpraviti prej, predno je možno uničiti sveta slovanska učitelja. Ker mu niso mogli naravnost priti do živega, računali so, kakor že prej večkrat z uspehom, na slovensko nezlogo in medsebojno slovensko malostno osebno zavist. Podpirali so in kurili razpor med Rastislavom in njegovim netjakom, vojvodo Svetopolkom, ki je vladal Slovene v Nitri.

Ob jednom so v Rimu pri papeži opisavali slovanska blagovestnika kot krivovérca.

Predno pak je dozorela prva nemška intriga gledé razpora med Rastislavom in Svetopolkom, sklene Rastislav drugje spletke, v Rimu poskušani, streti glavo, in sicer na nasvet Konstantina samega, kateri je upal si papežu Nikolaju dokazati, da ju Nemci obrekujejo, kadar govoré, da ne učita prave in čiste vére Kristove.

Leta 867. proti jeseni se napravi Konstantin in Metod na pot v Rim. Spremljali so ju Rastislavlji poslanci in nekateri njiju učenci. Dné 14. decembra tega leta dospeta v Rim. Med njiju dolgim potovanjem je bil prejšnji papež umrl in že novi, Hadrijan II. bil je zasédel Petrov stol. Po sreči je bil mož razumen, dober in ne še po zlobnem nemškem vplivu in klevetanji prevzet.

Z ognjem svetega navdušenja za svojo pravično stvar, z iskrenostjo čiste rodoljubne duše, ki zna, da ne dela za sebe nego za naroda svojega duševno blagostanje, razložila sta slovanska učitelja papežu razmerje na Slovenskem, opravičila svoje ravnanje, pokazala knjige slovenske. Posreči se jima papežu dokazati svojo pravovernost in uničiti mrežo, katero so jima bili spleli nemški duhovniki. Papež je odobril njiju uk, potrdil slovenske cerkvene knjige in je Konstantina in Metoda celó blagoslovil za škofa. Kar je pa največ bilo: on je dovolil, da se sme služba božja v slovenskem jeziku obhajati, in ni terjal, da bi se morala peti v latinskem.

Konstantin pa žal! zbolí v Rimu tako, da se brata ne moreta vrniti nazaj med Slovene. Sprejemši ime Ciril, s katerim ga danes česté slovanski narodi, stopi Konstantin bolehen v samostan, kjer že 14. februvarja leta 869. umre, gotovo na velikansko škodo Slovenstvu.

Metod, slovesno brata pokopavši, vrne se potem sam z učenci, katerih je bil papež Hadrijan nekoliko posvetil v duhovnike, med Slovene nazaj.

S seboj je tačas nesel Metod papeževo pismo, v katerem on vsacega izobčuje iz katoliške cerkve, kdor bi govoril, da se ne sme božja služba opravljati v slovenskem jeziku, in sicer ne samó oznanjevanje ali propoved besede božje, nego tudi sv. maša in krščenje. To velikansko priznanje slovanski narodnosti od strani Rima, pripisavati je gotovo le posebni prepričevalnosti in modrosti Metodovi.

Med tem časom pak nemško rovanje ni nehalo. Propalo v duševnem boji zoper slovensko liturgijo, prijelo je Nemštvo zopet surovi meč, da bi novo slovensko Rastislavljo državo izpodkopalo in uničilo. Na poti v slovensko svoje duhovensko pastirstvo zvédel je Metod, da so Nemci pod svojim kraljem Ludovikom padli z vojsko na Slovene Rastislavlje potem, ko so bili dovolj raznetili razpor med njim in njegovim hrabrim, a nepremišljenim netjakom Svetopolkom, knezom Nitranskim. Ker Rastislava niso mogli v javnem boji uničiti, hoteli so ga z lisičjo lokavostjo dobiti v roke. Zatorej so obetali mlademu Svetopolku samostalno vladanje nad vsemi moravskimi Sloveni, ako jim le osebo Rastislavljo izročí, dokazuje mu, da ga hoče strije Rastislav s poti spraviti in se polastiti tudi njegove zemlje.

Metod se v tacih razmerah ni mogel vrniti v Velegrad k Rastislavu. Zatorej je ostal pri Kocelji v Mosaburgu, Ptui in Dudlebih ter sv. vero v slovenskem jeziku razširjal med Sloveni ob Dravi in Muri s svojo gorečo besedo čudesa delujoč, kamor je stopil s slovensko službo božjo.

S tem je nemške duhovnike solnograške škofije, kateri so — kakor že rečeno — slovenskemu narodu silili le svoj jezik, popolnoma izpodrinil in nemško duhovenstvo je ne gledé na papeževo odobrenje Metodovega dela pomnožilo še agitacijo in rovanje proti njemu. Nemški duhovniki se niti papeževim poveljem niso hoteli uklanjati, kjer je šlo za njih ali njih knezov politično in narodno gospodstvo. Ne le, da so ga zopet črnili v Rimu, da „krivo véro“ uči, kar pa da pokriva s svojim „barbarskim“ slovenskim jezikom, tudi pri Kocelji so napeli vse strune, da bi slovenskega apostola izrinili iz Panonije, kjer je bil od papeža imenovan za nadškofa.

Glavni njegov tožitelj je bil višji nemški duhovnik Rihbald, namestnik solnograškega škofa Adalvina v Panoniji. Med Sloveni ni imel namreč Rihbald najedenkrat nič posla, odkar je bil Metod tja prišel in ljudem národen jezik prinesel v cerkev.

Zato je pisal škof Adalvin v imeni še drugih nemških višjih duhovnikov in v imeni Karlmanovem slovenskemu knezu Kocelju, naj pošlje Metoda na bavarsko sinodo, da se bode videlo, uči li ta „došli Grk“ pravo véro ali ne. Kocelj ga ni poslal, dokler je njegov mogočnejši tihi zaveznik Rastislav hrabro vojeval se in Nemce odganjal od svojih mej.

Rastislav je bil namreč nemške vojske premagal in Metod bi se bil vrnil v njegovo državo, in oba bi bila veliko slovensko delo dovršila, in Slovene cerkveno osvobodila od Frankov, — ko bi se ne bil zgodil iz slepote in prevare jeden največjih grehov slovenske zgodovine!

Mladi nitranski knez Svetopolk, sicer silno močan in vojevit, in zatorej vpliven ali menj razumen in bistroiden knez Svetopolk, dal se je Nemcem prekaniti, da je pot strijca svojega, blazega Rastislava, k sebi naznanil Nemcem, kateri so ga na ti poti prestregli, ujeli in odpeljali v nemško deželo.

Nemci so imeli tako svojega sovražnika Rastislava v oblasti, prvega Slovena, ki je védel, kako se mora Slovenstvo na svoje noge postaviti in podpreti, da se bode moglo braniti navalom silovitega sosedu. Veljalo jim je pa dobiti še družega, njegovega in Koceljvega velicega pomočnika in duševnega svetovalca, Metoda.

In zato so ga nemški višji duhovniki klicali zopet na cerkven shod, kjer naj se bode zagovarjal, je li istina, da uči krivo véro, ni li.

Pogumen mož, v svesti si resnice in pravice svoje, in celó v nádeji, da bi rešil iz nemških rok blazega slovenskega vladarja Rastislava, odloči se Metod iti na tako cerkveno skupščino. Vspeh, s katerim je bil prej z bratom Cirilom v Rimu osramótil, protivnike svoje pred pa-

pežem bodril ga je tudi na pot v to sinodo. Vrh vse svoje skromnosti je tudi lahko védel, da nemško duhovenstvo njemu, kar se tiče knjižne učenosti in zgovernosti, nikakor ni kos, zatoorej se mu znanost-nega boja ni bilo treba bati.

Solnograški škof Adalvin je sklical najučenejše in najzagrizenejše nemške duhovnike, zlasti bavarske, da bi Metodu grehe v njegovem učenju dokazali in ga tako z necim pravom odpravili iz slovenskih dežel, po katerih so rekali, da imajo samó oní pravico učiti véro.

Tudi Karlman, sin kralja Ludovika Nemškega, podpiral je ta shod, povabil nánj druge, in tudi Svetopolka. Na poti k temu shodu se je mudil Metod v Ljubljani, da bi vérsko in národno zanemarjene tukajšnje Slovene utrčil in poučil.

III.

Vitoglav, knez v Gradišči.

Nekateri menijo, da tačas, pred tisoč leti, po srednji Evropi ni bilo velicih mest, ker rimska so bili razni barbari razdejali ob národovskem preseljevanji, a mlajši narodi da niso zidali velicih mest. To je res, da tacihi mest ni bilo kakor so denašnja; vendar med tistimi narodi, ki so najrajši mesta ustanavljali, bil je slavjanski narod, znamenje, da je imel tačas prilično večjo kulturo nego li sosedje. Dokaz zato je historično in jezikoslovno neovržna resnica, da je zdanja stolna nemška mesta Sloven zalóžil ali sezidal in jim dal imena.

Na mestu, kjer zdaj stoji Ljubljana, stalo je tačas nekaj sél blizu skupaj, ali, če hočete: več malih mestec. Na zdanjem „Starem trgu“ pod gradom je stanovala in za sebe ograjena ali utrjena bila frankovska ali nemška naselbina. Sloveni pak so imeli svoje mesto „Gradišče“, katero ime je jednemu predmestju zdanje Ljubljane ostalo še dandanes. Na „Poljanah“ so stanovali poljedelci, v „Kravji dolini“ živinorejci, a „Krakovo“ ima ime od vodnega kraja, torej je bila tu naselba ribičev, ki so, pokristjanivši se, ustanovili si prvo cerkev ob vodi sredi Ljubljane ribiškemu patronu sv. Nikolaju na čast, — sedanjo stolno cerkev.

Pravo in prvotno mesto slovenskih Ljubljanov je bilo Gradišče. Semkaj so se zatekali v pribežališče tudi ljubljanski Poljanci, Krakovci, Kravjedolinci in drugi slovenski okoličani, kadar je od sovražnika pretila nevarnost.

Ljubljansko Gradišče je bilo tačas takšno kakor druge trdnjave, starih Slovenov: po večjem leseno. Slovenje so v krajih, kjer je bilo dobiti lesa, a malo kamenja, le bolj lesenih stavb vajeni, menj zidanja s kamenjem. Gradišče je bilo torej okoli in okoli z visocimi,

v zemljo zabitimi kolmi in prstenimi nasipi ograjen prostor. Izza sten te kolne ograje so se napadani Slovenje branili sovražnikov z lokom, s kopjem, mečem in kijem ali betom, sebe in svoje imenje, svobodo moško in čast žensko.

Kjer so bila gradišča že stara in zaradi tega obširna ter močna, tam si je Sloven ohranil dolgo svobodo. Kjer je bil razkropljen, tam ga je tujec pokóril si lahko.

Stari Sloven je živel v zadrugah, prav med svojimi svoj, samó prosto voljenemu starejšini zadrúžnemu pokoren. V jedni zadrugi je bilo več rodbin, a živela je vsa zadruga kot jedna rodbina, kateri otec je bil zadrúžni starejšina. Ta ni moral vselej najstarejši biti. Kdor je bil v zadrugi priljubljenejši, modrejši, ta je bil kot gláva voljen. To se vé, da je bil navadno starejši.

V mestih ali gradiščih je bilo to s časom drugače. Bramba pred vedno opasnejšimi plena željnimi tujci in vojvodstvo sta dajala starejšini večjo slavo in večjo moč. V časih vojne nuje in sile so se tudi vse zadrúge iz obližja in iz dalje združile pod jednega starejšino, jednega glavarja. Temu je moč in oblast ostala tudi po vojni, posebno če je bil srečen v vspehu ali če se je odlikoval po telesnih in duševnih svojstvih. Slava tacih móž je prehajala na njih sinove in vojne tovariše. Tako so nastali knezi, vojvode. Ker so dobivali darove in poklone [za to, da so s svojim spremstvom, najvojevitejšimi móžmi, ali s svojo vojno „družino“ branili posameznike in male zadrúge, morali so knezi to družino okoli sebe hraniti. Tako se je okoli knezov naredilo zrno vojske, iz katerega zrna je — to se vé da v kasnejši dobi — pri nekaterih Slovenih nastalo narodno plemstvo in svobodnjaštvo, a večino družega naroda, orožja menj vajenega, prišla je v nekako pokorščino in odvisnost od njega.

Taki slovenski knezi in vojvodi so stanovali po gradiščih. Zato se je tudi sélski narod navadil na gradišča gledati kot na nekaj višjega, od koder dohaja ukaz, zaščít in celó pravica v pravdi. Knezje in vojvode so bili na ta način gospodarji, če prav se je prvotna zadrúžna samostalnost in razcepljenost med Sloveni vzdržala, le še preveč ako se jemlje v poštev njih naturno zmožnost, močno državo osnovati in ukrepiti.

V ljubljanskem Gradišču je tačas vladal slovenski knez Vitogláv, spoštovan móž in poznan pri slovenskem narodu ne le ob Ljubiji, nego po vsem zgorenjem Posavju in daleč čez Krko in Kolpo. Njegov rod je bil znan še iz časov, ko so se bili Sloveni pod Ljudevitom posavskim vzdignili in Nemce pretepli, in jeden njegovih bratov je

hrabro branil samostalnost slovenskih zádrug ob Muri, kjer je prebival slovenski rod Suslov in Tibrov.

Vitoglav je bil sicer kristijan, vendar ne prav iz srca. Véroval je v Krista in v jedinega Boga, ali nič bolj kakor tudi še v stare bogove Slovenov: Peruna, Dažboga, Svaroga, Svetovita, Striboga, Morano, Vesno in v druge. Krščanski Bog se mu je zdel mogočnejši nego stari Perun že zaradi tega, ker so v bojih zmagovali njegovi privržniki. Ali od nekdaj mu je bilo zoperno, da so to véro prinesli Nemci. O pravem razločku ni bil poučen.

Ko je pa slišal Vitoglav, da v sosednjem vojvodstvu Koceljevem, med zádrugami Dudlebov ob Dravi, Tuslov in Tibrov ob Muri propoveda besedo božjo in Kristovo blagovéstje velik in posebno učen in moder Sloven, po imeni Metod iz Soluna, ki govori slovensko slóvo, pošiljal je sléh Koclju proseč: Pošlji tistega modrega propovedovalca tudi doli k nam, da slišimo še mi, je li res tako pameten in tako mnogovéden, kakor pripovedujejo ljudje, ki prihajajo od vas, in kakor se je glas razletel po vsi naši zemlji.

Ker je imel Metod drugod preveč dela, ni mogel v Vitoglavlje kraje priti prej. Zdaj, predno je šel na zbor v Regensburg, hotel je med potom tudi Slovence v zgórenjem Posavji in Ljubljane ob Ljubiji poiskati v svojem apostolskem delu.

Do ljubljanskega Gradišča so ga izpremili orožniki iz vojne družine Koceljeve z Motižirom načelnikom, brodov, potov in stez večim, ker zaradi nemških in obrskih razbojnikov in klatežev Kocelj ni hotel učitelja naroda svojega pustiti brez spremstva. Od ljubljanskega Gradišča skozi zgorenje Posavje in v Gorotansko pak je Kocelj terjal od Vitoglava, naj iz svoje družine orožnikov skrbí za Metodovo spremljanje, da se mu med potom do Nemcev nič zlega ne pripeti, sporočivši Vitoglavu, da bi bila velika nesreča za deželo, v kateri bi kakšen zlodejec žalil sveto glavo tega učitelja in gospoda.

Tako je bil Metod za nekaj dnij med Ljubljani in knez Vitoglav je bil povabil od blizu in daleč narod na poslušanje prave vére.

Med došlecí, ki so ali iz radovédnosti ali iz resnične pobožnosti in duševne naukove potrebe privreli skupaj, bila sta tudi naša mlada znanca iz prvega poglavja Strahomer in Grimislava.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

II.

Pasijonska procesija na véliki petek v Ljubljani.

Pri vseh narodih in ob vseh časih do denašnjega dne so človeški rod mikali blesteči in šumeči prizori, bogati sprevodi kraljev in cesarjev, poslavljevanje odličnih množ.

Za kronanja nemških cesarjev se je razkladala čudovita krasota; papeževi prihodi na Nemško in Francosko so bili pravi triumfalni sprevodi, ki so jim bili morebiti kos le še starorimski. Tudi nekdanji Ljubljančanje so imeli to veselje, katero so vendar le redkokrat mogli pokazati, samó takrat, kadar je dohajal v Ljubljano ta ali óni avstrijski knez, ta ali óna kneginja. Iz tega uzroka so nadomestovale v Ljubljani krasne posvetne sprevode družih mest pobožne procesije. Brez njih ga skoraj ni bilo tedna v letu. Po enkrat v meseci, bodisi to ali óno nedeljo, šla je skoraj iz vsake ljubljanske cerkve kaka procesija. Gledé števila procesij pak je zavzemala stolna, šenklavška cerkev prvo mesto; od nje so hodile procesije ne le do vseh družih vélikih ljubljanskih cerkvâ, ampak tudi do cerkvice na Rebri, do cerkvice sv. Rozalije, na Rožnik in v Dravlje k sv. Roku. Od sv. Rešnjega telesa pa do 16. nedelje po binkošti je šla procesija iz Šenklavža celó vsako nedeljo okoli cerkve, kjer so se peli vsi štirje evangelijski.¹⁾

Nobene pa se Ljubljančanje niso tako zeló veselili, nobena se jim ni tako prikupila, kakor procesija na véliki petek.

Na véliki petek! Res čudno, da je dovolila cerkev na tak svet in žalosten dan tako šumeč in glasen sprevod, kakeršna je bila ta procesija. V minulem stoletju je bila le še prijetna zabava za ljudstvo: pobožni namen, s katerim so predniki to procesijo ustanovili, pozabilo je ljudstvo že popolnoma. Ta procesija je šla iz cerkve očetov kapucinov, ki je stala nekaj v voglu sedanje „Zvezde“, moléčem proti gle-

¹⁾ To posnemam iz necega koledarja l. 1781., ki je izšel v Egerjevi tiskarni z naslovom: „Neuer Instanzkalender auf das Jahr MDCCCLXXXI. In welchem die k. k. böheimische und österreichische Hofkanzley und die k. k. Oberste Justizstelle, dann sammentlich hoch- und niedere Dikasterien und Stellen dieses Herzogthums enthalten sind. Laybach, gedruckt bey Johann Friedrich Eger, Landschafft. Buchdrucker.“ 8°, 224 str.

dališču. Koder prodaja sedaj mladi svet ljubljanski zijala, stopali so nekdanj resni menihi kapucini z brevirjem v roci in s trdo kuto na plečih po samostanskem vrtu. Ta cerkev, podrtá l. 1815., stala je le dobrih dve sto let. Za cerkev in samostan potrebni svet je podaril v sedanjem deželnem dvorci stanujoči vicedom, namestnik cesarjev, ali bolje rečeno, podaril ga je cesar Ferdinand II. Do leta 1600. bila je sedanja „Zvezda“ del vélicege cesarskega vrta, spadajočega h knežjemu dvorcu. Temeljni kamen ti kapucinski cerkvi je položil sloveči ljubljanski škof Tomaž Chrön ¹⁾ l. 1607. ter jo blagoslovil 7. septembra l. 1608. K temu blagoslovljanju je pridrló neki, kakor zatrjuje Valvasor ²⁾, ogromno ljudstva, celih petsto zastav s Koroške, Štajerske in Kranjske. Vsega ljudstva se je sešlo do 20.000 duš.

V zadnjih treh ali štirih letih 16. stoletja je razsajala po Kranjskem in po sosednih deželah grozna kuga. Ljubljánčani so poskusili sicer vse pomočke, o katerih so mislili, da bi utegnili biti izdatna in o katerih bomo v prihodnji številki govorili obširneje. Toda zastoj je bil njih napór, kuga se ni hotela umekniti. V ti hudi stiski je bratovščina „Redemptoris mundi“ (Odrešenika svetá), obstoječa iz imovitih ljubljanskih trgovcev, storila pobožno obljubo, osnovati in založiti v čast trpečega Vzveličarja slovesno procesijo na véliki petek. Zgodilo se je to leta 1598. Ker pak se za tako slovesno in dragoceno procesijo, kakeršno so nameravali, ni mogel takoj nabrati ves potrebni denar, dala je bratovščina najprej sezidati jeden oltar v šenklaški cerkvi. ³⁾ Kmalu zatem je volil neki trgovec Tropenau v oporoki svoji za obljubljenó procesijo toliko, da je mogla le-ta iti 24. marcija l. 1617. prvíkrat iz kapucinske cerkve po vsem mestu. Ljudje so jo pridrli gledat od blizu in daleč in tujci so trdili, da tako pobožne, lepe in velike procesije ni bilo nikjer drugje po svetu. Nenavadna je bila gotovo, kajti vršila se je po noči; svetili so s plamenicami in svečami. Bila je nekak igrokaz, kajti predstavljalo se je vse trpljenje Kristovo, poleg tega pa tudi prizori iz sv. pisma stare in nove zaveze. ⁴⁾ Pri procesiji je bilo videti ljudi s križi na ramah (Kreuzzieher), rablje (Zichtinger), bičarje, menihe itd. Na konjih in peš je šel narod za procesijo. Skoraj neumljivo nam je dandanes in dá se razlagati samó iz popačenega ukusa srednjeveškega, da so se pomešale v to krščansko procesijo podobe iz

¹⁾ Največkrat je njegovo ime in ime brata njegovega, ljubljanskega župana, pisano v aktih: Chreen.

²⁾ Valvasor, XI. p. 695.

³⁾ Mestni arhiv. fasc. 73.

⁴⁾ Valvasor l. c.

grškega poganstva. Po neki leta 1701. na svetlo dani knjižici¹⁾ se je sestavljala ta procesija iz 23 „figur“ ali simboličnih skupin; med njimi je bila tudi jedna, v kateri je Perzej reševal Andromedo. Na tako nekrščanski način prispevabljali so Kristusa Perzeju, Andromedo pa nesrečnemu človeškemu rodu, ki bi bil pogubljen za vse veke, da ga ni rešil Sin božji.

Ta procesija je šla od kapucinov, to je iz „Zvezde“ po Gosposkih ulicah, čez Novi trg, Čevljarske ulice (zlato luknjo, Čevljarski most k svetemu Jakobu, potem nazaj in po Velikem trgu do frančiškanov, sedanje gimnazije), od tod nazaj po Špitalskih ulicah in Špitalskem mostu, kjer se je zavila v Kapucinske (sedanje gledališke) ulice in se končala v kapucinskem samostanu. Tu in tam se je procesija ustavila, kar je pomenjalo štacijone križevega pota. Krista so predstavljale neki s početka osebe visokega plemstva, pozneje naj-ti ljudje; židje so bili Krakovci in Trnovci, pozneje pa tudi le najeti ljudje.²⁾

A sinovi pobožnih ustanoviteljev te procesije, ki niso bržkone nikdar prestajali tako grozne kuge, ohladili so se tekom let do dobra; procesija jim je postala nekako breme, katerega bi se bili kaj radi otresli, kar se jim je naposled tudi posrečilo. Kapucini so prevzeli vso skrb za procesijo in se zavezali, da bodo oskrbeli vse sami, kar je zánjo potreba. Bratovščina ni imela odslej družega opravka več, kakor da je spomnila ob vsakem postu po dveh udih svojih oo. kapucine na njih dolžnost. A sčasoma je začela ta tudi kapucinom presédati, kajti nakopali so si na glavo, prevzemši procesijo, mnogo nepotrebnih stroškov. Dohodki Tropenauvove ustanove niso znašali namreč nič več kakor 50 do 60 gld., glavnica zatorej ni mogla obilna biti, najbrž okoli 1500 gld., kajti obrestovalo se je takrat s 4%. Pri shodu kapucinskega reda defnitorjev v Celji se je l. 1681. sklenilo Ljubljancanom procesijo odpovedati ter vrniti bratovščini ključe do orodja, potrebovanega pri procesiji in shranjenega v kapucinskem samostanu. S tako majhnimi dohodki (50 do 60 gld.) dejali so, ne morejo procesije več preskrbovati, ko stojé vendar sáme sveče za vsako procesijo nad 40 gld. Doslej so svojo dolžnost opravljali vestno; kajti tuji so pravili, da tako slovesni procesiji

¹⁾ „Kurtzer Begriff des bittern Leyden und Sterben Unsers siesisten Heyland und Erlösers Jesu Christi, Welches Per figuras et figurata in der gewöhnlichen Charfreitagsprocession In einer Hertzogl Haupt-Statt Laybach von denen PP. Capucinen unter den eyfrigen Schutz und Verwaltung der hochlöbl. Bruderschaft Redemptoris Mundi den Andachtigen Zusehern wird vorgestellt. Im Jahre 1701. Laybach in der Meyrischen Druckerei.“

²⁾ Dimitz, IV, 50.

po vsem nemškem kraljestvu ni več para. Sicer je dajala bratovščina časih tudi iz svojega kaj, časih celó do 100 tolarjev, a kapucini so morali zánje vselej molédovati, kar tako veljavnemu rédu pač ni dostojno. Vrh tega pak jim, kakor so sami dejali, na procesiji tudi ni bilo dosti ležeče, bržkone zato, ker se pri nji ni vse vršilo tako, kakor bi se bilo spodobilo. Spotikali so se zlasti nad tem, da so ljudje obleko, namenjeno samó za procesijo, nosili tudi navadne dni. Najbolj pak jih je bólo v oči, da so se udje bratovščine, najimovitejši trgovci v mestu, sramovali in branili pri procesiji nositi božji grob. Poprej, dejali so kapucini, potezali so se za to čast najodličnejši meščani in še takrat (l. 1681.) nosili so pri Jezuitih božji grob celó mestni svetovalci sami.¹⁾

Zavoljo taci in enakih razlogov so kapucini bratovščini odpovedali sodelovanje²⁾. Le-ta se je morala ozreti po drugih voditeljih. Obrniti se je morala, ker ji je bilo morebiti dosti do tega, da vodijo procesijo kapucini, celó daleč po svetu ter prositi kapucine v Petrinji, dasi tudi so se kapucinski samostani nahajali mnogo bliže! Najbrž niso hoteli tega posla nikjer drugje prevzeti.

Razlogi za to so bili pač veljavni. Znano je, da je imel prejšnji ljud zlasti v 17. stoletju o svetih rečeh časih menj resne nazore, kakor jih imamo sedaj. Pri nemških pustnih igrokazih, ki so se predstavljali tudi v Ljubljani, videli so se prizori, ob katere bi se spotikala danes najširša vest. Kakor je pridigoval n. pr. sloveči dvorski propovédnik na Dunaji Abraham a Santa Clara, in to ne morebiti najpreprostejšim ljudem, nego najvišjim stanovom, tako bi danes ne smel nihče več. Da se tudi pri pasijonski procesiji, ki se je vršila vrhu tega še po noči, ni vse snovalo tako, kakor bi se bilo moralo, tega pač ni treba posebej poudarjati. Tekom let se je primešalo temu cerkvenemu opraviu toliko razvad in nedostatkov, da je sklenila cesarica Marija Terezija l. 1773., prošena po ljubljanskem škofu, da se procesija odpravi. Mestnemu zastopu se je naročilo poslati vladi izkaz ob imetju bratovščine in kako so se porabile njegove obresti minulo leto. Ob enem pak bi bila vlada tudi rada védela, če so take procesije še sicer po deželi v navadi. Ob odpravi te procesije pak „bratovščina Redemptoris mundi“ ni hotela ničesa védeti. Zavoljo tega je odgovoril mestni zastop cesarici, da brez strahú na odpravo niti misliti ne more. Ta procesija, ki so jo ustanovili njih pobožni pradedje z dovoljenjem škofovim in ki se je vršila doslej ves čas, ne da bi oporekal škof, naj bi se

¹⁾ Iz te opazke se sme morebiti sklepati, da so bile take pasijonske procesije tudi pri drugih ljubljanskih cerkvah navadne.

²⁾ Mittheilungen l. c.

odpravila, prejenjalo naj bi predstavljanje bridkega trpljenja in smrti Kristove? Bati se je, da bo Bog poslal jednako kazen, zaradi kakeršne se je ravno pasijonska procesija ustanovila — razsajajočo kugo na mesto.

Iz računa, ki ga je položila bratovščina po magistratovem pozivu, zvédamo nekoliko zanimivih drobnostij, kako se je vršila procesija.

Naloženi kapital je znašal 2750 gld. ter nosil 110 gld. obrestij. Od leta 1681. se je torej izdatno pomnožil, toda redkokdaj je ónih 110 gld. zadostovalo in bratovščina je dodajala zadnja leta še po 47 gld. 25 kr. iz svojega. Leta 1773. stala jo je procesija celo 167 gld. 45¹/₂ kr. Menihe predstavljajoči ljudje so se oblačili v kute, ki jim jih je dajala bratovščina, kajti v računu je povédano, koliko se je izdalo za nove kute in koliko za krpanje starih kut. Za to, za papir, barve, lojeve sveče, za laško olje, s katerim se je razsvetljeval božji grob, za podobe, za deské in kar je bilo sicer lesa potreba, potrošili so 1773. leta 34 gld. 45 kr. Skoraj največ so veljale plamenice in sveče, 74 gld. 10 kr., a pri tem je zabeleženo, da zadostujejo za več let.

Procesije so se udeleževale vse ljubljanske rokodelske zádruge s svojimi banderi; le sveče jim je morala kupovati „bratovščina Redemptoris mundi“. Izdala je zánje 10 gld. Čudna pa je točka, ki pravi, da so delavci popili 100 bokalov vina, ki so stali 15 gld., in sneli za 2 gld. 50 kr. kruha. Izpili so ga pač med delom, ko so pripravljali, kar je bilo za božji grob potrebnega, vendar je pa tesarški račun še posebej znašal 11 gld. 54 kr. Slikarji so zaslužili ravno toliko, krojači 5 gld. 6 kr., óni, ki so papir lepili (die Papierpapper) tudi 5 gld. 6 kr. „Gospodom Petrinjevcem,“ kapucinom iz Petrinje, ki so spremljali procesijo, plačala je bratovščina 2 gld. Tudi za godbo se je plačalo 2 gld., ravno toliko so dobili deželni trobentači. Cerkovnik je zaslužil s svojo postrežbo 1 gld. Ti in še nekateri drugi mali troški znašali so 167 gld. 45¹/₂ kr.

Dné 22. oktobra l. 1773. je vlada ukazala, da ima procesija prenehati. Magistratu pa se je naročilo drugo leto, ko se je bližal véliki petek, naj po mestu z bobnom naznani in razglasilo nabije tudi na mestna vrata, da se je narod doslej jako motil, če je menil s tako procesijo skazovati Bogú prijetno delo. Vsi tisti, ki bi prišli preoblečeni za križarje in bičarje, naj se ostro kaznujejo. Bratovščina se je sicer upirala, žugala in prosila, a izdale niso niti njene prošnje, niti njené žuganja. Vse, kar ji je odgovorila vlada, bil je poziv, naj se izrazi o tem, kako naj se porabljaajo obresti njene glavnice.

V ti zadregi se obrne do škofa, proseča ga, naj ji oznani pogoje, pod katerimi bi procesija še smela obstajati. Škof je sicer bratovščini

odgovoril, toda ji z odgovorom kaj malo ustregel, kajti zahteval je, da se odpravijo vsi glumači, križarji, bičarji itd. Procesijo bode vodil ne v pozni noči, nego takoj po večernicah (nach der Pumpermetten) on sam ter nesel pri ti priliki pod črnim nebom jeden kos križa, na katerem je umrl Vzveličar¹⁾. Spremljala ga bosta dva levita. Ker pa bratovščina takrat ni imela nebá, zahteval je, naj si je omisli iz ustanove in sicer naj bode od črnega damasta, obrobljeno s zlatimi franžami, ki smejo biti mešane tudi z rumeno svilo. Procesije se bodo udeležili ves stolni kapitelj, vsa duhovščina, bratovščine in zádruge. Pred vsake fare duhovščino naj se bodo nosili križi, katerega vsacega bosta spremljala po dva svetilca s plamenicama, trebalo bi torej plameníc. Nadalje je dovolil, da se sme kakor doslej nositi božji grob, spremljati s procesijo pa ga morajo s štirimi plamenicami in tudi s štirimi se mora svetiti pri nébu. Teh 24 sveč bi stalo kacih 70 gld. Doslej so vedno nosili tudi zastave s slikami Kristovega trpljenja za procesijo; tudi te je škof dovolil še nadalje, a prepovedal, da se sveti pri njih. Deželni trobentači („mit ihren Sardindeln“) in godci naj bodo tudi še nadalje k procesiji pripuščeni. Tudi bratovščina naj se udeleži procesije v óni obleki, kakor jo je o ti priliki nosila doslej; odposlati pa mora dva reditelja, ki bosta skrbela za red in za to, da ne bo treba tu pa tam na ulicah postajati. Zlasti pak bosta morala paziti na to, da se ne bo med procesijo popijalo, kar se je poprej tolikokrat godilo. Štirje udje bratovščine bodo smeli, če bodo hoteli, svetiti, toda le v črnih plaščih. Duhovščina bo pela „Miserere“, ljudstvo pa glasno molilo rožni venec.

Ta novi škofov načrt, s katerim ki morale prenehati vse nedostatnosti, za katere se je ljudstvo najbolj zanimalo, pak je bratovščini kaj malo ugajal. Sklicala je zborovanje ter se posvetovala o njem. Dejala je, da bi prouzročile škofove zahteve toliko troškov, da ne bi jih mogla zmagati. Za vsak križ po dve sveči bilo ji je preveč. Tudi nebá si ni hotela omisliti ali je celó nositi, razven če bi hotel nositi škof najsvetejše pod pregrinjalom, kakor je to na Laškem bilo navadno. Ko bi se hotel škof temu udati, napela bi bratovščina vse močí, da si omisli nebó. O tem pa, da bi kakov ud bratovščine prevzel posel reditelja, ni hotela bratovščina do malega ničesa védeti. Sklenilo se je, naj bo nje kaplan, neki kanonik pl. Erberg vodil procesijo, ako bi se škof ne hotel sprijazniti s tem, kar se mu predlaga. Poudarjalo se je, da bi se tem potem marsikaj prihranilo.

¹⁾ Razven te bratovščine hranili sta še dve cerkvi take svetinje (Partikul vom hl. Kreuz) nemška in cerkev bosonogih avguštincev na Dunajski cesti. — „Neuer Instanzkalender.“

V tem zmislu se je tudi odgovorilo škofu, ki pak je bratovščino prav resno zavrnil ter ji dejal, da odpade po njegovem načrtu marsikaj, kar se je doslej potrošilo po nepotrebnem. Priporočal ji je več ponižnosti zlasti tak svet dan, kakor je véliki petek; če se poprej niso sramovali biti za reditelje, ko se je vršila procesija po noči, jih pač tudi sedaj po dnevi ne bo doletela nobena sramota. Kar se pa tiče Najsvetejšega, ki naj bi se nosilo pod florom, rekel je bratovščini, da mu nima o tem ničesa propisovati. Da se na Laškem to godí, znano mu je dobro, ali s tem še ni rečeno, da je to zaukazano in se ima tudi pri nas tako vršiti. Konečno še dostavlja, da je odločno proti vsem razvadam, ki so se vmešale v to sveto cerkveno opravilo. Po tem novem načrtu bode ukazal to procesijo po vseh cerkvah praznovati ter ostro prepovedal prejšnje komedije po kmetih in mestih.¹⁾

Kakšen konec je vzela ta stvar, ne vémo; nadaljni akti so izgubljeni.

Klun trdi, da se je ustavila ta procesija za vselej pod cesarjem Jožefom II.²⁾

¹⁾ Mestni arhiv fasc. 73.

²⁾ Klun, Archiv II.

Božji poslanci.

Eden hip ob rani uri
Božji čar je razodet:
Angeljci skoz zlate duri
Tákrat grédo v speči svet.

Božji soj v ročicah belih
Ti poslanci nósjó,
Božji slaj v življenja kelih
Dol zemljánom rósijo...

Oj, poglej, kakó hvaležno
Gleda sivi ded na njé!
Dete glej, kakó li nežno
Steza jim nasprot roké!

Kjer v solzàh trpín trepeče
Brez mirú in oh, brez nad,
Tam tolažbo mu šepéče
Iz nebá poslanec zlat.

In kjer joče bleða mati
Pri jedinci vèn in vèn,
Tam postanec božji zlati
Srečen ji pričara sèn...

Dol gredó nebá poslanci,
Blažen mir nesóč ljudém,
Srcem to so dobri znanci,
Blagi znanci so očém.

Oh, tedàj, ko grédo doli
Sipat božji blagoslòv,
Pač zemlján naj verno moli
In čestí prihod njihóv!

Anton Funtek.

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XIII.

Nekdo je trdil, da je v Zagrebu petdeset raznih društev, a ko jih je začel naštevati, da bi uveril neverne Tomaže, naštel jih je nad šestdeset, pa še je mogoče, da je katero spregledal. Toda vkljub temu tožijo ljudje, da ga v Zagrebu ni več veselega društvenega življenja, kakor nekaj. Kaj je temu uzrok? Nekoliko pač neprijetne politične razmere, gotovo pa tudi preveliko število društev. Res, da tudi v družbi velja pregovor „svoji k svojim“, ali še je Zagreb premajhen, da bi se ta ločitev dala koristno izvesti do krajnosti, kakor v velikih mestih; a gotovo je petero pevskih društev preveč za mesto tridesetih tisoč prebivalcev, ki pa nimajo jedne čitalnice ali kazine. Poročila ob vseh teh društvih mogla bi zanimati statistika, nikakor pa ne navadnega čitatelja. Zatorej smo se mi v pismih svojih ozirali le na takšna društva, ki imajo širji kulturni pomen in ki z uspešnim delovanjem svojim tudi nas Slovence vspodbujajo, kako naj delamo na korist naroda svojega. V I. pismu smo govorili o hrvaški „Matici“; mislimo, da ne bode odveč, ako se čez pet let zopet ozremo na to književno društvo, ki ga nikdar ne moremo dovolj oceniti, če pomislimo, kolikanj je potrebno za razvoj narodne zavesti v meščanskem ali tako zvanem srednjem stánu.

Dné 29. novembra 1885. l. je „Matica“ imela občni zbor, na katerem je odbor poročal o svojem delovanji za društveno leto 1884. Prej se ta skupščina ni mogla sklicati, zato ker blagajnik ne more sestaviti računov, dokler ne dobi vseh letnih doneskov, katerih pa udje ne plačujejo radi, predno ne dobodo knjig v roke, kakor tudi „Matica“ svojih knjig v načelu nikomur ne daje na upanje. To je sicer malo zamudno, ali je dobro, da Matica vedno vé, pri čem da je. Kakor čitatelji vedó iz književnih poročil, izdala je „Hrvatska Matica“ za leto 1884. sedmero knjig. I. del rimske zgodovine od P. Tomića, I. knjigo „iz bilinskoga sveta“ od Kišpatića, I. knjigo „slik iz pomorskega života“ od Carića, III. zvezek zbranih Šenoinih pripovedstij, certice „perom i olovkom“ od Sergija, „kapetanova kči“, pripoved od E. Tomića in „Šokica“ igrokaz od Okrugića. Med tem je torej petero zabavnih knjig in le dve sta popularno poučni, in samó v tem razmerji moramo iskati razjasnila prelepemu vspehu „Hrvatske Matice“ zadnjih deset let. Dokler „Hrvatska Matica“ ni uvidevala, kaj je pravi njen

namen ter je zdaj posegla v visoko znanost, zdaj zopet mislila na preprostega kmeta, bilo je njeno delovanje tako rekoč jalovo in malo da ni zaspala; kajti že jih je bilo, ki so nasvetovali, naj se vse njeno premoženje podari Akademiji a „Matica“ naj jenja. Danes se vidi, kolika sreča je za hrvaški narod, da so se našli mladi rodoljubi, ki so „Matico“ vzeli na rame svoje in jo obudili k novemu življenju. Vkljub temu, da so na Hrvaškem že pet in dvajset let vse šole od najvišje do najnižje vse hrvaške, najde si nemška literatura vendar sto in sto potov v hrvaško meščansko hišo, in celo v zadnjem hrvaškem trgu našel boš kakega siromašnega knjigoveza, ki si borno stanje svoje skuša poboljšati s tem, da Hrvatom in zlasti Hrvatcem ponuja razne nemške časopise, ki z nizko ceno in ličnimi podobami nevédnega človeka kmalu zaslepé, če tudi jim vsebina ni dosti prida. Prav „Matica“ je z zabavnimi svojimi knjigami to literarno povódenj nekoliko ustavila ter odvrnila nevarne njene nasledke. Ljudje se že vse leto naprej veselé „Matičinih“ knjig in pri vsaki priliki pouprašujejo, kaj namerava v prihodnje izdati. Da bomo odkritosrčno poročali, naj povémo še to, da s poučnimi knjigami niso tako zadovoljni, kakor z zabavnimi, malo katera jim ugaja in prav radi kaj ugovarjajo. Zato je odbor pri poučnih rokopisih prav izbirčen in že marsikako dobro knjigo je moral ovreči samó zato, ker je bila preučeno pisana, ter se je tako že večkrat zameril prav vrlim pisateljem. Isto resnico potrjuje nam Akademija, ki svojim knjigam ne najde drugih kupcev, nego javne zavode, knjižnice in nekoliko domačih in tujih učenjakov.

Pravi namen „Matice“ torej nikakor ne more biti drug, nego da skrbi za duševno hrano meščanskemu ali srednjem stánu, v katerem mora s svojimi knjigami buditi narodno zavest ter gojiti etična načela in estetični ukus. Le tako vzgojen srednji stan bo postal to, kar od njega zahtevamo, glavni steber naroda našega. „Matica Hrvatska“ si je v svesti te svoje naloge in zato pri vsaki knjigi zlasti na to gleda, če je pač po vsebini in pisavi taka, da jo bodo ljudje čitali.

V omenjenem občnem zboru pa tajnik ni le poročal o tem, kar je „Matica“ storila za leto 1884., ampak povédal je tudi nekoliko njenih osnov za prihodnje. Za leto 1885. se četrir knjige že tiskajo, in sicer nadaljevanje Kispaticévihih „slik iz bilinskoga svieta“, nadaljevanje rimske zgodovine od P. Tomića, II. knjiga Carićevih „slik iz pomorskega života“ in IV. zvezek „Šenoinih pripovedk“, ki bode obsezel „Ilijinu oporuku“ in „Seljačku bunu“. Na poslednjo pripovedko posebno opozarjamo slovensko občinstvo, kajti v nji nam ranjki Šenoa opisuje tudi kos slovenske zgodovine. Da bi zadovoljila vsem raznim potrebam me-

ščanske gospôde, zlasti krasnemu spolu, je „Matica“ prejšnja leta v prelepi elegantni obliki izdala knjižico izbranih Vrazovih in ravno tako ukusno knjižico Šenoinih pesmij. Za leto 1885. prireja v isti namen pesme dalmatinskega pesnika Luke Botića, kateremu bo znani njegov prijatelj Miho Pavlinović načrtal životopis, dr. Marković pa ocenil njegove pesmi. Razven omenjenih del skusila bo „Matica“ izdati za to leto še jedno ali dve izvirni beletristični knjižici.

Pa to še ni vse, kar „Matica“ dela in snuje. Že mnogo let nabira narodnih pesmij po vseh krajih hrvaških in nabrala je obilno raznovrstnega narodnega blaga, ki ga je zdaj poverila mladima jezikoslovcema prof. Brozu in prof. Šrepelu, da ga prirejata za tisek. Prva knjiga bo že za leto 1886. ugledala svet, a bo jih vseh najmenj deset. Knjige, ki so sicer jako potrebne in koristne, a ne bi ugajale vsem njenim udom, zalaga „Matica“ tako, da jih udom svojim prodaja za pol cene, a čisti dobiček deva na stran, da ž njim izdá zopet kako podobno knjigo. Tako je „Matica“ najprej začela izdavat prevode grških in latinskih klasikov, in akoprem tajnik toži, da se ti prevodi slabo prodajajo, vendar je že toliko skupljenih novcev na stráni, da bode „Matica“ letos mogla izdati zvezek izbranih Ciceronovih govorov v prevodu od znanega jezikoslovca in izvrstnega stilista, prečastnega kanonika Veberja. Ravno tako nikakor ni upravičena tožba tajnikova, da se „Hrvatske skladbe“ slabo prodajajo, kajti prvega zvezka se je toliko spečalo, da so se poravnali vsi tiskovni troški in še je ostalo 71 gld. 13 kr. v gotovem ter veliko sto iztisov, ki bodo tudi čisti dobiček, kadar se s časom poprodajo. Zdaj se je „Hrvatska Matica“ lotila tretjega podobnega podjetja. Izdala bo namreč po malém celo trgovsko knjižnico, t. j. zbirko knjižic, ki bodo v sebi imele vse, kar danes izobraženemu trgovcu in tudi obrtniku treba znati. Na to misel jo je napeljala oporoka ranjcega Antona Jakića, ki je „Matici“ ostavil 500 gld. v namen, da preskrbi drugo izdanje njegovega „Hrvatskega trgovca“, ki je prišel na svetlo leta 1862. Ta knjiga pa je danes zastarela in „Matica“ gotovo ustreže želji ranjcega rodoljuba, če to svoto, ki je med tem že narasla na 664 gld. porabi kot temeljno glavnico na izdavanje cele trgovske biblijoteke.

Kakor je občni zbor vse te nasyete jednoglasno odobril, tako je s še večjim navdušenjem sprejel predlog, ki se tiče prav nas Slovencev. „Hrvatska Matica“ šteje namreč letos že nad 400 udov med Slovenci; a ker je navadnemu Slovencu brez nekoliko pouka le težko do dobrega razumeti vsako hrvaško knjigo, želé si nekateri udje hrvaško-slovenskega slovarčka ter so se zaradi tega obrnili naravnost na odbor „Hrvatske

Maticæ“. Odbor je takoj uvidel, da je želja upravičena, pa je občenemu zboru nasvetoval predlog, da se takšen slovarček izdà ter za povrh dà vsakemu Slovincu, kadar se prvičkrat vpiše v „Hrvatsko Matico“. Po jednoglasnem sklepu občnega zbora je odbor to delo poveril našemu rojaku prof. dr. Mušiću in še to leto bodo slovenski udje dobili, česar so prosili.

Mi to za Slovence in Hrvate jednako veselo prikazen beležimo brez komentara, mislimo pa, da bi „Slovenska Matica“ prav lahko imela več nego 1457 udov, če „Hrvatska Matica“ med svojimi šteje nad 400 Slovencev.

Zanimive so tudi številke iz gospodarskega poslovanja „Hrvatske Maticæ“. Omeniti hočemo samó najimenitnejših. V minulem društvenem letu je „Hrvatska Matica“ imela 6.185 udov, torej več nego jih je kdaj imelo kako hrvaško društvo. Knjig se je tiskalo vseh skupaj 47.000 iztisov; dohodkov je bilo 32.265 gld., od katerih se je 19.414 potrošilo na knjige, 3.112 gld. vložilo v glavnico, a 739 gld. ostalo je v gotovini na račun za leto 1885. Če pa poslednjemu ostanku prištejemo tudi še dolgove, ki jih bodo knjigarji in neki zanesljivi udje gotovo poplačali, ostalo je na prihodnji račun 3.564 gld. Za razne nagrade je izdala „Matica“ za 1884. leto 5312 gld. in to pisateljem iz svojih dohodkov 2552 gld., iz Draškovičeve ustanove pa 834 gld., za upravo ter podporo raznim pisateljskim vdovam 1245, za nabiranje narodnih pesmij 681 gld. Temeljne glavnice ima „Hrvatska Matica“ 59.019 gld.; če pa temu prištejemo tudi Draškovičevo (16.679 gld.) in Koturjevo (3.332 gld.) ustanovo ter Jakićevo zapuščino (664 gld.), s katerimi „Matica“ na korist pisateljem gospodari, kakor s svojo lastnino, šteje vsa njena glavnica 79.695 gld.

Ta kratek pregled o delovanji „Hrvatske Maticæ“ v društvenem letu 1884 mora gotovo razveseliti vsacega domoljuba, bodi Hrvat ali Slovenec. Nihče nam tu ne bode zameril vprašanja, zakaj se „Slovenska Matica“ ne more tako lepo razvijati. Marsikak čitatelj bo sam jel o tem premišljevali, in tako je tudi prav. Več oči več vidi, pa bi bilo torej želeli, da bi vsak rodoljub resno in mirno o tem premišljeval ter potem razodel mnenje svoje. Gotovo ima „Slovenska Matica“ prav tisto nalogo, ki jo ima hrvaška, namreč v narodnem duhu vzgajati srednji stan, ter bi zatorej tudi „Slovenski Matici“ moralo biti vodilo, izdajati takšne knjige, da bodo ljudje brez nagovarjanja sami sezali po njih in jih čitali. „Matica“ ima vzgajati gosposko slovensko čitateljstvo, a to nalogo bo zvršila le tedaj, ako bode na prvem mestu skrbela za dobro beletristiko ali za „lepe“ knjige, med katerimi bi le vmes izdala

kakšno popularno poučno. Delo bi se ji jako olajšalo, ko bi prav tako, kakor „Hrvaška Matica“ izdajala zbirko boljših starejših pisateljev, zlasti pesnikov v lični ročni obliki n. pr. Preširna, Vodnika, Levstika, Stritarja, Simona Jenka in drugih. Za Gregorčiča in Jurčiča je žalibog prilika zamujena. Po starih časopisih se nahaja lepih pripovedek, katerih sedanji rod niti ne pozna ne, in ž njimi bi se „Matica Slovenska“ prav dobro opomogla, kadar ne bi imela dosti novih izvirnikov.

S tem smo povédali le nekaj, kar bi gotovo nekoliko povzdignilo „Matico Slovensko“ in ji pri narodu dalo večje veljave. Drugi naj razodenejo svoje mnenje in napósled bomo v zlogi in ljubavi pravo zadeli. To pa bi vedno morali v mislih imeti, da „Matica“ ni akademija, ampak da je ravno samó „Matica“. Bodimo odkritosrčni in priznajmo, da v sedanjih naših razmerah nimamo niti novčnih, niti duševnih sredstev dovolj, da bi „Matici“ mogli naprtiti akademiško delovanje. Hrvaška akademija ima blizu pol milijona temeljne glavnice ter ima dosti drugih pripomočkov, pa je znanstveno svoje delovanje omejila na preiskavanje domače zemlje in prirode, domače zgodovine in hrvaškega državnega prava ter zgolj hrvaško-srbskega jezikoslovja, a vse drugo prepustila je prihodnjim zarodom. In vendar imajo Hrvatje svoje vseučilišče in vse šole in kulturne zavode sploh osnovane na narodni podlagi. Tudi Slovenci bi v boljših razmerah svoje znanstveno delovanje morali s početka omejiti, kakor Hrvatje; a kolikor se že zdaj moremo lotiti znanstvenega preiskavanja, za to so nam gospodje Davorin Trstenjak, prof. Krek in dr. Sket v „Kresu“ ustvarili najpripravnejše glasilo, za katero smo jim gotovo iz vsega srca hvaležni. V „Kresu“ naj bi torej Slovenci za zdaj zjediniili vse svoje moči, ki smo jih posvetili strogi znanosti, in tako bomo tudi znanosti slovenski po malem gladili pot, po kateri bomo s časom prišli do večjih smotrov. Ob enem pa mislimo, da imamo v ljubljanskem „Rudolfinu“ iskati prvi temelj višjemu znanstvenemu zavodu, kajti kar je kranjsko, to je itak tudi slovensko. Naj nam torej „Kres“ postane naše splošno znanstveno glasilo, „Rudolfinu“ ljubljanski pa prvi naš znanstveni zavod! Če bomo tako dali vsakemu svoje, in bo „Matica Slovenska“ na tanko izpolnovala le svojo nalogo, potem smo prepričani, da bo „Matica Slovenska“ ravno tako lepo napredovala kakor hrvaška, in nasledki takšnega delovanja pokazali se bodo prav kmalu v vseh razmerah narodnega življenja.

N e v e s t a .

Grenutje še in v lučih živo
Zablisne se oltarja kras;
Pred njim z ljubljencem neločljivo
Zjedini te prisega glas.

Naj rôko torej, milo dete,
Zdaj položim ti na glavó!
Pred slávnostjo zaveze svete
Naj blagoslovljam te srénó!

Ti vzrasla si, kot roža vzrase,
Kadár jo vzgaja blag vrtnár,
A nisem te vzgojila záse:
Zdaj drug bo tebi drag vrtnár!

Zaúpna ti si mu nevesta —
Naj bo zaúpen ti soprog!
On tebi zvest, ti njemu zvesta,
Nad vama večni, sveti Bog!

Oh, dobro vém, težkó pač loči
Srcé se od deklíških let,
A doba lepša ti napóči,
Odpré se tebi lepši svet.

Ko stopáš vánj, prisega glas ti
V spomínu bodi za vselej,
Saj pila bodeš nove slasti,
A tudi žalost v dobi tej!

Le redko še z okrutno rôko
Bolest ti segla je v mladóst
In če je segla, preglobóko
Ni segla ti strupena óst.

Oh, rasla si, kot roža rase,
Kadár jo vzgaja blag vrtnár
A zdaj ostavljaš mile čase,
Zdaj sklêni ž njimi za vsegdár!

Zaúpno njega se oklêni,
Ki bo ti ščit prihodnjih let!
On tebi, ženi poročêni,
Ostani ljub in drag in svet!

Težká je pač življenja peza,
A če deliš jo ž njim zvestó,
Potem bo lahka vama zveza
In mir in sreča bode ž njó!...

Anton Funtek.

P o b o l e z n i .

Oj, pridi k meni, dete moje,
Na prsi moje pridi spet!
Naj gledam spet v očesce tvoje
Na lici zrêm naj prejšnji cvet!

Kadár na tvoje zlate láse
Pokladam ti ljubêč rokó,
Tedáj spomin na hude čase
Prisili mi solzé v okó...

Oh, Bog le vé, kakó v tihoti
Molila sem srénó zaté;
Kakó pri tebi, pri siroti.
Jokala sem, to Bog le vé!

A zdaj na lice tvoje vrača
Življenja se poprejšnji cvet,
In té radosti, sin, ne plača
Z nobeno drugo širni svet!

Pri meni ti in jaz pri tebi,
Radosti blažje ni od té,
In da tedáj kipeče ne bi
Pritisnila te na srcé?

Po žalnih dnevih zopet srečna
Na lici zrêm ti prejšnji cvet —
Oj, hvala vam nebesa večna:
Moj sin otet, moj sin otet!...

Anton Funtek.

Vissáron Grigórjevič Bêlinskij.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

(Dalje.)

2.

Kot sodelavec petrogradskih „Otéčestvennyh Zapisek“ pisal je Bêlinskij posebno mnogo od l. 1841—44., potem je pisal za „Sovreménnik“. Sprva se je čutil precēj osamljenega, zato je pridno dopisoval prijateljem, posebno Botkinu. Še vedno pa je predstavitelj tako imenovane umetniške kritike (čiste estetike), katera se pa vendar razvija in dopolnjuje v zmislu približavanja k življenju t. j. njegovi nazori so se počasi menjali. To so mu tedaj in pozneje radi očitali. Bêlinskij je odgovoril na to, „da je vprašanje že davno rešeno, smejo li se menjati globoka, strastna prepričanja, rešeno za vsakega; kdor ljubi resnico bolj ko sebe, ta je vedno pripravljen, da ji žrtvuje samoljubje svoje.“

To „nestalnost načel“ očitajo še sedaj — krivično: tedaj je bila doba bujnega razvijanja, sprva preveč abstraktnega, doba téženj za vsem plemenitim in prekrasnim, četudi — kakor pravi Iván Aksákov — „pod nogami tega narastaja ni bilo trdnih tal (Rusj 1883 III. 40).“ Res njegovi nazori tridesetih let niso podobni ónim, ki jih je gojil na kraji štiridesetih. Če pa sledimo za njegovim razvitjem in ne jemljemo samó krajnih točkek, ne vidimo hitre premene, ampak počasen, vse naraven, logičen razvitek. Počasi se prepričava, da abstraktno, časi fantastično razumevanje življenja ni pravo: trpí, pa zato dobiva zmisla za realno življenje in prihaja do prepričanja, „da je bolje tudi najbolj ubogo življenje, ko abstraktna občnost.“ Celó „malo neumen bi rad postal, da bi ga le rusko občinstvo bolj razumelo.“ Sreče se ne nádeje, „ker je usoda nemila takim, kakor je on.“ Veselí ga pa vendar, da občinstvo počasi spregledava in njegove nasprotnike ceni veliko menj. Toži se pa, da je v društvu preveč — boječ. Na „resničnost“, prej tako hvaljeno pod vplivom Heglovim, srdi se sedaj hudo. Navdušen za umetnost vidi, kako jo ljudje malo cenijo, začénja misliti vedno bolj široko in globoko o življenji, njegovih nalogah in prihaja tako do ideje društva. Kako ljubeznivo piše mlademu Kudrjávcevu, ki se je bil takrat začel odlikovati s povestmi ter ob enem pripravljaj se za vseučiliškega profesorja. „Delajte, prijatelji moji, napredujte, vedno k jednemu vzvišenemu cilju! Jaz pa, stari invalid, kateremu usoda ne

dopušča niti ne postati filister, jaz bom vas gledal, blagoslavljal, ponosil in radoval se gledajoč vaš ponosen lèt, mladi, blagorodni orli moji Dà, mene veseli novi rod, on ima polnoto življenja, brez gnile refleksije.“ Staro društvo prezira, „ker v njem gospodujejo in igrajo važne uloge nevedneži in malenkostne posrednosti, a vse blagorodno in plemenito leži v sramotnem brezdelji na pustem otoku.“

O samem sebi dvoji, nezadovoljen je in vedno bolje misli o društvu. Schillerja sedaj slavi kot velikega človeka in blagorodnega odvetnika človeštva. Rusom da je bolj treba človečnosti, človeške omike ko (abstraktne) znanosti. „Resničnost“ (t. j. tedanje stanje društva) ga boli in plaši — kakor tudi njegove prijatelje in sploh vse najboljše tedanje ljudi: notranje razvitje Bělinskega je tako rekoč zgodovina njegovih sovremenikov. Goreče prepričanje in strastna borba za gojene ideje pa ga je stavila na čelo vsem. Zanimivo je torej, kako je daroviti človek prehajal od priznanja tedanjega društvenega in političnega stanja do nasprotnih idealov t. j. od konservativnih do odločno liberalnih téženj. On sam pravi, da ga je stalo to bridkega razočaranja, težkih sumenj, mučnega nemira. Bělinskij in njegovi prijatelji se niso mogli zadovoljevati z ónim filozofskim idealizmom, ki se nikakor ne ujema z ruskim značajem ter je — kakor veli priča óne dobe — „ruski duh predelal Heglovo učenje in je zmagala živa naša narava.“

Življenje je Bělinskemu že rano kazalo mnogo temnih stranij in zato se je tako iskreno razveselil Gógolju in v njegovih delih videl „znak dozorévanja ruske literature.“ Ta realizem je postal še popolnejši in vsestranejši, ko si je osvojil še pretresavanje političnih in društvenih vprašanj (posebno pod vplivom Herzena in Ogareva). Herzen je bil Bělinskemu naravnost dejal, da je s svojim konservatizmom na krivi poti, opozoril ga na francosko literaturo, posebno pa na George Sand in njen društveni pomen. Sovremena zgodovina, društveno in politično življenje začelo je Bělinskega jako zanimati, tako da so ga sedaj njegovi nasprotniki razglasili celó za socialista. Res je bilo v Rusiji tedaj nekaj ljudij, ki so poznali tedanji čisto idealistični (francoski) socializem. Vendar pri Bělinskem ne vidimo socializma, čeravno je rad bičal razna zlá, n. pr. robstvo kmetov, činovniško samovoljo, obskurantizem itd. Ali vse to je bila taka neposredna, živa resnica, da ni potrebovala nobenih abstraktnih socialnih teorij. Čast in pravice osebe so Bělinskemu podlaga nazorov, to je njegova „socialna ideja“, katera je sevó vodila do seznanja potrebe društvenih reform, in ideja reform se je res vedno bolj utrjevala v Bělinskem in njegovem krogu, širila se v literaturi in začela gospodovati. Lérmontov, Gógolj, Koljčov

predstavljajo ta novi duh literature, katerega je Bêlinskij že davno slutil ter ga sedaj navdušeno pozdravljal in tolmačil. Jediní vredni nasprotniki so bili slavjanofili. Javljajo se novi talenti: Turgénev, Nekrásov, Grigoróvič in nekaj pozneje Gončaróv, Dostoévskij ter se vsi učé od Gógolja in brez dvojbe tudi od Bêlinskega. Oba sta pripomogla, da so pesniki in pisatelji sploh začeli bolj paziti na društveno življenje in njegove naloge, na resnično risanje življenja, na sočutje proti vsem trpečim in da so tudi strogi učenjaki v proučevanju zgodovinskega in ekonomijskega ruskega življenja, stoječ na visóti evropske znanosti, nahajali mnogo ljudij, ki so jih radi čitali in z gorečim sočutjem razumeli. Sem spadajo: Herzen z mnogostranskim svojim delovanjem, vseučiliška predavanja in zgodovinska dela Granóvskega, izučevanje ruske zgodovine Solovjéva, Kavélina, Granóvskega, proučevanje narodnega življenja (pripovedke itd.) Afanásjeva, nove zgodovine, politiko-ekonomijskih vprašanj, najnovejše evropske literature v delih Frólova, Bót-kina, Kudrjánceva, Vl. Miljútina, Annenkova itd. Delovanje vseh teh móž si je pridobilo najboljši del ruskega društva. Bêlinskij je zavzemal tu važno mesto: sicer ni bil ravno prvak, ker ga sploh ni bilo, ali „on je brez dvojbe največ storil, da so se širili óni pojmi, kateri so sestavljali vsebino in posebnost tako imenovanega zapadnega smerá (Pipin: Char. 443).“

Zanimivo je, kako Bêlinskij zapušča Hegla, govoreč med drugim, „da neče sreče nì zastonj, ako ne bo miren gledé sreče najmanjšega iz njegovih bratov po krvi.“ Veselí ga, da so tudi Nemci jeli zapuščati Hegla, četudi mu to še ni dosti, ker on da je iz teh ljudij, kateri pri vseh stvareh iščejo „hudičev rep“, in „to je zadnje moje prepričanje o svetu, s katerim bom tudi umrl . . . Pred jednim letom sem mislil ravno narobe in res, ne vé, je li za mene sreča ali nesreča to, da mi je misliti in čutiti, razumeti in trpeti jedna in ista stvar.“ Tu je nekaj skepticizma, ki je Bêlinskega jako mučil.

Iz mnogih razprav in kritik je tu važno „Razdêlenie poezii na ródy i vidy“ in sicer posebno zato, ker je ta razprava imela biti del knjige — kritične zgodovine ruske literature. Potem je bilo tiskanih še nekaj razprav ob estetiki, o narodnem pesništvu, cele knjige pa ni bilo. Zanimivo je, da o nemški kritiki pravi, da je — filisterska. Potem je napisal dve razpravi o Petru Vélíkem, kateri je pa cenzura tako oklestila, da tretje ni tiskal. Dohaja do kozmopolitizma („jaz sem vedno bolj vsesvetki državlján“), navdušuje se za osebno svobodo in dostojanstvo ter se popolnoma mirí s Francozi, „kateri so brez nemške filozofije razumeli to, česar nemška filozofija tudi še sedaj ne razumeje.“

Ženska mu je žrtva, robkinja novega društva: za njene pravice se energično bori. Navdušuje se za ideje (abstraktnega) socializma, velič sam, da nove ideje sprejemlje z vsem fanatizmom proselita. Bridko toži, da je tolika razlika med idejami in življenjem in vsem njegovim gnusom. V tem vidi vir nesreče pa tudi ponosnega spoznanja, da najboljši ljudje vendar visoko čislajo ravno take navdušene boritelje za idejo pravice in sreče na svetu. Na tem stališču trdi celó, da videči okoli sebe vso nesrečo, nimamo pravice, „da se pogrezamo v umetnost in znanje (t. j. nimamo pravice, da se sebično veselimo kraj tolike žalosti).

Glavna zasluga Bélinskega pa je v tem, da je osnoval rusko kritiko in estetično literarno zgodovino. Tu je od „čiste umetnosti“ kmalu prišel do ónega produktivnega realizma, s katerim se odlikuje ruska literatura. Doveló ga je pa do tu naravno razvitje ruske literature. Ker po isti poti so šli Lérmontov, Gógolj, Koljécov: vsi težé za realno vsebino v literaturi tako, da teorija in kritika Bélinskega nahajata v njih polno pojasnjenje in čvrsto osnovo.

„Naturalna šola“ nasleduje sedaj že s polno zavestjo svojega učitelja Gógolja in nastavlja liberalne težnje 20ih let, ki so bile ostale brez jasnega uspeha. Tudi naturalizem teží za kritiko in večjo politično svobodo. Oba ta narastaja pa veže Čaadaev. Seveda Bélinskij in zapadniki niso mogli govoriti svobodno: bili so prisiljeni ne dotikati se javno jedne iz najvažnejših točec programa svojega, namreč svojega odnošaja proti absolutnemu zistemu Nikolaja. Zato se bori Bélinskij samó s starimi literarnimi strankami in časi graja njihov šovinizem, potem pa s slavjanofili, ki so glavni njegovi nasprotniki, četudi borba ž njimi ni bila vedno popolnoma svobodna: bili so časi bolj ali manj v zvezi z vlado, ali pa se je vsaj tako zdelo. Ta borba se je razvila posebno, ko je (1841) začel izhajati „Moskvitjánin“ Pogódina in Ševyréva, ki sta oba bila Bélinskemu neprijetna: ta časopis je hvalil to „resničnost“, katere Bélinskij trpeti ni mogel in je zato napadal slavjanofile, ki so potem odstopili od „Moskvitjánina“ posebno, ko je Ševyrév objavil, da zapad gnije in da je na vzhodu vse dobro, ter je njegov list v obče branil absolutni zistem sam na sebi.

Večkrat so očitali Bélinskemu, da staro Rusijo krivo sodi, preveč hvali Petra Velikega, ne vidi v njem nobene zmote in slabosti, niti te ne, da je ravnal silovito. V obče moramo reči, da so te slabosti Bélinskega bile precéj občne dobi: znanost tédaj še ni bila pojasnila tako, kakor sedaj življenja narodov, niti pokazala, da je n. pr. dopetrovska doba v razvitji v obče upravičena in da so narodne pesmi, povesti, uganke,

navade jako važen izraz narodnega življenja, važen posebno za kulturnega zgodovinarja pa tudi za zgodovinarja sploh.

Da bi zapad „gnil“, tega Bělinskij seveda ne priznava, četudi ne tají, da je Evropa bolna — pa samó začasno, kakor je bila že večkrat, n. pr. za križarskih vojská ali za reformacije, poudarja vedno vse človeštvo ter zato odgovarja slavjanofilski teoriji o gnitji. „Mi predvidimo veliko bodočnost, pa jo hočemo imeti na račun smrti Evrope: kako zares bratsko razumenje stvari: Ali ni bolje in bolj človečno, da sodimo tako: nas čaka brezkončno razvitje, veliki vspehi v bodočnosti, pa tudi razvitje Evrope in njeni vspehi se bodo nadaljevali? Ali je res za srečo jednega brata potreben pogin drugega? Kaka nefilosofska, neomikana in nekrščanska misel (Soč. IX. 56).“

Slavjanofilom in njihovi tedanji teoriji ponižnosti (smirénija) odgovarja s pregledom glavnih dogodkov ruske zgodovine, iz katerih se jasno vidi, da v ruski zgodovini ne vidimo ravno veliko ponižnosti in da te kreposti niso osnovale ruske države (ampak moško junaštvo itd.). Domišljije o posebni, samostalni ruski civilizaciji so mu mistične fantazije. Ko so nasprotniki začeli govoriti o narodu kot podlagi vsakemu napredku, odbija to misel — „kolikor so narod razumevali kakor skupino predanij“ — sprejemlje jo pa v društvenem zmislu in v tem zmislu odobrava nasprotnike, kakor tudi v tem, da so oni (slavjanofili) kazali slabosti ruskega evropeizma, t. j. najbolj óno nekritično oboževanje vsega zapadnega, katerega se še sedaj niso Rusi otresli. Slavjanofilske ideale, kolikor težé nazaj v preteklost, drží za škodljiv romantizem, kateri odvráča od zdravega razumevanja sovremenih potreb ruske omike.

Iskrenega domoljubja ne moremo odrekati nì Bělinskemu, nì tedanjim zapadnikom, četudi moramo priznati, da so že tedaj le preveč nekritično hvalili tuje in premalo marali za svoje. Ta liberalizem je od tedaj sicer se razširil, ali bolj globok v obče ni postal, tako da je Dostoévskij (v svojem „Dnevniku pisatelja“ za 1876. l.) upravičeno mogel reči: „Naš liberalizem se je prevrnil zadnji čas povsodi — ali v obrt ali v slabo navado (Soč. XI. 7 S. P. 1883).“ Slavjanofilom pa Bělinskij gotovo krivo velí, da so njihove skrbi o narodnosti nepotrebne, da tam, kjer narod res ima notranje sile, mu ni potrebno govoriti o narodnosti svoji, da se bo óna že javila — kakor narava — sama po sebi. Somišljenikom svojim pa stavlja resne zahteve ter velí n. pr. gledé evropeizma med drugim: „Čas je, da nehamo hvalisati vse evropsko samó zato, ker ni azijsko, nego evropsko nam je ljubiti, spoštovati, težiti za njim zato, ker je človečno; zato imamo vse evropsko, kjer ni človečnega, zavreči z isto silo kakor azijsko, če

ni v njem nič človeškega (Soč. XI. 39).“ Dalje veli Bêlinskij, da narod tudi tuje, vzeto od drugih narodov, sprejemlje na svoj, naroden način: „Drugače ni napredka. Ako se narod umika pritisku tujih idej in navad — ne imajoč sile, da jih prekuha z delovanjem narodnosti in bitnosti svoje: on politično gine.“

(Dalje prihodnjič.)

O početkih slovenske književnosti.

V tristoletni spomin smrti Trubarjeve (1586. l.) spisal Andrej Fekonja.

(Dalje.)

Sebastijan Krelj,¹⁾ ali v Vipavi ali v Idriji rojen l. 1538., a nauke zvršil v Jeni in Tubingi, znal je hebrejski, grški in latinski. Leta 1563. je na priporočbo Trubarjevo postal njegov pomočnik in po njegovem odhodu l. 1565. prvi protestantovski pridigar in superintendent v Ljubljani, kjer pa je že l. 1567. ali 1569. umrl. Poslovenil je Joan. Spangenbergova knjigo: a) Postilla Slovenska, to ie, karlfanfke evangelfke Predige verhu vsaki nedelfki evangelion fksu létu, sa hifhne gospodarie, fhole, mlade inu priproste lúdi; pèrvi simfski del, fksu Sebafstijana Krella; Ratisbonae excudebat Joan. Burger 1567. 4°. 144 l. b) Drugi del, kateri pa je poslovenil Jurij Juričič,²⁾ zagledal je svet, skupno zopet s prvim, pod naslovom: Postilla, to ie kerfzhanfke evangelfke Predige verhu euangelia na vse poglavite prasd-nike skos celo leto, sa hifhne gospodarie, fhole, mlade inu preproste liudi, od Joan. Spangenbergova, na vprafhanie inu odgouor isloshena, sdai pervizh verno inu sveifto ftolmazhena inu vpravi slovenfski iesik prepifana; drukano v Liublani skosi Joannefa Mandelza 1578. 4°. I. 136 l., II. 214 l. „V besedi zna se velik razloček med zimskim in po-letenskim razdelkom“ (Marn). c) S Trubarjem vred je sodeloval v knjigi njegovi: Ta celi Katehismus, eni Pfalmi inu . . . Peifni od P. Truberia, S. Krellia inu drugih, v Tibingi 1574, v Lublani 1579 itd. z nekaterimi cerkvenimi pesmami. č) Morebiti je njegovo sodelo tudi: Catechismus

¹⁾ Ime tega pisatelja pišejo mnogi še vedno Krel ali Krell, toda pisati se mora Krelj, in to zategadelj, ker se je sam latinski imenoval Crellius, a ne Crellus, in ker sta tudi Trubar in Dalmatin pisala njegovo ime tako: „od S. Krellia“ = Krelja, cf. tudi „Ljubljanski Zvon“, 1886, str. 49, l., 10. vrsta od zgoraj. Ured.

²⁾ Marn, Jezičnik XXI., str. 11.

quinque linguarum, zvan tudi Otrozha Biblia, ein Handtuchlein, darinn ist unter andern der Catechismus von fünfferleysprachen (crainisch, krabatisch, teutsch, latinisch, italianisch) anno 1566. 8°. 128 str., drukanu v Regenspurgi skusi Joan. Burgera; slovenščini je odmerjeno največ prostora. ¹⁾

Jurij Dalmatin, rojen v Krškem in izučivši se tudi v Tubingi, postal je magister philosophiae. Bil je najprej od l. 1572. protestantovski pridigar v Ljubljani, a je propovedoval tudi v Kamniku, Loki, Bégunjah idr. Leta 1585. je od Krištofa barona Turjaškega dobil faro Sv. Kocijana, od koder pa je moral pred katoliki pobegniti ter, skrivajoč se nekaj časa na Turjaku, naposled vrnil se zopet v Ljuljano, kjer je umrl 31. avg. l. 1589. Njegova znana dela so: a) Jesus Sirach ali negove buquize (latinski Ecclesiasticus) sa vse shlaht ludy, fuleb sa kerfzhanfke hifhne ozhete inu matere, v slovenski jasik stolmazhene; drukanu v Lublani skusi Joan. Mandelza 1575. 8°. 241 str. (prva v Ljubljani slovenski tiskana knjiga). ²⁾ b) Passion, tu ie britku terplene inu tudi tu zhaftitu od smerti vftaiene inu v nebu hoiene nashiga Gofpudi Jesuf Cristufa is vseh starih Evangeliftou sloshenu, sred eno potrebno pridigo inu eno peifno vkateri ie ceil passion sapopaden, per M. Georgium Dalmatinum; drukanu v Lublani skusi Joan. Mandelza 1576. 8°. 105 l. c) Pentateuch, Biblie tu ie vfiga fvetiga Pifma perui deil, vkaterim fo te pet Moseffove buque, sdai peruizh is drugih iesikou vta slovenski suçiftu stolmazhene, skusi Juria Dalmatina; drukanu v Lublani skusi Joan. Mandelza 1578. fol. 181 l. č) Salomonove Pripuvisti, tu ie kratki leipi inu vsem, starim inu mladim ludem potrebni navuki, Juria skusi Dalmatina v slovensfzhino tolmazheni, v Lublani skusi Joan. Mandelza 1580. 12°. 8 p. d) Biblia, tu ie vse fvetu Pifmu stariga inu noviga Testamenta, slouenski tolma-zhena skusi Juria Dalmatina, Wittenberg 1584. 4°. 742 l., tiskano pri Hansa Kraffta dedičih; izdava ukrašena s slikami, predgovori, opazkami itd., a na konci je register nekaterih beséd, katere cranski, coroški, slovénski ali bezjački, hervácki, dalmatinski, istrianski, ali craški, se drugači govoré. e) Karlfhanfke lepe molitve, sdai pervizh is bukovfkiga inu nemfhkiga iesika v nash slovenski tolmazhene, skusi Juria Dalma-tina, Witebergae 1584. f) Ta celi Katechismus, eni Pfalmi inu teh vek-fhlih godov, stare inu nove kerfshzanfke Peifmi od P. Truberia, S. Krellia inu od drugih sloshena inu s' doftemi lepimi duhounimi peifmi pobul-fhane, v' Bitembergi 1584. 8°. to je peta izdava Trubarjeve pesmarice

¹⁾ Lj. Zvon, I., 774, 775.

²⁾ Šafařík l. c. pravi, da je to knjigo preložil najbrže J. Dalmatin; a Levstik (Lj. Zvon, I., 775) vpraša: ali ne Krelj?

(vid. zgoraj pod l). — Op. Ko se je Dalmatinov (l. 1578. dokončani) prevod sv. Pisma imel po kranjskih deželnih stanovih izdati tiskom, bil je na zahtevanje koroških in štajerskih stanov sestavljen poseben odbor za presojo rokopisa (l. 1581.), v katerem odboru so bili: Jeremias Hombergger, superintendent graški, Bernard Steiner, pridigar celovski, Jurij Dalmatin, Kristijan Spindler superintendent ljubljanski, Adam Bohorič, Janez Tulščak, Janez Švajgar in Felicijan Trubar; a ker se protestantovska biblija vsled prepovedi nadvojvode Karla ni smela tiskati ne v Ljubljani in ne v Gradci, zato je bila natisnena v Wittenbergu v 1500 izvodih, k čemur je priložila Kranjska 6100, Štajerska 1000 in Koroška 900 gld.

Adam Bohorič, tudi nekje z Dolenjskega (morebiti iz Krškega,¹⁾ bil je učenec Melanchtonov v Wittenbergu l. 1546, in je postal istotako magister philosophiae. Od 1561 l. je v Krškem poučeval v svoji hiši sinove dolenjskih graščakov; potem je bil ravnatelj protestantovske stanovske šole v Ljubljani l. 1566—82, pozneje nadzornik; umrl je oktobra l. 1598. Spisal je: a) *Elementale Labacense cum nomenclatura trium linguarum, latina, germanica et sclavonica*, tiskano v Ljubljani pri J. Mandelci pred l. 1582.²⁾ b) *Arcticae Horulae succisivae de latino-carniolana literatura ad latinae linguae analogiam accomodata*, unde Moshoviticae, Rutenicae, Polonicae, Boemicae et Lusaticae linguae cum Dalmatica et Croatica cognatio facile deprehenditur. Praemittuntur his omnibus tabellae aliquot, cyrillicam et glagoliticam, et in his rutenicam et moshoviticam orthographiam continentes. Adami Bohorizh. Rom. 14. Vsaki jazik spoznati hošte Boga (cir. i glag.) Vlaki jesik bode Boga spoznal. Omnis lingua confitebitur Deo. Πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ. Witebergae. Anno 1584. 8°. 186, 66; to je slovenska slovnica, sestavljena po nalogu omenjenega odbora za presojo Dalmatinove biblije. c) V Trubarjevi-Dalmatinovi knjigi Ta celi Katehismus, eni Pfalmi inu Peilni itd. v Bitembergi l. 1584 je na str. 241—47 Ena druga otrozbia peifam, kusi A. B. sloshena, t. j. Bohoričeva. č) Razven tega je Dalmatinu pomagal pri več njegovih prevodih, kakor pri Jezusu Sirahu, Pentateuhu, Salamonovih Pripuvistih in posebno pri konečni celi Bibliji,³⁾ katero je tudi ž njim vred bil v Wittenberg nesel v natis.

¹⁾ „H. Ungnadischer Unterthan aus Untersteier“ (Marn, l. c. 8.)

²⁾ Lj. Zvon, I. 775.

³⁾ Lj. Zvon, I. 775.

(Dalje prih.)

Mačkova očeta.

Spisal Janko Kersnik.

Poznal sem oba, starega Mačka namreč, in sina njegovega. Prvi tedaj še ni bil za „starega“ pri hiši, in akoravno je njegov štiridesetletni sin tudi že imel velikega sina, dejali so ljudje vendar le samó staremu „Mačkov oče“, in stoprav, ko je zatisnil oči, dobil je sin ta častni priimek, kateri bo prešel na vnuka tudi, kakor majorat, še le tedaj, ko bo sedanji „stari“ pokopan gori pri podružnici sv. Miklavža.

Maček je naš sosed, in gotovo je malo dnij v letu, da bi na sprehodu ne šel mimo njegove lesene, neznatne hiše. In morebiti je minilo že dvajset let, ko sem korakal tam s prvo svojo pipo in ponosno puhel sivi dim v čisti pomladanski zrak. To je bil pomenljiv korak do moževske emancipacije, in bil sem si ga popolnoma v svesti, kajti do tedaj se s smodko ali pipo nisem upal drugam, nego v temno goščo, kjer ni bilo nevarnosti, da bi me kdo srečal ali videl. Pa tudi stari Mačkov oče je to zapazil v veliko mojo zadovoljnost, ker do tedaj se ni bil nikdar zmenil za me in me je menda le pipa v njegovih očeh tako povzdignila. Danes je bil ves drug. Ko sem prihajal mimo, stal je mož, kakor navadno, sredi male tratine med cesto in hišo, bosopèt, opravljen pa v star, raztrgan in umazan kožuh; roki je sklepal na hrbtu.

„Dober dan, gospod!“ dejal je in raztegnil čudno svoje lice v kolikor moči prijazen smehlaj.

Odzdravil sem ves osupel, kajti do istega trenutka še nisva bila ispregovorila med seboj besede, akoravno me je on poznal, kar sem bil na svetu, in jaz njega, kar sem pomnil.

„Malo tobaka mi boste dali, če ga imate kaj odveč,“ nadaljeval je starec.

Ponudil sem ga ves vesel, da je mož zapazil ta novi moj korak v življenje. Napolnil si je svojo drobno pipico, poleg tega pa še stisnil nekoliko tobaka v pest ter mi vrnil mehúr.

„Lepo vreme bomo imeli — za travo, za senó bo dobro,“ dejal je, ozirajoč se po obnebi.

Hotel sem odgovoriti, a starec mi je obrnil hrbet in s kratkim „z Bogom, gospod“ koracal proti bajti svoji.

Ta prizor se je ponavljal čestokrat, kadar me je ugledal stari Maček s pipo v ustih. Vselej je vpraševal po tobaku, vselej je govoril ob

vremeni; če je pa videl, da ne pušim, pustil me je v miru in niti pozdravil me ni.

Tedaj je bil mož še gospodar malega svojega posestva; imel je jedinega sina, a tudi ta je bil oženjen in je z ženo in s svojim že šestnajstletnim sinom kmetoval na očetovem posestvu. Le jedenkrat v letu se je tem ljudem dobro godilo, pred pustom namreč, ko so zaklali prešiča; sicer so pa stradali, in če so že pred sv. Jakobom iz novine kuhali zjutraj, opoludne in zvečer ječmenov sok, niso imeli zanj druge zabéle, nego z vodo pomešano kozje mleko. Med seboj tudi niso bili prijazni, in marsikaterikrat je nastal kreg v hiši, ker stari ni hotel dati gospodarstva sinu.

Nekega dne sem jaz prvi ogovoril starega: „No, oče, boste li večno gospodárili? Čas je, da si odpočijete!“

„Počil si bom, kadar me tjà gori ponesó,“ zavrnil je mož; „bajte pa ne dam! Zdaj imamo vsaj sok, če tudi neslan in brez zabéle, — potem pa še tega ne bo.“

Par let pozneje — prebil sem zopet počitnice domá — pravili so mi, da je stari Maček vendar le izročil posestvo svoje sinu in si izgovoril, kakor je to običajno, živež in stanovanje.

Ko sem prišel zopet mimo njegovega dóma, stal je, kakor vselej na tratini pred hišo, bosopèt in opravljen z znanim raztrganim kožuhom.

„Dober dan, gospod! Malo tobaka mi boste dali,“ ogovoril me je, kakor prej vselej.

„Kako se Vam godí, oče — sedaj, ko ste za starega?“ vprašal sem ga s smehom.

„Sedaj še dobro!“ dejal je tudi veselo; „lepo vreme bomo imeli, dobro za žito! Ječmen lepo kaže.“

Po teh besedah je odšel zopet proti hiši.

In zopet je minilo nekoliko let, da nisem bil delj časa domá. Okolí božiča jedenkrat se mi je nudila prilika prebiti tam nekoliko dnij, in to sem porabil; a na starega Mačka nisem mislil, in tudi nihče domačih mi ga ni vzel v misel. Zvečer pred odhodom mojim pa pride starikova bábnja iz vasí k meni s prošnjo, da vendar obiščem Mačkovega očeta, ki bajè ne bo več okréval. Šel sem takoj ž njo, a kako sem se čudil, ko me je vèdla mimo njegovega dóma do družega soseda.

„Ni li več pri sinu?“ vprašal sem ženo, ki je bila prišla po mene.

„Oh, že dolgo ne! Kregali in topli so se, in tožili! Potem je pa stari šel iz hiše!“

Našel sem starega v tesni sobici pri sosedovih, ležečega v borni postelji. Uvidel sem takoj, da gre h koncu ž njim.

Stisnil mi je roko in s slabim glasom dejal: „Ej, gospod, tobaka ne morem več, tobaka! Pa tu-le ležim; še domá ne smem, ne morem umreti! In umrl pa bom — kmalu — jesti tudi ne morem — le pil bi malo vina, dobrega, pa nimam denarja!“

„Poslal Vam bom vina.“

„Ej, gospod, hvala! Saj tudi ne vém, če ga bom mogel piti. Pa tudi ne prosim zánj — saj Vas nisem nikoli družega prosil, kakor malo tobaka — ej, prosil pa nisem, prosil, če sem tudi stradal!“

„Česa pa želite, oče?“

„Précej bom povédal! Slab sem, pa težko govorim! Pa védite, gospod, pri sinu imam še zaostali živež in poboljšek za pol leta — dvajset goldinarjev imam tam — pa tabuliran sem za ta živež — dajte mi teh dvajset goldinarjev in terjajte jih pri sinu, pri Juriji! Saj ne bo mogel plačati, terjajte ga in tožite in s posestva ga spravite tega — prokletega sina!“

Starcu so se iskrile oči in sklonil se je v postelji na pol kvišku. Pretreslo me je to divje sovraštvo, ki je donelo iz besed njegovih.

„Kaj hočete s temi dvajsetimi goldinarji?“ vprašal sem po kratkem molku.

„Vse jedno! Za pogreb, za maše, ali pa temu-le, ki me zdaj redi, vse jedno — le mladi jih ne sme imeti. Saj si ne more pomagati — berač bo, berač naj bo, če ga spravimo iz bajte!“

„Odpustite mu,“ dejal sem poluglasno, skoraj boječe ti divji, nebrzdani strasti nasproti, ki se mi je tu javila.

„Nikdar — nikdar!“ sopihal je starec. „Saj sem zmeraj dejal, da mu ne dam kajže, pa pregovorili so me, in sedaj je tako! Pa čakajte — oh, Vi boste še nčakali! Če drugi ne — sin svoj ga bo vrgel iz bajte na cesto, kakor on mene! Oj, zakaj mu nisem stopil na vrat, ko se je rodil!“

Onemogel je pàl nazaj.

„Pa tistih dvajset goldinarjev? Mi jih boste li dali?“ vprašal je čez nekoliko časa s slabim glasom.

„Saj jih ne potrebujete, oče! Izročite to terjatev sosedu, ki Vas sedaj redi — za odškodovanje, ali kakor hočete!“

„Bom!“

Poklicali smo še potrebni priči in stari Maček je napravil oporoko ter imenoval sosedu Matevžka dedičem svojega imenja — óne svote dvajsetih goldinarjev.

„In précej jih mora plačati, précej; če ne — naj ga toži in rubi; — slišiš Matevžek? — le zarubi ga précej!“ —

Ko sem odrinil družega dné od dóma, zvonilo je že gori pri sv. Miklavži staremu Mačku; umrl je, ne da bi bil odpustil sinu.

Minilo je za tem dokaj let, da me ni bilo domóv, in tudi ónega strastnega starca in sinú njegovega se nisem spominjal; saj o zadnjem nisem nikdar ničesa čul. Ko me je pa usoda čez nekaj let stalno umestila v domačem kraju, vzbujali so se mi tu s starimi znanci vred zopet mladostni spomini.

Tudi Mačkovega očeta — sedanjega namreč — sem videl. Bil je takšen, kakor njegov ranjki. Postajal je na tratini pred kajžo, navadno bosopèt, in vedno raztrgan, in če sem prišel mimo, prosil me je tobaka, in govoril ob vremeni. Casih je bil pa tudi siten, namreč kadar se je žganja napil; in to je bila slabost, katere njegov ranjki oče ni poznal.

Jedenkrat sem ga bil povprašal: „Kaj pa je s tistim dolgom, katerega so oče pustili Matevžku?“

„Ej, gospod, plačati sem ga moral! Pa drugod sem za to dolg naredil! Ej, gospod, oče so bili poredni, ej, poredni!“

„Kaj pa Vi, ali boste večno gospodarili? Sina oženíte, če ne Vam bo prestar!“

„Tega pa ne — gospod! Sedaj imam še sok, če tudi brez zabéle, — in časih malo žganja; — potem pa nič — nič!“

Lanskega leta pa so ga bili vendar pregovorili, da je oženil sina in mu izročil borni imetek — sebi in ženi pa izgovoril živež pri mladih.

„Ej, gospod, jedenkrat mora biti,“ dejal je, kakor bi se zaradi svoje nedoslednosti hotel izgovarjati; „in fant je priden, saj bo lepo ravnal z máno.“ — „Pa kaj,“ pristavil je čez nekoliko časa, „dolgo tako ne bom“ — star sem, star, in dobro se mi ni nikoli godilo na svetu.“

Tako je govoril lani.

A ni dolgo tega, ko je prisopihal k meni ves opraskan po obrazu in s cestnim blatom ometán.

„Pomagajte mi, gospod, če ne me bo ubil ta vrag“ — kričal je.

„Kdo?“

„Sin, ej, kaj sin — vrag je to, prokleti! Takega me je naredil, — tepel in po cesti valjal!“

Starec je škripal z zobmi ter trkal s pestjo ob prsi. Skušal sem ga pomiriti, a zaman. Napósled sem postal nejevoljen.

„Kako je pa bilo z Vašim očetom?“ vskliknil sem.

„Z mojim?“ dejal je mož počasi; „ej, oče so bili pa poredni!“

Povesil je glavo in odšel, ne da bi izpregovoril besedice več.

Domov se ni vrnil, ampak k sosedu je šel, k mlademu Matevžku, in tam hiral v jezi in sovraštvu do sina svojega. Tožil ga je, a sodbe ni čakal.

Danes mu zvoní gori pri podružnici sv. Miklavža in jutri ga bodo zagrebli v rujavo prst tam blizu starega njegovega.

Književna poročila.

I.

Dr. Fr. S. Krauss: *Sitte und Brauch der Südslaven*, Wien, 1885. 8, XXVI. 682 str.

(Dalje.)

Namen te knjige je torej: objaviti pravne običaje in navade, ki živé med južnimi Slovani ter so se opisali v teku zadnjih osemdeset do sto let. S preteklimi časi, z zgodovinsko podlago denašnjih razmer se pisatelj ni maral baviti. „Nicht aus alten vermorschten handschriften von evangelienübersetzungen und den statuten verschiedener gemeinden und duodezherzogthümer wollte ich ein gewohnheitsrecht der Südslaven heraus-spintisiren . . .“, ker njemu, kakor sam trdi v blagodonéči in izborni svoji pisavi, učenjaku ni za to, „fremden quark zu excerpiren, compiliren und commentiren“.

Le jedenkrat je napravil iznimek. V drugem poglavju knjige svoje nam podaja zgodovinske črtice o župi, plemeni in občini. Ko sem prečital to poglavje ter spomnil se pri tem besed v predgovoru, s katerimi pisatelj sam proslavlja ta oddelek knjige svoje, nisem znal, bi se li čudil, ali smijal takemu početju. „Man sieht dem capitel die grosse gedankenarbeit nicht leicht ab . . .“ pravi Krauss. A komu, ki se je le količkaj ogledal v zgodovini slovanskega prava, ni takoj jasno, da je vse poglavje le plitev, nikakor ne vesten ter ne točen izpisek iz Brašničevih sestavkov o župah ter o municipijah, objavljenih v „Radu“. In ti izpisi so tem slabejši, ker pogrešamo mi pisatelji — knjiga njegova to dokazuje — o stvári vseh svojih študij. Da mu n. pr. očaka slovanskih pravnih historikov, Maciejowskega knjiga, ki pa ni tako brez vse vrednosti, kakor trdi Krauss, še po naslovu ni natanko znana, to le mimogredé omenjam. Da bi bil pisatelj pogledal v katero koli knjigo o zgodovini slovanskega prava, imelo bi drugo poglavje njegove knjige povse drug značaj. Malenkost je menda, toda pisatelju o jugoslovanskem pravu ne bi se smela pripetiti, da se prvi jugo-

slovanski župan ne imenuje v virih še le v 11. stoletji, ampak že l. 777. Bil je slučajno Slovenec, zbog tega ga Brašnić ne imenuje, ker je pisal le „o župah u hrvatskoj državi za narodne dinastije.“ To pa Kraussa ne moti, ampak Brašnićeve trditve o Hrvatih uporablja kar za vse južne Slovane. O posebnostih pri Slovencih ničesar ne vé. Kako je pisatelj uporabljal Brašnića, naj kaže sledeči primer. Na strani 21. knjige svoje piše Krauss, ne da bi imenoval svoj vir, tako-le: „Das verhältniss der gleichberechtigung zwischen dem knez und den übrigen župani erlitt auch dann keine wesentliche wandlung, als der kleine kroatische bundesstaat in engere beziehungen zu dem Karolingerhofe getreten. Die kroatischen knezovi Trpimir (in der zweiten hälfte des IX. jahrhunderts) und Muncimir suchten wohl deutsche einrichtungen daheim einzuführen, doch konnten sie nur im einverständnis mit den župani aenderungen vornehmen. Unter knez Tomislav und seinen nachfolgern im 10. jahrhundert erstarkte immer mehr die machstellung des knez und in demselben masse schwand die macht der župani dem knez gegenüber, dem sie nicht mehr als gleichberechtigte, sondern als unterthanen galten.“ Brašnić pa piše v „Radu“, XXV, stran 32: „Ovaj odnošaj ostade u bitnosti i tada nepromienjen, kada kneževska oblast u Hrvatskoj doticajem se zapadom, poimenice pako s dvorom karolinžkim ugleda zadobi te si odonud prisvoji uredbe, potekše iz germanskih nazora o kraljevskoj vlasti: sve bo što su knezovi Trpimir i Muncimir činili kano glave države, činili su sdogovorno sa župani. Za Tomislava i njegovih nasljednika učvrsti se jačanjem državnoga bića i vanjskimi uplivi središnja vlast. Usled toga izgubiše rodovi i župe po malo dosta toga od svoje prvašnje samovlasti, sada se promieni pojam časti i pravni odnošaj župana naprama kralju: župani stupiše u mnogo tješnji odnošaj naprama ovomu, te bijahu većma njegovi podanici, nego li braća.“

Dà, dà, kdor dotične literature ne pozná, „der sieht dem capitel die grosse gedankenarbeit nicht leicht ab.“ Svojim čitateljem pa mi razven tega vzgleda ni treba podajati drugega, da morejo sami oceniti to stran Kraussove knjige.

A pustimo to. Pisatelj sam polaga največjo važnost na tisti del svoje knjige, ki se peča s sedaj živečim običajnim pravom. Kakor mikavno bi torej tudi bilo, natanko ga zasledovati v zgodovinskih njegovih preiskavah, vendar se temu odrekamo.

Na podlagi znanih zbirk narodnih jugoslovanskih šeg opisuje Krauss pravne razmere v zadružni „kući“, prehaja potem s poglavji, ki imajo za znanstveno knjigo čudne napise: „liebesleben“, „liebeszauber“, „liebesentzweiung“, „die wahl für's leben“ itd., na razmerje v posamezni obitelji,

med možem in ženo, otroki in roditelji. H koncu svoje knjige še govori o sorodstvu, kumstvu, pobratimstvu in gostoprimstvu.

Bogato snov je porabil tako, da v vsakem poglavju uvodnim stavkom, v katerih je pisatelj namenjen podati tako rekoč vodilo vsemu sestavku, nasledujejo od besede do besede predstavljena poročila „unserer gewährsmänner“, to je Bogišičevih poročevalcev, katera poročila se nahajajo lepo zbrana v „Zborniku sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena.“ Ta poročila podajajo malodane dve tretjini stvarne tvarine v Kraussovi knjigi. Njim se pridružavajo poročila iz nekaterih knjig, ki so izšle po Bogišičevem zborniku — posebno iz Vuk Vrčevićevih —, poleg tega je uporabljen še kak drug že tiskan vir in le tu in tam pride katera malenkost, ki še do sedaj ni bila objavljena. Tvarine, ki jo obsežajo ta poročila, ni treba ocenjevati. Ker je, kakor sem omenil, z malimi iznimki skoraj vse že objavljeno, je tudi vsakdo, komur je mari za stvar, že po predelanji izvirnikov razsodil: koliko verodostojnosti gre temu ali ónemu poročevalcu, kaj odgovarja bolje narodovemu prepričanju, kaj je tujega itd. Nasproti Krausovi knjigi se nam vriva torej le vprašanje: kaj je pisatelj s tako obilno tvarino počel, kako jo je porabil?

Najprej jedne stvari ne morem zamlčati. Neprijetno me je prijelo, ko sem, čitajoč predgovor, zapazil, da pisatelj v naglici še toliko ni utegnil, da bi naslov Bogišičevega „Zbornika“, brez katerega Kraussova knjiga nikdar ne bi bila zagledala luči sveta, vestno preložil v nemščino. „Der sammler (sic) zur zeit noch bestehender rechtsgewohnheiten bei den Südslaven“ imenuje Krauss, kadar naslov navaja nemški, tisto knjigo, katere naslov je nje pisatelj sam prevel v latinščino s „collectio consuetudinum juris etc.“ Da Kraussova prestava nima pravega zmisla, je ravno tako očitno, kakor da bi najnavadnejša hvaležnost proti tistemu, od katerega truda se redi njegova knjiga, tudi v tem zahtevala večjo točnost.

Krauss sam prizna gledé „Zbornika“, da je uporabil veliko njegove snovi; žal, da je to storil na tako nesrečen način. Ako namreč podaja poročila iz „Zbornika“, tedaj ga je, ne vém, kako bi dejal, nekako sram, pri vsaki malenkosti povédati, da je iz „Zbornika“. Vzemimo n. pr. 15. poglavje Kraussove knjige: „o doti“, str. 272. do 298. Ako odračunim šest strani obsežajoč prenatís jedne pripovédke iz Vrčevićeve knjige „Niz srpskih prip.“ ter odlomke iz narodnih pesmij, ki so vpleteni, ostalo je vse, kar je namreč stvarnega, posneto iz „Zbornika“ in po nekoliko iz Bogišičeve razprave „o važnosti sakupljanja narodnijeh pravnijeh običaja kod Slovena.“ Trideset stvarnih podatkov iz raznih krajev slovanskega juga je v tem poglavju iz Bogišičevega „Zbornika“ posnetih, in trikrat je mimogredé omenjeno, da je dotično poročilo iz „Zbornika“. Pri sedemindvajsetih poro-

čilih tega ni, ampak bere se le opazka: „unser gewährsmann N. N. berichtet . . .“ ali kaj jednakega. Pri tem se pisatelju večkrat pripeti smešna nezgoda, da h koncu še ne vé, kdo je prav za prav njegov porok: „Vukalović oder Sredanović, wir wissen nicht genau, wer von den zwei unser gewährsmann ist, sagt . . .“ Kadar pa pisatelj pové, da je ta ali óni podatek iz „Zbornika“, prav redkokrat dostavlja tudi stran, tako da je poraba knjige prav težavna. Navidezno bi bil vtis, ki ga knjiga dela na prvi pogled, rekel bi po zunanji obliki svoji, menj ugoden, ako bi na vsaki strani nekaterikrat čitali Bogišić: Zbornik pag. . . ., ali pa Bogišić: o važnosti etc. pag. . . ., konečno bi pa pisateljski vésti le boljše ugajalo. Ako namreč človek čita: „ich hebe dies hervor, weil meine quellen und zumeist die berichterstatte im „Zbornik“ in dieser hinsicht nicht genau unterscheiden“, mora to napraviti nánj vtis, da so „berichterstatte des Zbornik“ le tisti, pri poročilih katerih se „Zb.“ ali kaj jednakega dostavljenega nahaja, ter da so „meine quellen“ vsi, katere sicer nazivlja „unsere gewährsmänner“ itd. Toda ljuto bi se varal, kdor bi to mislil.

Pa tudi to hibo, kakor pomanjkanje novega bi prezrli. Konečno vendar nima vsakdo prilike nabrati mnogo novega, za narodopisje znamenitega gradiva. Za južne Slovane nabranega ga je že toliko, da smo prav hvaležni vsakomu, ki se potrudi, podati iz tega kaj tujcem, da nas bolje spoznavajo. Le preradi uporabljamo v takih slučajih tisti stavek iz morskega prava „le pavillon couvre la cargaison“ — zastava, pod katero jadraš, brani tudi tvoje blago —. Kjer pride narodnost vmes, kjer gre za razširjevanje znanja o južnih Slovanih pri tujcih, smo s hvalo vsi takoj pripravi, ter radi preziramo nedostatke. Vendar to smemo storiti le do neke meje. Ako namreč pisatelj predmet tako lehkomisljeno in površno obravnava, kakor se to godí v Kraussovi knjigi, ob jednom samega sebe zmerom proslavlja ter z nekim usmiljenim ponosom gleda na druge siromake, ki so se pred njim — sevé povse na kriv način — drznili pečati s tem predmetom, treba nam je biti malo natančnejšim.

Odkod je dobil pisatelj tvarino za svojo knjigo in kako jo uporablja, povédal sem že. Omenjal sem tudi, da se med posameznimi podatki navajajo kot vez mnogokrat narodne prislvice ali pa odlomki iz narodnih pesmij. Med njimi se vrste pisateljeve opazke, ako ni že na početku dotičnega poglavja navédel dovolj obširno svoje mnenje ob institutih, kateri se v njem opisujejo. Zisteme nima in zbog tega je težko v kratkem splošno sodbo izreči, stran za stranjo pisatelju slediti pa tukaj vendar zavoljo prostora ne morem.

V uvodnih stavkih, kakor sploh v opazkah svojih se le prerad poetično izraža. Ker pa sam čuti, da bode ta način pisateljevanja našel mnogo

nasprotstva, opravičuje se ter pravi, da ne mara za mnenje, katero imajo „viri illustrissimi“, kateri se bojda ne menijo za „das lebendige, gegenwärtige“, ampak trdijo, da „wer derlei zu beschreiben und zu ergründen sucht, ist ein „literat“, also ein „oberflächlicher, unwissender mensch“. Da to pojasnim, hočem podati v poskus začetek 16. poglavja — „die wahl fürs leben —“, ki počimlje tako-le: „Eingebracht ist die fechtung. Hoch aufgeschichtet stehen um das haus herum die heukogel. Die pferde, kühe, schafe und ziegen glänzen vor wohlbefinden. Behaglich streckt sich der haushund vor der schwelle aus und blickt unverwandt auf den domacín. Dieser sitzt auf einem steine in der hausflur und schmaucht gemüthlich aus seiner stummelpfeife.“ Po tem poskusu se menda ne bomo več hudovali na urednike nemških zabavnih listov, ki, kakor Krauss na str. 644 bridko toži, nežeje objaviti neke hrvaške pripovedi, katero je on predelal. Pomislite: „seit einem jahre kugelt sich (.) das manuscript in verschiedenen redactionen herum . . .“ Da, da, ti presneti uredniki nimajo razuma za jugoslovanski humor! (Dalje prihodnjič.) Dr. Janko Babnik.

II.

Jezičnik.

Knjiga slovenska v XIX. veku. A. Spisal J. Marn. XXIII. leto. Natisnil in založil Jos. Rudolf Milic. V Ljubljani 1885. 8, 94 str. Cena 60 kr., po pošti pod križnim zavitkom 65 kr.

Kakor znano, jel je Jezičnik razpravljati z XXI. tečajem knjigo novoslovensko od srede 16. do konca 17. stoletja, XXII. tečaju njegovemu so bili predmet književniki slovenski preteklega veka, XXIII. letnik pa se bavi s slovstvom slovenskim skoraj do srede 19. stoletja ter nam opisuje književno delovanje petdeset več ali menj znamenitih pisateljev. Z velikim veseljem mora pozdravljati vsak prijatelj slovenske knjige i to zadnje (po lanskem „Učiteljskem Tovarši“ ponatisneno) delo učenega g. profesorja; saj je dičijo z jedne strani vse, v „Ljubljanskem Zvonu“ že večkrat pohvalno omenjene prednosti pisateljeve, z druge strani pa mora snov sama, razpravljajoča slovstvo našega veka, obradostiti in z nekakim ponosom naudati srce vsakega rodoljubnega Slovenca, ako jo primerja z žalostno stvarino zadnjih dveh „Jezičnikov“. Kajti iz posameznih književnikov te dobe na „razgled“ postavljeni posnetki očitujejo nam dovolj jasno in neovržljivo, da se naša mila materinščina v kljub vsemu pomenčevalnemu pritisku preteklih vekov, v kljub vsem drugim neprilikam in oviram ni dala zatreti, ali „brevi manu“ iztrebiti, da je marveč ravno v našem stoletju po umnem likanji domoljubnih mož lepo napredovala in se v kratkem času tako krepko razvila, da ji v tem obziru niti v večjih, svetovnih literaturah ni najti primere.

Svoje gradivo je nabral g. pisatelj liki marljivi bučelici iz mnogih, deloma marsikomu drugemu nepristopnih virov, po katerih nam podaja iz življenja posameznih književnikov le najvažnejše črtice ter nam navešča s posnemanja vredno, le njemu lastno vestnostjo in natančnostjo, kje, pri kom, kedaj, v koliko izdajah (sem ter tam celó v koliko izvodih) da je prišla vsaka knjiga na svetlo. Pri pisateljih, o katerih je bil že v prejšnjih „Jezičnikih“ govoril obširneje (Metelko, Ravnikar, Kopitar i. dr.), zavrača nas na dotično mesto, o drugih omenja natančno vse že objavljenе životo-pise in slovstvene razprave ter jim pogosto pristavlja kratke, označujoče ocene veljavnih razsojevalcev. Pri vseh knjižnih in živatopisnih vestéh so navedeni dosledno viri, iz katerih so zajete. Da pa g. pisatelj svojih virov ni prepisaval kar brez premisleka, razvidno je iz tega, da tudi v letošnjem „Jezičniku“ popravlja napačne njih trditve (gl. n. pr. str. 46., Martin Kuralt). Te prednosti, katerim se pridružuje še skozi in skozi pravičen, vsakemu, tudi ne znanstveno izobraženemu človeku lahko umljiv jezik in krepek, češče duhovit slog, podajajo neprecenljivo vrednost Marnovi knji-žici, ki je vrhu tega popolnoma prosta tiskovnih pogreškov (oblika „na-tisno“ na str. 24. vrsta 12 od spodaj gre najbrž na rovaš izvirnikov).

Vendar ne smem in ne morem zamlčati*) jedne, že večkrat grajana hibe, ki kazi tudi letošnji „Jezičnikov“ tečaj, kakor vse prejšnje, to je po-manjkanje znanstvene metode in vsled tega preglednosti; pisatelji namreč niso razvrščeni niti po deželah ali narečjih, niti po abe-cednem ali strogo kronološkem redu, niti po medsebojnih zvezah (izvzímši morebiti najznamenitejše, kakor Preširna in njegov krog). Za Kranjcem Metelkom (1789—1860) n. pr. govori se o Štajerci J. P. Ješenaku (1755—1827), za Goričanom Staničem, o Kranjci p. Paškalu Škrbinci, za Korošcem Urb. Jarnikom, o Štajerci P. Daniku, za Kranjcem M. Ravnikarjem, o Štajerci L. Volkmerji i. t. d. Vsled tega v obče bralec ne more razvideti, kako so pisatelji medsebojno vplivali, navduševali se in v pisavi ali vspevali ali rakovo pot hodili.

A vkljub temu moramo to knjižico toplo priporočati vsemu sloven-skemu občinstvu, zagotavljajoč je, da se bode iz nje naučilo marsikaj no-vega in zanimljivega.

*) Vém sicer, da se bom znova silno zameril, ne blagemu g. profesorju, pač pa duhovnemu kritikastru „Slovenčevemu“, ki navdahren „prave, krščanske lju-bezni“ porabi vsako primerno ali neprimerno priliko, da mahne po meni s kolom ali cepcem. Vendar: „Naturam expellas furca, tamen usque recurret.“ Kadar se domislim učenega g. strokovnjaka in njegove zveze z „Jezičnikovim zvestim čita-teljem“, vselej mi pridejo nehoté na um znane Goethejeve besede v Faustu:

Es thut mir lang' schon weh,
Dass ich dich in der Gesellschaft seh'.

V jako „mirnem“ uvodu naznanja nam g. pisatelj, da namerava zagradi še vrzel med knjigopisjem Čopovim — na svetlo dal J. Jireček (P. J. Šafařík's „Geschichte der südslav. Literatur“ I. Prag, 1864) in Costovim, priobčenim l. 1869 II. v Matice Slovenske „Letopisu“, kjer se potem zvesto nadaljuje od leta do leta, ter napósled posloviti „Jezičnika“ s knjigo staroslovensko. S tem bi si zaslužil hvalo vseh prijateljev slovenske književnosti, zlasti pa šolnikov, ki so doslej bridko pogrešali primerne, vse slovensko slovstvo obsežajoče knjige; posebno hvalo pa mu bode moral védeti bodoči literarni zgodovinar slovenski, kateremu je g. profesor s svojimi „Jezičniki“ pot uglasil tako lepo, da nam bode mogel na podlagi njegovih popolnoma zanesljivih životopisnih in književnih vestij brez truda sestaviti toli potrebno, vsem zahtevam zadostujočo književno zgodovino slovensko. Vendar pa se nadejemo, da telesno in duševno tako čvrsti strokovnjak, dosegši dvojni svoj namen, še ne odloži peresa, ampak da v prid slovenskemu narodu in njega slovstvu zvest ostane pisateljskemu poklicu svojemu še mnoga, mnoga leta.

Fr. Wiesthaler.

„Matica Slovenska“ in „Družba sv. Mohorja“.

Statistična študija.

Sestavil Evgen Lah.

Predmet razpravi pod tem naslovom je statistična primerjava sedanjih in bivših razmer med obema imenovanima društvoma, namen pa vspodbuda k nekoliko živahnemu zanimanju za „Matico Slovensko“.

Obe društvu imata zelo isti namen, le da ga skušata po različnih potih dosežati. Obe društvu sta posvečeni slovenskega naroda omiki. Razloček je le ta, da je „Matica Slovenska“ namenjena višje omikanim krogom, „Družba sv. Mohorja“ pa v prvi vrsti priprostemu ljudstvu. „Matica Slovenska“ ima ožji, „Družba sv. Mohorja“ širši delokrog. V matičino področje spada v prvi vrsti perijodično izdavanje znanstvenih in znanstveno poučnih knjig; „Družba sv. Mohorja“ pa priobčuje popularno pisane knjige, v jeziku preprostemu ljudstvu ugajajočem in pristopnem. Vendar so vspehi jako različni.

Akoravno je „Družbi sv. Mohorja“ zagotovljeno večje število že zbog njenega širšega prvotnega namena in delokroga, vendar je razloček v številu udov prevelik.

Kakšna je bila in kakšna je še razmera med številom udov obeh društev, kako je število rastlo, kako padalo?

L e t o	Matica Slovenska		Družba sv. Mohorja	
	Število udov	Primnožek ali pomanjšek	Število udov	Primnožek ali pomanjšek
1866	1.032	—	3.980	—
1867	1.203	+ 16·57 ‰	7.086	+ 78·04 ‰
1868	1.307	+ 8·64 ‰	10.458	+ 47·59 ‰
1869	1.467	+ 12·24 ‰	13.653	+ 30·55 ‰
1870	1.590	+ 8·38 ‰	16.165	+ 18·40 ‰
1871	1.766	+ 11·07 ‰	17.395	+ 7·61 ‰
1872	1.984	+ 12·34 ‰	18.925	+ 8·79 ‰
1873	1.855	— 6·50 ‰	21.892	+ 15·68 ‰
1874	1.711	— 7·76 ‰	24.080	+ 9·99 ‰
1875	1.584	— 7·42 ‰	26.336	+ 9·37 ‰
1876	1.474	— 6·94 ‰	26.817	+ 1·83 ‰
1877	1.386	— 7·33 ‰	25.863	— 3·56 ‰
1878	1.349	— 2·67 ‰	24.412	— 5·61 ‰
1879	1.347	— 0·15 ‰	25.333	+ 3·77 ‰
1880	1.300	— 3·50 ‰	25.430	+ 0·38 ‰
1881	1.394	+ 7·23 ‰	25.084	— 1·36 ‰
1882	1.487	+ 6·67 ‰	24.474	— 2·43 ‰
1883	1.438	— 3·29 ‰	28.390	+ 16·00 ‰
1884	1.409	— 2·01 ‰	28.502	+ 0·39 ‰
1885	1.457	+ 3·41 ‰	29.590	+ 3·82 ‰
Povprek	1.477	+ 2·17 ‰	21.193	+ 12·59 ‰

Če pomislimo, da pride na vsako matičino leto 1477 udov, bilo je število udov pri „Matici“ le šestkrat nadnormalno, štirinajstkrat pa podnormalno. Z drugo besedo: padanje je bilo doslednejše in število, začetkoma naglo rastoče, padalo je jednako naglo, ne da bi se bile razmere pozneje izdatno obrnile na bolje. Konečni rezultat je potem moral biti ta, da je število matičinih udov v 19 letih le za 425 ali za 41·18 ‰ narastlo, to je za 2·17 ‰ ali za šestinštirideseti del na vsako leto. Vendar je število vsacega naslednjega leta v primeri s številom prejšnjega devetkrat narastlo in le desetkrat palo.

Povprečno letno število udov „Družbe sv. Mohorja“ iz zadnjih dvajsetih let je znašalo 21.193; bilo je tedaj skoraj ravno naopak le sedemkrat podnormalno, trinajstkrat pa nadnormalno. Z drugo besedo: kar velja pri „Matici Slovenski“ v obče o padanju, skoraj isto velja pri „Družbi sv. Mohorja“ o rastenji. Število udov „Družbe sv. Mohorja“ se je v 19 letih za 25.610 ali za 643·49 ‰ pomnožilo; postalo je tedaj več kot šestkrat večje in je bila „Družba sv. Mohorja“ pri enakomernem rastenji za 12·59 ‰, to

je za dobri osmi del v vsakem letu narastla. Sploh je število udov naslednjega leta v primeri s številom udov prejšnjega pri „Družbi sv. Mohorja“ le štirikrat in še takrat vselej le neznatno, nikoli za več kot osemnajsti del, palo, na drugi strani pa petnajstkrat narastlo in se jedenkrat skoraj podvojilo, jedenkrat skoraj za polovico, jedenkrat skoraj za tretjino, jedenkrat skoraj za petino, dvakrat pa skoraj za šestino večje postalo.

Kolikokrat je bilo v posameznih letih število udov „Družbe sv. Mohorja“ večje, kakor število matičnjakov?

Leta 1866	. 3.86krat.	Leta 1873	. 11.80krat.	Leta 1880	. 19.56krat.
„ 1867	. 5.89 „	„ 1874	. 14.07 „	„ 1881	. 18.00 „
„ 1868	. 8.00 „	„ 1875	. 16.63 „	„ 1882	. 16.46 „
„ 1869	. 9.31 „	„ 1876	. 18.19 „	„ 1883	. 19.74 „
„ 1870	. 10.17 „	„ 1877	. 18.65 „	„ 1884	. 20.23 „
„ 1871	. 9.85 „	„ 1878	. 18.10 „	„ 1885	. 20.31 „
„ 1872	. 9.54 „	„ 1879	. 18.81 „	Sploh pa	. 14.35 „

Iz te tabele je razvidno, da je večinoma tudi relativno število udov „Družbe sv. Mohorja“ hitreje rastlo, kakor število udov „Maticе Slovenske“. Za spoznanje hitreje so narastali, oziroma manj padali matičarji le iz let 1870 na 1871, 1871 na 1872, 1877 na 1878, 1880 na 1881 in iz 1881 na 1882, tedaj le petkrat.

Obe društvi delita ude svoje po škofijah, dekanijah in „Družba sv. Mohorja“ vsled obilega števila še po farah. Nastane vprašanje, v kakšni razmeri so pri obeh društvi člani med sabo z ozirom na posamezne škofije. Naslednje razmere veljajo o 1885. letu.

Imena škofijam	Število udov			
	Maticе Slovenske		Družbe sv. Mohorja	
	absolutno	v ‰	absolutno	v ‰
ljubljska	731	50.17	11,084	37.46
lavantinska	296	20.32	9,063	30.63
tržaško-koperska	139	9.54	1,577	5.33
goriška	110	7.55	4,191	14.16
krška	55	3.78	2,768	9.35
razne druge	126	8.64	907	3.07
Skupno	1457	100.00	29,590	100.00

Razdelitev članov po pokrajinah tedaj pri obeh društvi ni jednaka, marveč opazujemo precej bistvene razločke med obema. Res, da so Kranjci pri obeh društvi najmočnejše zastopani in da pridejo takoj za njimi Spodnji

Štajerci. Toda takoj potem nahajamo velike razločke. Število članov po družih škofijah samó na sebi ni toli pomenljivo, da bi je sploh uvaževali, vendar je število članov „Družbe sv. Mohorja“ v tržaško-koperski škofiji takoj na prvi pogled v primeri s številom matičnjakov veliko prenizko, nasprotno pa število krških in goriških matičnjakov v primeri s številom članov „Družbe sv. Mohorja“ v imenovanih škofijah nekoliko prenizko, oziroma to število previsoko. V primeri z „Matico“ ima „Družba sv. Mohorja“ po raznih družih škofijah premalo udov.

Sploh razvidimo iz te tabelé, da pride absolutno pri „Matici“ na 100 udov nekoliko nad 50, tedaj še nad polovico, Kranjcev, nad 20, tedaj dobra petina, Spodnjih Štajercev, nad 9, tedaj slaba desetina, Tržačanov in Istranov, nad 7, tedaj štirinajsti del, Goričanov in še ne prav štirje, ali komaj kak sedemindvajseti del, Korošci. Vse drugače pri „Družbi sv. Mohorja“, kjer pride na 100 udov le nekaj nad 37, to je le dobra tretjina, Kranjcev in še vedno nad 30, to je slaba tretjina, Spodnjih Štajercev, toda le dobrih pet ali dobra dvajsetina Tržačanov in Istranov, nad 14 ali že sedmi del Goričanov in skoraj 10 ali celó skoraj desetina Korošcev.

Če vzamemo prebivalstvo Kranjske, Spodnje Štajerske, Primorske in slovenske Koroške kot celoto, moralo bi priti z ozirom na dotična prebivalstva pri relativno enakomerni razdelitvi števila udov pri obeh društvih na vsacih 100 udov 33 Kranjcev, 27 Spodnje-Štajercev, 19 Tržačanov in Istranov, 13 Goričanov in 8 slovenskih Korošcev. V resnici pa pride pri „Matici“ na to celoto 55 Kranjcev, 22 Spodnje-Štajercev, 10·5 Tržačanov in Istranov, 8·5 Goričanov in 4 slovenski Korošci; pri „Družbi sv. Mohorja“ pa 38·5 Kranjcev, 31·5 Spodnje-Štajercev, 5·5 Tržačanov in Istranov, 15 Goričanov in 9·5 slovenskih Korošcev. Iz teh razmer je jasno razvidno, da sta obe društvi najbolj razširjeni po Kranjskem in da je število njihovih udov v absolutnem in relativnem obziru pri obeh društvih nadnormalno. Spodnje-Štajerci so sicer pri obeh društvih gledé absolutnega števila članov na družem mestu, relativno pa je njih število pri „Družbi sv. Mohorja“ nadnormalno in pri „Matici Slovenski“ precej močno podnormalno. Tržačani in Istrani so pri „Matici Slovenski“ absolutno na tretjem, pri „Družbi sv. Mohorja“ še le na zadnjem mestu, relativno je pa njih število pri obeh društvih, posebno pri „Družbi sv. Mohorja“ podnormalno. Goričani so pri „Matici Slovenski“ absolutno na četrtem, pri „Družbi sv. Mohorja“ na tretjem mestu; relativno je pa število njih udov pri „Matici Slovenski“ podnormalno, pri „Družbi sv. Mohorja“ nadnormalno. Slovenski Korošci so absolutno pri „Matici Slovenski“ na zadnjem, pri „Družbi sv. Mohorja“ na četrtem mestu; relativno je pa število njih društvenikov pri „Matici Slovenski“ močno podnormalno, pri „Družbi sv. Mohorja“ nekoliko nadnormalno.

Pri obeh društvih so udje lahko ali letniki ali pa ustanovniki. Letnik je in prejema knjige, kdor se zaveže do gotovega obroka dotičnega leta plačevati: pri „Matici Slovenski“ po 2 goldinarja, pri „Družbi sv. Mohorja“ po 1 goldinar. Ustanovnik pa postane, kdor plača pri „Matici Slovenski“ 50, oziroma 100 goldinarjev (društva, knjižnice itd.) jedenkrat za vselej ali pa v petih letnih obrokih po 10, oziroma po 20 goldinarjev. Ustanovniki „Družbe sv. Mohorja“ plačajo ali 15 goldinarjev jedenkrat za vselej, ali pa po 8 goldinarjev v dveh letnih obrokih.

Kakšna je razmera med ustanovniki in letniki pri obeh društvih?

Leto	Matica Slovenska						Družba sv. Mohorja					
	Število udov						Število udov					
	Skupno	ustanovnih		častnih in letnih			Skupno	ustanovnih		letnih		
		absolutno	v ‰	absolutno	v ‰			absolutno	v ‰	absolutno	v ‰	
1866	1.032	370	35.8	662	64.2		3.980	199	5.0	3.781	95.0	
1867	1.203	385	32.0	818	68.0		7.086	243	3.4	6.843	96.6	
1868	1.307	388	29.8	919	70.2		10.458	284	2.7	10.174	97.3	
1869	1.467	393	26.3	1074	73.7		13.653	316	2.3	13.337	97.7	
1870	1.590	394	24.5	1196	75.5		16.165	323	2.0	15.842	98.0	
1871	1.766	405	22.5	1361	77.5		17.395	368	2.1	17.027	97.9	
1872	1.984	405	20.3	1579	79.7		18.925	397	2.0	18.528	98.0	
1873	1.855	397	21.4	1458	78.6		21.892	438	2.0	21.454	98.0	
1874	1.711	400	23.6	1311	76.4		24.080	449	1.9	23.631	98.1	
1875	1.584	393	24.6	1191	75.4		26.336	467	1.8	25.869	98.2	
1876	1.474	374	24.9	1100	75.1		26.817	481	1.8	26.336	98.2	
1877	1.386	374	26.9	1012	73.1		25.863	485	1.9	25.378	98.1	
1878	1.349	362	26.8	987	73.2		24.412	485	2.0	23.927	98.0	
1879	1.347	355	26.4	992	73.6		25.333	499	2.0	24.834	98.0	
1880	1.300	349	26.9	951	73.1		25.430	505	2.0	24.925	98.0	
1881	1.394	345	24.8	1049	75.2		25.084	517	2.1	24.567	97.9	
1882	1.487	343	23.1	1144	76.9		24.474	527	2.2	23.947	97.8	
1883	1.438	338	23.5	1100	76.5		28.390	542	1.9	27.848	98.1	
1884	1.409	325	23.1	1084	76.9		28.502	557	2.0	27.945	98.0	
1885	1.457	321	22.0	1136	78.0		29.590	568	1.9	29.022	98.1	

Razlika med ustanovniki („Družba sv. Mohorja“ jih imenuje dosmrtni člani) in med letniki tedaj pri „Matici Slovenski“ ni toliko, kakor pri „Družbi sv. Mohorja“. Med tem ko je število udov pri „Matici“ sploh krog 20krat manjše, kakor število udov „Družbe sv. Mohorja“, je število ustanovnikov „Družbe sv. Mohorja“ še ne prav dvakrat večje, kakor pri „Matici Slovenski“. Od tod tudi bistveni razložek v razmeri med ustanovniki in letniki obeh društev. Pri „Matici“ je število ustanovnikov le trikrat do štirikrat manjše, kakor

število letnikov, pri „Družbi sv. Mohorja“ pa skoraj petdesetkrat. Sploh je pa število ustanovnikov matičinih v teku zadnjih 13 let polagoma, a dosledno padalo; nekateri ustanovniki so pomrli, ne da bi bili društvu prirastli novi. Število dosmrtnih članov „Družbe sv. Mohorja“ je pa v vseh 19 letih polagoma, a dosledno rastle in se v zaznamenovani dobi skoraj potrojilo.

(Dalje prihodnjič.)

Listek.

Nove knjige slovenske. Te dni nam je došla knjiga: Neposredni davki za vse v dunajskem državnem zboru zastopane dežele avstrijsko-ogerske monarhije. Sestavil Rajko Šinek, c. kr. davkar v Malem Lošinji (Lussin-piccolo) v Istri. Založil pisatelj, natisnila Hilarijanska tiskarna v Gorici 1885, 8, 144 str. Cena knjigi je 1 gld. in dobiva se pri pisatelji, kateri jo pošilja franco vsakemu, ki se naroči nanjo po poštni nakaznici. Več prihodnjič.

„Kres“ se izpremeni s šestim letnikom v znanstven list. Izhajal bode kot četrtletnik koncem vsakega četrtletja v zvezkih, najmenj po šest tiskovnih pol obsezaajočih, v dozdanji obliki. List bode gojil vse znanstvene stroke, a pri tem se zlasti oziral na domače potrebe. Prošeni so vsi delavci na znanstvenem polji, pošiljati svoje proizvode, da pokažemo skupno zunanjemu svetu, koliko premore naše razumništvo v raznih znanstvenih strokah. Cena listu je 3 gld. za vse leto. Naročnina se pošilja tiskarni „družbe sv. Mohorja“ v Celovci zadnji čas do 15. marcija t. l. Prvi zvezek izide koncem meseca marcija 1886. Naj bi se združili vsi učenjaki slovenski okoli „Kresa“ ter osnovali nam ž njim naroda našega dostojno znanstveno glasilo; razumništvo naše pa naj tudi živahno podpira z obilo naročbo to prekorišno podjetje. Bralce svoje opozarjamo na zlate besede, katere o ti stvarci piše prof. Starè v današnji številki „Ljubljanskega Zvona“ na 98. strani.

„Rogač.“ Ta šaljivi list, katerega smo omenili že v zadnji številki, danes še jedenkrat priporočamo vsem podpornikom slovenskega časopisja. List ima v vsakem oziru lepo obliko, piše spodobno in se ogiba vseh osebnostij. Želimo tudi, da bi ga razumništvo naše podpiralo z duševnimi prispevki. Čim več naročnikov in sotrudnikov, tem boljši bo list. Cena mu je za pol leta 1 gld. 50 kr. in pošilja se upravnistvu „Rogača“ v Ljubljani.

„Edinost“ v Trstu je začela naročnikom svojim podajati vsak teden po jedno tiskovno polo leposlovne priloge. Prva pola nam je prinesla Levinovo povest „Žrtva nesrečne ljubezni“; ostale tri pa začetek Schillerjevega „Viljema Tella“ v izvrstnem Cegnarjevem prevodu (II. natisek). Morebiti dobimo na ta način zbrane spise Cegnarjeve, kar bi jako želeli.

Pisateljsko podporno društvo v Ljubljani je imelo meseca januarja štiri shode, katerim so predsedovali g. Jakob Zabukovec, g. Ivan Hribar, g. dr. L. Jenko in g. Jakob Hafner. Pri prvem shodu dne 2. jan. je g. dr. Vošnjak zvršil svoje zanimivo predavanje o spiritizmu; pri drugem dne 9. jan. nam je g. Hribar v zgovorni besedi pripovedoval potovanje svoje iz Belegagrada v Sredec; pri

tretjem dne 16. jan. je prof. Levec v daljšem govoru opisoval življenje in delovanje slovenskega slikarja Janeza Wolfa (1825—1884) ter bral več pisem njegovih; pri četrtem dne 22. jan. nam je podal prof. Pintar nekoliko dijalogo iz Lukijana, prof. Vrhovca je pa v daljšem berilu razpravljao o voliti in oblasti mestnega sodnika ljubljanskega v prejšnjih stoletjih. Naposled se je na predlog g. dr. Vošnjaka sklenilo v postu napraviti slavnostni večer v spomin Josipa Jurčiča. — Pisateljskemu podpornemu društvu so še pristopili: I. Pravi vnanji udje: dr. Glaser Karol, c. kr. gimnazijalni profesor v Trstu, Gomilšak Jakob, nemški propovédnik pri sv. Antonu novem v Trstu, Jesenko Janez, c. kr. gimnazijalni profesor v Trstu, Gregorčič Simon, vikar na Gradišči, Hudovernik Aleksander, not. koncipijent v Idriji, Lavrenčič Ivan, kaplan v Postojini, Šuklje Fran, c. kr. gimnazijalni profesor in državni poslanec na Dunaji. — II. Podporni udje v Ljubljani: Ledenik Alfred, trgovec in mestni odbornik, Petelin Martin, gimnazijalni profesor, Podobnik Fran, sodni praktikant, Škofic Josip, c. kr. avskultant pri deželnem sodišči, Tomec Ivan, železniški zdravnik. — III. Vnanji podporni ud: Hren Jakob, c. kr. dež. sodni svetovalec, državni in deželni poslanec v Celovci. — Društvo ima dozdaj 126 udov in to: častnega 1, pravih ljubljanskih 22, ustanovnike 4, vnanjih pravih 16, podpornih ljubljanskih 63, vnanjih podpornih 20.

† Toma Gajdek, kanonik in predsednik društva sv. Jeronima v Zagrebu, umrl je dne 13. januarja 1886. l. v 77. letu. Gajdek je bil jeden starih ilirskih rodoljubov, ki je ves čas svojega življenja dejansko podpiral novi duševni razvoj hrvaškega naroda. V vsakem oziru vzgleden duhovnik, bil je usmiljenega srca ter je vse svoje dohodke sproti razdal med siromake in druge potrebne ljudi, ki so prepogostoma trkali na njegova vrata. Zadnja leta je vso svojo skrb posvetil društvu svetega Jeronima, kateremu je od začetka bil predsednik. Kar je za to društvo storil, ni dal na veliki zvon obešati; toliko pa iz najboljšega vira vémo, da je za društvo sv. Jeronima potrosil na leto kakih 700—800 gld. svojih novce; kajti dajal mu je zastoj stanovanje v hiši svoji in prav iz svojega poplačal vse upravne troške, in le njemu gre hvala, da je temu društvu naklonil pomoč najvišjih cerkvenih in deželnih oblastnikov. Bil je iskren prijatelj Slovencev, katere je ljubil, kakor brate svoje, in pri vsaki priliki je poudarjal, kako bi Hrvatim morali posnemati „družbo sv. Mohorja“. Slava mu!

Tiskopis, a ne rokopis slovenski. G. Fekonja v prvem listu letošnjega „Zvona“ str. 44 piše: Razven teh že objavljenih se omenjajo po zunanji obliki nam še nepoznani rokopisi slovenski . . . ter neki povečji, a tudi po notranji vsebini neznan nam rokopis v knjižnici s. Marka v Benetkah s slovenskim izgovorom napisan z latinskimi pismeni iz XV. stoletja.

Kar se tukaj omenja, to ni rokopis, tiskopis je, ki ga je g. Š. Ljubič 1859. leta prepisal in prepis dal g. Trdini, kateremu se je izgubil. Posrečilo se je g. Ljubiču pred par leti spet dobiti v Markovi knjižnici v Benetkah omenjeni tiskopis in ga prepisati. Kakor je prvi prepis izročil Trdini, izročil je drugi prepis meni. V tem prepisu sta dva sestavka, prvi v hrvaškem, drugi pa v slovenskem jeziku. Oba omenja g. Ljubič iz prejšnjih anotatov v svojem Ogledalu II 435 tako-le: Senjanin Anton naštampa god. 1555, 16 u Padovi: Razgovaranje medju papistom i jednim luteranom. Za njim imaš u istoj knjigi od P. Vergeria Istranina: Ena molitev Kersčenikov. Iztisak u knjižnici Sv. Marka u Mletcih. Hrvaški prvi spis Antona Senjana, ki se mi pa vse zdi, da je Vergerijev, pa ga ni hotel pod imenom svojim v svet izpustiti, prinesla bo prihodnja knjiga, zvana „Starine“.

ki jih izdaje jugoslovanska akademija. Drugi slovenski spis, ki ni Vergerijev, ampak Truberjev, razglasil sem jaz v letopisu „Slovenske Matice“ za 1882. in 1883. pod naslovom: Drobni spisek Truberjev. S tem se torej popravlja neljuba pomota.

M. Valjavec.

„Drobni spisek Truberjev.“ Prof. M. Valjavec obširno govorč v „letopisu „Matice Slovenske“ za 1882. in 1883. leto“ na str. 55—63. o „Drobnem spisku Truberjevem“: Ena Molitva tih Kerszenikov, ki so fa vo te prave Vere Viefufa Criftufa pregnani itd. pravi, da se je do objavljenja Ljubicevega „Ogledala književne poviesti jugoslavjanske. Knjiga II. Riečki 1869“ védelo samó za jeden izvod te „molitve“, ki se hrani v dunajski dvorni knjižnici.

Ivan Kukuljević Sakcinski piše v „Bibliografiji hrvatski, dio prvi. Tiskane knjige. Zagreb 1860“ pod šte. 1717 nastopno:

Senjanin Anton. Razgovorjanje medju Papistum i jednim Luteranom. Stumačeno po Senjaninu A. Štampano u Padove miseca setembra po Graziose Perkačine. Godisće 1555. 16 str. 39 — na str. 24 počimlje P. Vergeria: Ena molitev kerszenikov, ki so za vo te prave vere Jezusa Kristusa pregnani. S prevodom taljanskim. (Od prem riedke ove knjige čuva se jedan odtisak u Mletcih, u knjižnici sv. Marka. Ja imam prepis. J. K. S.)

Vzemimo v roke knjigo: P. P. Vergerius, päpstlicher Nuntius, katholischer Bischof und Vorkämpfer des Evangelium's. Eine reformationsgeschichtliche Monographie von Christian Heinrich Sixt. Mit Verger's Brustbild und 44 Originalbriefen aus dem geheimen Archive zu Königsberg in Preussen. Braunschweig, Schwetschke und Sohn 1855; in ako čitamo zadaj: Index librorum a Vergerio editorum; najdemo na 601. strani med 89 navedenimi Vergerijevimi deli:

86) Ena molitva tih Kerszenikov, ki so sa vo te prave vere Viesusa Cristusa, pregnani. Oratione de persequitati e forusciti per lo Evangelio, e per Giesu Cristo. (Auch in lat. Uebers. erschienen.)

Zdolaj je brati opomnjo: „Obgleich dieses Verzeichniss reichhaltiger ist, als das von Nicéron, . . . so kann doch dasselbe auf Vollständigkeit schon um desswillen keinen Anspruch machen, weil ich nur diejenigen Schriften nenne, von deren Dasein und Echtheit ich mich selbst überzeugt habe“.

Ni li ta izvod tretji, morebiti celó drugega izdanja? Od kod bi Sixt sicer znal, da je prišel na svetlo tudi latinski prevod, o čemer molčé Kopitar, pl. Kukuljević in Ljubić.

L. Žvab.

„Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku.“ Pod tem naslovom g. prof. M. Valjavec v Zagrebu nadaljuje študije svoje o našega jezika naglasu v 76. in 77. knjigi „Rada“ jugoslavenske akademije ter razpravlja o naglasu pri glagolih III. vrste. V posebnem dodatku ometa teorijo, katero je o slovenskem naglasu priobčil dr. Štrekelj v lanskem „Ljubljanskem Zvonu“ na 236.—244 str. Na koreniti spis Valjavčev opozarjamo vse tiste naše jezikoslovce, ki se pečajo s tem ravno tako težkim, kakor važnim vprašanjem.

Japljevo pismo iz l. 1803. G. dr. K. J. Petelenz, profesor na c. kr. gimnaziji sv. Hijacinta („šw. Jacka“) v Krakovu priobčje v šolskem poročilu za l. 1885. pod naslovom „Listy do B. Lindego“ pisma, katera je ta slavni pisatelj znanega poljskega „Slovnika“ prejel od raznovrstnih imenitnih móž, ki so ga podpirali pri sestavljanji njegovega monumentalnega dela. Med dopisovalci njegovimi nahajamo poleg drugih slavná nemška zgodovinarja in učenjaka J. v. Müllerja in Engela, bavarskega kraljeviča in poznejšega kralja Ludovika I. in tudi našega

Jurija Japlja, takrat (l. 1803.) kanonika v Celovci. Linde bi bil namreč rad dobil v porabo Megiserjev slovar „Thesaurus polyglottus“, o katerem je znal, da ga hrani knjižnica stolno-kapiteljska v Celovci. Prosil je tedaj Japlja v Celovci in grofa Ossolinskega na Dunaji, da bi mu ga preskrbela. Japelj mu je izpolnil željo, a moral je za posojeni slovar stolnemu kapitlju zastaviti čast svojo in vse svoje imetje. Pismo, katero je v ti stvari Japelj pisal Lindetu in iz katerega se vidi tudi nekoliko sebičnosti Japljeve, kakor tudi reverz, katerega je moral dati Japelj stolnemu kapitlju, slóve tako: „Wohledelegebohrn Hochgelehrt, Hochzuehrender Herr! Das Dictionarium multilingue von Megiserus habe ich nun in meinen Händen; hingegen musste ich einen Revers dafür dem hiesigen Domkapitel ausstellen, wo ich mein Vermögen und Ehre davor verbürgte, wie Sie aus der beygefüigten Abschrift des Reverses entnehmen. Es kömt nun darauf an, was ich dafür von Seite des (Titl.) Herren Grafen zu meiner Bedeckung als Gegenstand erlange? Ich dünkte, hier wäre am besten ein seltenes Werk gegen das andere als Unterpfand auszuliefern, und daher trage ich auf die Bibel in der Ruthenischer (sic!) Sprache von Ostroger Auflage an, und für meine ausserordentliche Bemühung und Auslagen dabei bitte ich zur Erleichterung meines Werkes noch das Dictionarium trilingue und Slavische Grammatick der litteral Sprache beyzufügen.

Sobald mir dieses durch den Postwagen zukommen wird, werde ich mit dem ersten Postwagen den Megiserus überschicken. Und wir recepissiren beyderseits das überkommene gegen einander, behalten die Werke zwey Monate zu unserm Gebrauche, und schicken sie dann einander wieder zurück, jedoch so, dass Sie, mein bester, gleich zu Ende des zweyten Monates mit der Rücksendung den Anfang machen. Wollen Sie noch so gütig seyn, und mich zu beglücken noch die zwey Grammaticken, nämlich jene von der Wendischen in der Niederlausnitz (sic!), und jene von der Slovakischen Sprache, die ich zu Wien nicht zu kaufen bekam, hinzufügen, so bin ich für meine Mühe reichlich bezahlt. Alle diese Werke werde ich Ihnen nach Verlaufe 2-er Monate, nämlich, sobald Megiserus wieder ankömt, mit Danke zurücksenden. Ich bitte dem Herrn Grafen meinen Respekt zu vermelden, und verbleibe mit vollkommenster Hochachtung

gehorsamster Dr.

Klagenfurt den 24ten 7-ber 1803.

Georg Japel,

Domherr von Gurk.

Revers. Nachdem von Seite des Hochwürdigen Domkapitels dem Herrn Grafen v. Tenczyn Ossoliński zu Wien auf dessen Zuschrift aus der Domkapitelischen Bibliothec zu Gurk das Buch Megiseri Thesaurus Poliglottus seu Dictionarium multilingue auf zwey Monate zu dessen Gebrauch, jedoch nur auf meine Vorsprache, und unter meiner Gutstehung ausgefolget wurde: so verpfände ich hiefür nicht nur allein mein gesamntes Vermögen, sondern mache mich auch mit meiner Ehre, und Reputation verbindlich, dass dieses obbemelte Buch längstens binnen drey Monaten wieder in die Bibliothec zu Gurk unbeschädiget zurückgestellt werden solle

Klagenfurt den 22-ten 7ber 1803:

Georg Japel, Domherr.“

„Archiv für slavische Philologie.“ Osme knjige četrti zvezek je te dni prišel na svetlo. Obseza ocene in poročila o raznovrstnih knjigah slovanskih in zanimiv je od konca do kraja, kakor vsi prejšnji zvezki.

Pro domo. Vsako leto ob tistem času, ko se obnavlja naročba na „Ljubljanski Zvon“, neki dnevnik ljubljanski svojim bralcem opiše naš list tako, da se jim mora „Zvon“ zdeti pravi taterman sredi prosa. Ti napadi so vsako leto ob določenem času tako navadni, da bi jih celó pogrešali, ako bi jih ne bilo. Letos sta se pa v naš list zaletela kar dva časopisa ob enem — „Slovenec“ in „Zgodnja Danica“. Prvi list pripoveduje v svoji 283. št. z dne 11. decembra m. l. svojim lahkóvernim bralcem, da je gibanje o „bogoskrunskih slikah“ Vereščaginovih v Slovence zanesel tudi „Slovenskega Naroda“ popolubrat „Zvon“ s tem, da je te bogoskrunske slike „na drobno opisoval in hvalisal“. Čitateljem našim nam ni treba praviti, da je ta trditev „Slovenčeva“ kar naravnost iz trte izvita; kajti naš list teh slik ni omenil doslej z nobeno besedico, pač pa je prof. Stritar o Vereščaginu v obče lani baš v našem listu (pg. 224) izrekel tako rezko in odločno obsodbo, da bi moral isti „Slovenec“, ako bi mu bilo kaj do resnice, zánjo hvaležen biti „Ljubljanskemu Zvonu“. Sicer je moral „Slovenec“ to svoje obrekovanje preklicati v svoji 288. št. z dne 17. decembra m. l. ter priznati, da „Ljubljanski Zvon“ omenjenih slik Vereščaginovih ni niti opisoval, niti hvalisal. A kaj to dé. Semper aliquid haerebit! — V „Zgodnji Danici“ št. 48. z dne 27. listopada m. l. pa se huduje „jeden naj veljavniših in izvrstniših rojakov“ naših v Ameriki na „Ljubljanski Zvon“; pravi, da je kupil mačka v žaklji, ko se je „po nekakem naključju“ naročil nánj za dalje, nego ga je bila volja; trdi, da ga pa po novem letu ne bode imel nobeden slovenski duhovnik v Ameriki; obžaluje, da v ljubljanski literaturi ni več „tistega čistega duha“ in sram ga je, da je „tak duh“ med „Mladoslavencem (!)“. Ti jeremijadi dodaja g. urednik „Zg. Danice“ opazko, v kateri po svoji kreпки navadi implicite očita našemu listu, da „ljubo mladino“ slovensko pita „s kužljivimi prismodarijami“.

Stara pesem! Kadar hočejo ti gospodje udrihati po pesnikih in pisateljih naših, takrat vzamejo s police „ubogega kmeta“ slovenskega in „ljubo mladino“ našo. A kolikokrat smo že poudarjali in danes poudarjamo znova, da „Ljubljanskega Zvona“ ne pišemo in ne izdavamo niti za našega ubogega kmeta, niti za ljubo našo mladino, ampak za dozorele omikane Slovence. Teh pa, uverjeni smo, gotovo še nobenega nismo pohujšali, zlasti ker je naš list prav deviško pisan v primeri z dandanes navadnimi francoskimi, italijanskimi, nemškimi, da celo v primeri z nekaterimi češkimi in hrvaškimi literarnimi proizvodi. Gospodje morajo imeti pač vročo kri, ako jih vsaka beseda, ki govori o ljubezni, spravi v tak ogenj; vrhu tega pač ne vedó, kaj se dandanes vse piše; ko bi to védeli, potem bi bili gotovo hvaležni našemu listu, da se ogiba „kužljivih prismodarij“. In ako bi se te poskušale vtihotapiti v Slovence, bode „Ljubljanski Zvon“ prvi, ki jih bode pobijal z vsemi svojimi močmi. Tistemu „jednemu najveljavnejših in najizvrstnejših rojakov naših“ v Ameriki pa izjavljamo, da lista svojega ne vsilujemo nikomur; ako se je on z nekaterimi gospodi za dalje naročil, nego je hotel, uzrok je „naključje“, da se nam iz Amerike naročnina ne pošilja naravnost, ampak po okoliših, tako da nam časih prihaja v roke še le čez več mesecev. A navzlic temu „naključju“ ni še vse v redu. Da pa vsaj nekoliko popravimo „pohujšanje“, katero smo s svojimi „kužljivimi prismodarijami“ naredili pri rahločutnih in tankóvéstnih naših rojakih v Ameriki, prosimo tiste tri gospode naročnike amerikske, pri katerih nam je za minulo leto še kaj iskati, naj te zaostale naročnine ne pošiljajo nam, ampak naravnost finančnemu ministru študentovske kuhinje, g. kanoniku L. Jeranu v Ljubljani, na korist omenjenega dobredelnega zavoda.

Šah.

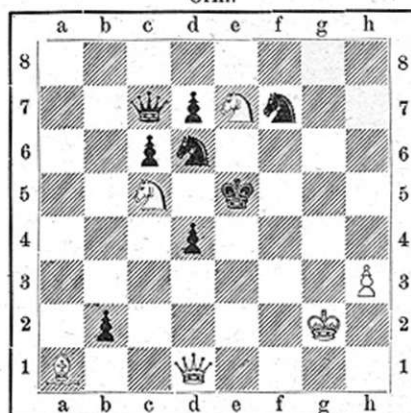
Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

Da po možnosti ustrezemo raznim reševalcem svojim, priobčamo danes več problemov s pristavkom, da bomo razven najboljših rešitev posebno težkih nalog, za katere se bode darilo vselej posebej razpisalo, nagradovali poslej koncem vsakega póluletja 2 ali 3 reševalce, ki bodo prav rešili največ naših nalog, priobčenih v dotičnem póluletju.

XVI. naloga.

Sestavlil Jurij Chocholouš v Podmoklih.
(Leipziger Illustrirte Zeitung.)

Črni.

Beli.

Mat v treh potezah.

XVII. naloga.

Gospá Sofja Schett v Unt. Waltersdorfu.
(Original „Ljublj. Zvona“.)

Beli. K a7, D e3, L c5, S e6 in g4; k b5 in c6.

Črni. K d5, L d7, k c3 in g2.

Mat v treh potezah.

Opómnje k partiji.

1) Bolje bi bilo f7 — f5 ali f7 — f6. Vsled storjene poteze črnega z damo pa je možna naslednja elegantna kombinacija.

2) Ta poteza je prav slaba; najbolje bi še bilo: f7—f5; a tudi tedaj belemu ni težko, zvršiti naskok, n. pr. 15. f5, 16. Tf3, Sg6! 17. h4, Dd8, 18. Tg3 (bolje nego h5, na kar potegne črni Dh4), Df6 19. h5, Dg7 20. Dg5 (ter po priliki Kf2 in Th1) in beli stoji toliko boljše, da doboje partijo. (Deutsche Schachzeitung.)

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.
Uredništvo in upravnštvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

XVIII. naloga.

Jan Dobrusky v Pragi.

(Iz „Zlate Prahe“.)

Beli: K b4, L f2 in f3, S g7; k c2, d4, g2, h6.

Črni: K f4, k d6, f6 in h7.

Mat v treh potezah.

XIX. naloga.

G. B. Valle v Speciji.

(Iz njegove zbirke: „Cento problemi“.)

Beli: K c1, D a7, L e7, S e1 in f4, k a2 in b3.

Črni: K c3, T g2, S a6 in f1; k b5, c6, e2.

Mat v 2 potezah.

Na denašnji nalogi čeških prvoboriteljev: Chocholouša in Dobruskega posebno opozarjamo: obé sta jako fini kompoziciji.

3. partija.

Francoška igra.

(Igrana je bila 13. julija 1885. l. na Hamburškem mojsterskem turnirju.)

Beli.

Črni.

A. pl. Gottschall.

Dr. J. Noa.

1. e2 — e4

e7 — e6

2. d2 — d4

d7 — d5

3. S b1 — c3

S g8 — f6

4. L f1 — d3

S b8 — c6

5. S g1 — f3

L f8 — b4

6. L c1 — g5

h7 — h6

7. L g5 × f6

D d8 × f6

8. 0—0

L b4 × c3

9. b2 × c3

0—0

10. S f3 — d2 !

d5 × e4

11. S d2 × e4

D f6 — d8

12. f2 — f4

S c6 — e7

13. D d1 — h5

D d8 — d5¹⁾

14. S e4 — f6 †

g7 × f6

15. D h5 × h6

S e7 — f5²⁾

16. L d3 × f5 !

Črni se podá.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsežajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemam:

za vse leto 4 gld. 60 kr.

„ pol leta 2 „ 30 „

„ četrt leta 1 „ 15 „

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji „Ljubljanski Zvon“ po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

„Ljubljanski Zvon“, II. tečaj (1882) nevezan po . . . 3 gld. — kr.

v Bonačeve platnice vezan po 4 „ 20 „

„Ljubljanski Zvon“, III. tečaj (1883) nevezan po . . . 3 „ — „

v Bonačeve platnice vezan po 4 „ 20 „

„Ljubljanski Zvon“, V. tečaj (1885) nevezan po . . . 4 „ — „

v Bonačeve platnice vezan po 5 „ 20 „

Letnik I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisanem upravništvu:

„Ro kovnjači“. Zgodovinski roman, spisala Jos. Jurčič in

Janko Kersnik po 50 kr.

„Valentin Stanič“. Spisal Paulus po 25 „

Upravništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, Nove ulice 5.

O Z N A N I L O.

Večkrat mi dohajajo vprašanja, če se dobivajo pri meni tudi platnice za prejšnje letnike „Ljubljanskega Zvona“. Naznanjam, da se dobivajo za vse dozdanje letnike v raznovrstnih barvah.

Janez Bonač,

knjigovez, Poljanska cesta, 10.

Listnica. — G. And. Grampovčen v Kranji. Vaš list je plačan do konca junija t. l. — G. Ivan Mal. Graz, Wienerstrasse 10. Poslali smo Vam list redno, kakor drugim naročnikom, a vrnil se nam je z opazko: „Wienerstrasse 10. Adressat unbekannt und auch sonst nicht zu erfragen.“ Na Vašo reklamacijo smo Vam drugi list poslali, ki se nam je tudi vrnil. Dasi znova reklamujete, ne pošljemo Vam tretjega lista, dokler nam ne naznanite točne adrese. — G. St. Debenjak, učitelj v Materiji: Plačano do konca junija. Prvi list smo Vam poslali dvakrat. — G. Ant. Kafol v Pečinah: Po stari ceni. — G. M. Mulej, gimn. prof. v N. Uralsku na Ruskem: Za poslanih 6 rubljev smo prejeli 7 gld. 26 kr. ter z njimi poravnali naročnino do konca leta 1886, osteli znesek (1 gld. 66 kr.) pa po Vaši želji izročili kot darilo „Narodnemu Domu“. Srčni pozdrav! — Bl. g. Ant. Odar, San Marcial, New Mexico. List Vaš je s poslanim zneskom plačan za 1884., 1885. in 1886. leto. — G. John M. Solnce, Owatonna, Minn. Ker je bil list Vaš že plačan za leto 1885, poravnana je s poslanim zneskom naročnina do konca leta 1887. — Preveč naročnine so plačali leta 1885: Sl. čitalnica v Koboridu 1 gld. 15 kr., g. dr. L. Filipič v Celju 2 gld. 30 kr.; g. Ferdo Karis, c. kr. poštni uradnik v Trstu 1 gld. 15 kr.; g. Matej Kante, učitelj v Sežani 1 gld. 30 kr.; g. Fr. Kuralt v Zagrebu 2 gld. 30 kr.; g. Ant. Mikulš, duhovnik v Šmihelu 2 gld. 25 kr.; g. Anton Medved v Mariboru 6 gld.; g. Ema Planinšek v Ptuj 2 gld. 60 kr.; g. dr. Pertot v Trstu 2 gld.; g. J. N. Rant, trgovec v Polhovem Gradcu 1 gld. 15 kr.; g. Jos. Rudež v Tupaličah 1 gld. 40 krt; g. Fr. Schmid, c. kr. dvorni svetovalec na Dunaji 1 gld. — Vse te gospode prosimo, da bi si vsteli tu navedene zneske, kadar obnovijo naročnino za tekoče leto. —

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

Završivši razpravo ob občnih pravilih, veljajočih pri šahu, prehajamo danes k teoriji naše igre.

Teorija razločuje pri praktični partiji tri dele: 1. začetek ali otvorjenje, 2. sredo partije in 3. završetak ali konec igre. — Srednji del partije se zaradi ogromnega števila možnih kombinacij ne dá teoretično razpravljati; zato se v raznih učnih in priročnih knjigah podajajo za ta del le splošna pravila; bolj podrobno se pečajo s sredo le v opomnjah k posamičnim priobčenim partijam. Tu se bode tedaj igralec izuril samó, ako igra mnogo s kakim močnejšim, teoretično izobraženim igralcem, ali pa, ako proučuje partije slavnih šahovcev s pridodanimi kritičnimi opomnjami, kakeršne prinašajo dandanes skoraj vsi večji ilustrovani časopisi v vseh jezikih, osobito pa strokovni listi za šah in posebne knjige o šahovnih turnirjih, shodih (kongresih) itd.

Tudi mi bomo poslej, kolikor nam bode dopuščal prostor, priobčevali v vsaki številki našega lista vsaj po jedno partijo, da po možnosti ustrezamo i ljubiteljem praktične partije. Seveda bomo podajali večinoma le krajše, elegantno-blesteče partije, ki se odlikujejo po originalnih idjah ali po krasnih kombinacijah, ki pa niso vselej korektne. Povse korektne partije so večini naših čitateľjev nerazumje in tedaj suhoparne, a za naš list pa tudi predolge; kajti take partije se končajo stoprav s 60., 70., 80. potezo ali še pozneje; so partije, ki štejejo po 120, 130 potez. Takih iger tedaj ne bomo mogli priobčevati.

Drugače nego s sredo je pa z začetkom in završetkom partije; kajti o začetku partije ima vsaka stranka le malo število potez na izbero, in mnogo izmed njih je slabih, dočim je proti koncu le še malo število figur in kamenov na deski, tedaj so kombinacije menj različne in se dadó zanje določiti posebna načela.

Teorija o „začetku“ ali „otvorjenji“ partije se torej peča z razvijanjem kamenov; ona uči, kako je že takoj iz prva najprilicnejše razpostaviti posamične oficirje in kmete, da so pripravljeni takisto za popad, kakor za obrambo.

Glavni vodili, ki si ju je treba posebno zapamtiti, sta:

1. najpreje naj se potegnejo (razvijejo) srednji kmetje in mali oficirji, t. j. tekača in skakača, dočim je v obče kvarljivo, damo prezgodaj poslati v boj.

2 Vsaka figura naj se postavi tako, da ji je po možnosti na vse strani odprta pot. Čem več polj je posamični figuri dostopnih s svojega stališča, temveč je vredna (seveda je vrednost le relativna). Ker na kraji deske figure ne morejo dosežati toliko polj, kakor s srede, zatorej v obče ni dobro, ako potegne igralec skakača ali tekača na kraj.

Figure naj se tedaj razvijajo bolj proti sredi. Tudi ni dobro, aktivnih, t. j. na dobrih poljih stoječih oficirjev, ki so nasprotniku nadležni ter zavirajo njegove armade razvitek, zamenjavati za pasivne oficirje nasprotnikove.

(Dalje prihodnjič.)